

Nečas, Ctibor

Vývoz kapitálu středních a malých ústavů vzniklých po r. 1898

In: Nečas, Ctibor. *Podnikání českých bank v cizině 1898-1918 : rozpínavost českého bankovního kapitálu ve střední, jihovýchodní a východní Evropě v období rakousko-uherského imperialismu*. Vyd. 1. V Brně: Masarykova univerzita, 1993, pp. 9-88

ISBN 8021006439

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/122617>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

VÝVOZ KAPITÁLU STŘEDNÍCH A MALÝCH ÚSTAVŮ VZNIKLÝCH PO R. 1898

1. ROZMACH, VYVRCHOLENÍ A POKLES ROZPÍNAVOSTI SPOROBANKY

VYSLEDKY CENTRALIZAČNÍCH SNAH ČESKÉHO SPOŘITELNICTVÍ

Dějiny českého spořitelnictví začaly založením spořitelny v Plzni r. 1857. K tomuto prvnímu ústavu přibývaly od 60. let 19. stol. další, takže r. 1899 bylo v Čechách 88 a na Moravě 32 českých spořitelen.¹

Rozvoj tohoto odvětví českého peněžnictví vyústil 2. června 1901 ve svolání ustavující v. h., na níž byl založen Svaz českých spořitelen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a zvolen jeho výbor v čele s advokátem a prvním místopředsedou Městské spořitelny Pražské J. Vlčkem. Nová organizace si předsevzala vykonat přípravné práce ke zřízení finančního ústředí českého spořitelnictví a k vydávání odborného časopisu a k tomu účelu ustavila bankovní a tiskový odbor.²

Na výborové schůzi 26. července 1901 byl schválen návrh tiskového odboru, na základě něhož začal vycházet po vyřízení ohlašovacích formalit svazový měsíčník pod názvem Spořitelní obzor. Jeho redaktor O. Cmunt publikoval 1. října 1901 v úvodním čísle programové prohlášení, ve kterém mj. stálo: „Úkolem Spořitelního obzoru jest: tiskem hájiti zájmy českého spořitelnictví, uplatňovati a síliti význam jeho v životě národohospodářském.“³

Témuž shromáždění předložil bankovní odbor osnovu stanov, která pak byla 16. října 1901 odeslána ministerstvu vnitra spolu se žádostí o koncesi ke zřízení stejného ústředí českého peněžnictví, jaké už mělo v podobě Centralbank der deutschen Sparkassen domácí spořitelnictví německé. Současně se požadovala i změna spořitelních stanov, podle které by české

¹ Fritz, H. aj.: 150 Jahre Sparkassen in Österreich. 1.—5. Wien 1969—1971 a Pecháček, I.: K dějinám spořitelnictví v Československu. Praha 1983.

² Svaz českých spořitelen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, SO 1, 1901—1902, č. 1, s. 8.

³ Úvodem, ib., s. 1—2.

spořitelny směly ukládat část svých rezervních fondů v akciích projektované banky.⁴

Výbor Svazu českých spořitelů dal uveřejnit na stránkách svazového měsíčníku několik obsáhlých příspěvků, jejichž autory byli sami koncesionáři a zanedlouho i významní funkcionáři navrhovaného ústavu.

Příspěvek G. Pöschla začínal výtkou, že české spořitelny postrádaly ústředí, kde by „ukládaly své přebytky na úrok co možná nejvyšší, reeskontovaly své směny na úrok co možná nejnižší a v případě nutné potřeby za podmínek co nejvýhodnějších peníze sobě opatřovati mohly“.⁵ Vypočítával dále, že spořitelny s německým úředním jazykem měly mnohem vyšší vklady a rezervní fondy než spořitelny, ve kterých se úřadovalo některou ze slovanských řečí, a přesto si založily ústředí, jež hrozilo na sebe strhnout kapitál všeho spořitelnictví. Proto prý bylo třeba urychleně založit banku, která by konkurovala německé Centralbank der deutschen Sparkassen a mohla „za účelem svépomoci sdružení malé kapitály ve veliký a takto docíliti výhod velkokapitálu“.⁶ Bylo ovšem nutno uvědomit si omezené možnosti českého spořitelnictví a počítat se spoluprací s drobnými peněžními ústavy ostatních Slovanů: „Bude-li Ústřední banka českých spořitelů zřízena dle zásad centrální banky německých spořitelů, pak jest obor její působnosti rozšířiti na celou Cislajtánii. A bude pak věcí osob v čele tohoto ústavu stojících, aby vyhledávaly styky s ostatními slovanskými zeměmi a hleděly takto sobě opatřiti klientelu těchto zemí, které až dosud vesměs odkázány jsou na kapitály vídeňských bank.“⁷

Příspěvek J. Pytlíka upozorňoval na účel a působnost připravovaného ústředí: „Ústřední banka českých spořitelů má býti založena za heslem svépomoci. Ona má obchod českých spořitelů usnadniti, značnou část mrtvých fondů uvolniti, český kapitál organizovati, po případě koncentrovati. Skutkem tímto setřesou se sebe české spořitelny stále předhazovanou výtku, že si málo všímají obchodu a průmyslu a vůbec otázek národohospodářských.“⁸ Autor dále prováděl podrobný výčet plánovaných bankovních obchodů a snažil se rozptýlit obavy spořitelů, zda jim nebude banka odčerpávat vklady jejich klientely, podobně jako nedůvěru českých bank, že s nimi bude ústředí soutěžit při eskontu směnek a poskytování komunálních půjček.

Teprve po několika urgencích udělilo české místodržitelství 21. března 1902 na základě zmocňovacího výnosu ministerstva vnitra předběžné povolení ke zřízení banky s podmínkou, že koncesionáři podají žádost o definitivní povolení po upsání akc. kapitálu ve výši 2 mil. K, a to nejpozději do 14. března 1903. Současně byla místodržitelství v Čechách i na Moravě zmocněna poskytnout českým spořitelnám souhlas s požadovanou změnou

⁴ Sezení koncesionářů 13. 4. 1902 a Łopuszański, E.: Die österreichischen Banken im Jahre 1900, M 18, 1902, č. 1, s. 5.

⁵ Pöschl, G.: Ústřední banka českých spořitelů, SO 1, 1901—1902, č. 1, s. 3.

⁶ *Ib.*, s. 6.

⁷ *Ib.*

⁸ Pytlík, J.: Ústřední banka českých spořitelů, *ib.*, č. 7, s. 82.

jejich stanov o užívání části rezervních fondů způsobem, o který bylo žádáno.⁹

Koncesionáři vycházeli z předpokladu, že české spořitelnictví zakoupí akcie do 10 % svých rezervních fondů, které se odhadovaly na 25 mil. K. Málem se však přepočítali, neboť některé ústavy se chovaly k celé akci pasivně a jiné zůstávaly stále mimo svaz. Subskripce probíhala proti očekávání poměrně pomalu a zařizovací výbor musil vynaložit značnou agitační práci k jejímu urychlení.¹⁰

Akc. kapitál se podařilo subskribovat až v hodině dvanácté, a odpadlo tak vyjednávání se Živnobankou, která byla ochotna převzít nerozebrané akcie a přenechat je dodatečně přihlášeným upisovatelům. K 5. únoru 1903 bylo subskribováno 5 099 ks akcií po 400 K; z tohoto obnosu připadalo 4 441 ks akcií na 56 spořitelů v Čechách, 616 ks akcií na 15 spořitelů na Moravě a 42 ks akcií na 11 soukromníků. Tímto způsobem se sice podařilo upsat celkem 2 038 000 K, zarážející však zůstávala skutečnost, že v Čechách se zúčastnilo subskripce pouze 62 % a na Moravě dokonce jenom 43 % českých spořitelů.¹¹

Vzápětí nato byla 9. února 1903 odeslána vládě žádost o definitivní povolení ke zřízení banky, která byla kladně vyřízena českým místodržitelstvím 17. března 1903 na základě zmocňovacího výnosu ministerstva vnitra. Po tomto schválení složili subskribenti u Zemské banky království Českého všechny úpisy a zařizovací výbor mohl svolat ustavující v. h.¹²

Dne 7. května schválila ustavující v. h. vládou povolené stanovy, přijala usnesení o založení banky a zvolila její s. r. a dozorčí výbor. Volby však byly neplatné, neboť se uskutečnily v rozporu se schválenými stanovami. Proto se konala přesně za měsíc 7. června jako pokračování druhá v. h., na níž byly provedeny nové volby, tentokrát už v souladu s literou zákona.¹³ Banka se tak konstituovala nadvakrát, 7. května a 7. června 1903.

S. r. byla jedenáctičlenná. Pět jejích členů volily výhradně spořitelny, šest členů bylo pak voleno v. h., tudíž také spořitelny. Dozorčí výbor byl čtyřčlenný a jeho volba připadala výhradně zástupcům spořitelů. Ředitelem banky neměl být jmenován právník, jak bývalo zvykem, nýbrž bankovní úředník. Zařizovací výbor proto jednal se Zemskou bankou krá-

⁹ České místodržitelství J. Vlčkovi 14. 3. 1902 — SÚA, ČM, 1901—1910, 30/34/56, kart. 7931, čj. 55600/02. Rovněž Svaz českých spořitelů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, SO 1, 1901—1902, č. 7, s. 86—87 a Valná hromada Svazu českých spořitelů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, ib., č. 9, s. 109—112.

¹⁰ Ústřední banka českých spořitelů, SO 1, 1901—1902, č. 9, s. 115—116, č. 10, s. 129 až 130, č. 11, s. 142—143 a č. 12, s. 155—156, Hospodářská práce r. 1902, NL 1. 1. 1903 a komité koncesionářů 15. 5., 19. 6., 21. 7., 28. 8., 11. 9., 16. 10., 30. 10., 13. 11. a 11. 12. 1902.

¹¹ Ústřední banka českých spořitelů, SO 2, 1903, č. 5, s. 80 a komité koncesionářů 5. 1., 22. 1. a 5. 2. 1903.

¹² SOA Praha, KSO, zn. Sp-III-394, č. 2666/1 a komité koncesionářů 2. 4. a 20. 4. 1903. Rovněž České místodržitelství J. Vlčkovi 17. 3. 1903 — SÚA, ČM, 1901—1910, 30/34/56, kart. 7931, čj. 29389/03.

¹³ J. Vlček českému místodržitelství 27. 5. 1903 — SÚA, ČM, 1901—1910, 30/34/56, kart. 7932, čj. 114129/03. Rovněž ustavující v. h. 7. 5. a 7. 6. 1903 a Łopuszański, E.: Die österreichischen Banken im Jahre 1903, M 11, 1904, č. 1, s. 19.

lovství Českého i s některými českými obchodními bankami, zda by nebyly ochotny uvolnit k tomuto účelu ze svého personálu zapracovanou komerční sílu. Vybrán byl nakonec vyšší úředník Kralobanky J. Pátek a v dohodě s ním bylo jmenováno také ostatní úřednictvo.¹⁴

Účel a působnost ústavu vymezovaly jeho stanovy, podle nichž měla Sporobanka „v zájmu českých spořitelen a ku podpoře jich hospodářských úkolů“ provozovat následující obchody: vydávat zástavní listy na podkladě hypotéčních úvěrů a bankovní dluhopisy na podkladě komunálních půjček, přijímat vklady na běžný účet n. na vkladní knížky a pokladniční poukázky, brát do úschovy a správy cenné papíry n. předměty, poskytovat úvěry majitelům statků a úvěry na běžný účet, eskontovat n. reeskontovat směnky a lombardovat n. kupovat cenné papíry schopné lombardu u Rakousko-uherské banky, resp. u spořitelen.¹⁵

Akciové finančního ústředí spořitelen se přitom velmi podstatně lišily od akcií ostatních obchodních bank. Statutární ustanovení totiž znemožňovala jejich zavedení na peněžní burzu a podmiňovala převod písemným souhlasem s. r. Jakmile byly tyto cenné papíry jednou subskribovány a aspoň z větší části zaplacené, vylučovaly se prakticky z dalšího obchodu a staly se neprodejnými. Tím byl zajištěn trvalý okruh akcionářů a odpadaly starosti o udržení kursu akcií.¹⁶

Zvláštní ráz Sporobanky určoval i předpis stanov o složení s. r., jejichž patnáct členů volila v. h. na dobu čtyř let a tři byli na stejné období ko-optováni. Pokud se nejméně čtvrtina akc. kapitálu nacházela v rukou spořitelen, bylo jimi voleno devět z patnácti členů s. r. Poněvadž většina takto voleného členstva měla právo přibrat bez volby další tři členy, rozhodovaly spořitelny viceměně o celkovém složení s. r.¹⁷

Nebylo proto divu, že Spořitelní obzor komentoval ustavující v. h. jako jeden z úspěchů centralizačních snah českého spořitelnictví: „Kěž nese skutek tento to nejlepší ovoce, nechť ústředí zřízené přinese spořitelním další rozmach a vzestup a uzpůsobí je ještě více k plnění těch úkolů, jež sledující, staly se významnými, mocnými činiteli na poli hospodářském a na poli všeobecně užitečném. Nechť mají v ústřední bance tu oporu, po níž

¹⁴ Spořitelny zvolily do s. r. K. Černožorského, advokáta a člena ředitelství Městské spořitelny Pražské, A. Formánka, advokáta a člena ředitelství Městské spořitelny Pražské, J. Hubeného, ředitele Městské spořitelny Pražské, F. Stengla, ředitele, obchodníka a předsedu ředitelství spořitelny v Domažlicích, zatím co v. h. zvolila do s. r. K. Havelku, advokáta a člena ředitelství spořitelny v Chrudimi, C. Helceletu, advokáta a člena ředitelství kontribučenské spořitelny ve Vyškově, J. Herolda, advokáta a předsedu ředitelství Městské spořitelny Pražské, G. Pöschla, advokáta a člena ředitelství spořitelny v Mělníku, J. E. Slavíka, advokáta a starostu v Mladé Boleslavi a předsedu Svazu českých spořitelen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, a konečně J. Tučka, továrníka a člena ředitelství spořitelny v Kutné Hoře. Do dozorčího výboru byli pak zvoleni J. Kettner, účetní Městské spořitelny Pražské, J. Pipich, ředitel spořitelny v Chrudimi, J. Moural, advokát a člen výboru spořitelny v Třeboni a K. Dlouhý, ředitel spořitelny v Táboře — SOA, KSO, zn. Sp-III-394, č. 2261/2 a Pátek, J.: *Základy bankovní*. Praha 1908, s. 10—11.

¹⁵ Stanovy Ústřední banky českých spořitelen. Praha 1902, § 5.

¹⁶ *Ib.*, § 72.

¹⁷ *Ib.*, § 53.

toužily, nezapomínajíc však naproti tomu, že i banka sama, má-li se státí takovou oporou jich a má-li splniti všechny naděje, jež při zařizování v ni byly kladeny, že i banka sama a hlavně pro začátek potřebuje též podpory se strany spořitelén samých, co nejhojnějšího účastenství a zájmu spořitelén, a že nesmí ihned od ní žádáno býti vše to, co jinak poskytnouti může jen ústav déle trvajíc, široce v životě obchodním již zavětvený.“¹⁸

Příští vývoj však ukázal, že chvalozpěvy svazového orgánu nedosáhly ještě vrchovatého nadšení. Podnikavost finančního ústředí českých spořitelén předčila totiž všechna očekávání a s neobyčejnou rychlostí se přenesla z domácího peněžního trhu prakticky na peněžní trhy celé habsburské monarchie.

OD FINANČNÍHO ÚSTŘEDÍ ČESKÝCH SPOŘITELÉN K FINANČNÍMU ÚSTŘEDÍ SLOVANSKÝCH PENĚŽNÍCH ÚSTAVŮ

Sporobanka převzala kanceláře po Pragobance v Ovocné ul. č. 17, které oficiálně otevřela 1. srpna 1903. Zmenšená podnikavost v probíhající tehdy hospodářské krizi byla příčinou poměrného nadbytku levných peněz. Vklady na knížky byly zúročovány 3,5 % proti šedesátidenní výpovědi, 3,75 % proti devadesátidenní výpovědi a 4 % proti stoosmdesátidenní výpovědi. Vklady na běžné účty se měly zúročovat v rámci obvyklých sazeb, při čemž však požívaly spořitelny jako akcionářky určitých výhod buď v úrokové míře nebo ve výpovědní lhůtě.¹

Tato situace podvazovala zisk z běžných bankovních obchodů a přiměla začínající ústav na samém počátku jeho vývoje k vyhledávání trhů v širším teritoriu, než které mu poskytovaly hranice domácí ekonomiky. V protokolech o eskontu směnek byly proto zapisovány téměř současně se spořitelny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku také peněžní ústavy z různých oblastí Rakousko-Uherska. První z takovýchto aktivních obchodů byly schváleny doma 1. srpna 1903 pro českou spořitelnu v Červeném Kostelci a v cizině už o dva týdny později pro charvátský ústav Hrvatska poljodjelska banka v Záhřebu.²

Úvěrových požadavků z Charvátsko-Slavonska postupně přibývalo, a proto si vyžádal v. v. pro tento druh podnikání dispozice od s. r. a současně předložil přehled o obchodních stycích s tamními peněžními ústavy co do celkového obliga i co do závazků jednotlivých klientů. Žádost vyprovokovala v nejvyšším správním orgánu debatu, v níž zástupci spořitelén na-

¹⁸ Ustavující valná hromada Ústřední banky českých spořitelén, SO 2, 1903, č. 8, s. 125—126.

¹ Ústřední banka českých spořitelén, SO 2, 1903, č. 11, s. 180 a Věstník záloženský 17, 1903, č. 9, s. 80. Rovněž Weinzettl, A., Kadeřávek, A.: Dějiny Ústřední banky českých spořitelén od jejího založení. 1903—1928. Praha 1928, s. 5.

² V. v. 1. 8. a 14. 8. 1903.

bádali při eskontování charvátsko-slavonských směnek „ku stupňované opatrnosti“. Výsledkem rokování, jehož se zúčastnili všichni členové s. r., bylo zásadní stanovisko. Podle toho se při kontaktech s cizinou nemělo zapomínat, „aby zejména naše spořitelnictví bylo vždy na prvním místě, totiž aby jinde investoval se kapitál spíše přechodně a byl vždy domácí spotřebě k dispozici“.³

Další eskontní úvěry hodlala Sporobanka vyměřovat na slovanském jihu teprve po informační cestě J. Pátka do Záhřebu a Lublaně, jejímž účelem bylo získat „přesný vlastní úsudek o tamějších poměrech“.⁴ Výsledky svého šetření shrnul ředitel v obsírné zprávě, kterou přednesl ve v. v. 31. října a opakoval ve s. r. 2. listopadu 1903. Její malá přesvědčivost vedla k přijetí následujícího usnesení: „Spojení s menšími a venkovskými ústavy charvátsko-slavonskými se prozatím pěstovati nebude.“⁵

Tímto opatřením byl okruh klientely v Charvátsko-Slavonsku omezen zpočátku na několik málo peněžních ústavů, jejichž směnečný dluh však neustále narůstal. Nejstarším z nich byla zmíněná už Hrvatska poljodjelska banka, která se konstituovala teprve r. 1901 s akc. kapitálem 800 000 K, zakládala pod označením seljačka zadruga místní úvěrová společenstva, prostředkovala komisionářský prodej zemědělských výrobků a strojů, zabývala se parcelacemi pozemků a organizovala vystěhovalectví. Sporobanka jí eskontovala směnky v srpnu r. 1903 do 150 000 K a tento obnos postupně zvyšovala v září r. 1903 na 220 000 K, v listopadu r. 1903 na 300 000 K a v červenci r. 1904 na 1 mil. K, z čehož byly určeny dvě třetiny na akcepty zadrug a třetina na ostatní materiál.⁶

Hrvatska poljodjelska banka se tak stala prvním nečeským peněžním ústavem, u kterého se povolování krátkodobého úvěru začalo přeměňovat v trvalejší angažmá. Přiznáním takto vznikající finanční závislosti byla i nabídka, která došla r. 1904 J. Pátkovi a nabízela mu členství ve s. r. Ten však pokládal takovou iniciativu za předčasnou, v čemž se s ním ztotožnil i v. v.: „Ačkoliv otázka zůstala zcela volnému rozhodnutí ředitele, vzato na vědomí mínění téhož, že by sám prozatím přijetí nabídky nedoporučoval.“⁷

Odmítavé rozhodnutí bylo částečně motivováno i tím, že Sporobanka získala osobní kontakty na českého úředníka uvedeného peněžního ústavu a tímto prostřednictvím získávala nejenom informace o poměrech jeho zaměstnavatele, ale dokonce i podněty k uzavírání některých obchodů.⁸

Vzájemné spojení mezi oběma partnery teprve vznikalo a Sporobanka v něm od samého počátku zaujímal vedoucí postavení. Svou nadřazenost diktovala nejenom na poli obchodním, ale i při nejrůznějších vystoupeních na veřejnosti. Když jí např. dala občanská záložna v Přelouči k dispozici

³ S. r. 5. 10. 1903.

⁴ V. v. 26. 9. a 31. 10. 1903 a s. r. 5. 10. a 2. 11. 1903.

⁵ V. v. 14. 11. 1903.

⁶ Ib. 14. 8., 5. 9. a 14. 11. 1903 a 16. 7. a 17. 12. 1904 a s. r. 7. 12. 1903, 7. 8. 1904 a 8. 1. 1905.

⁷ V. v. 10. 12. 1904.

svůj hlas pro v. h. cedulové banky, schválila jeho postoupení právě záhřebskému peněžnímu ústavu.⁹

Klientela s velkou závazností vznikala však i mezi dalšími ústavy v Záhřebu a na venkově. Ze záhřebských to byla Prva hrvatska štedionica, Hrvatska komercijalna banka, Hrvatsko-slavonska zemaljska banka a Srpska banka, z venkovských pak Hrvatska eskomptna i mjenjačna banka a Srpska banka v Brodu n. Savom a dále Centralni kreditni zavod v Novém Sadu.

Nejstarší záhřebské spořitelně a nejvýznamnějšímu charvátskému peněžnímu ústavu Prva hrvatska štedionica byl povolen už v září r. 1903 eskontní úvěr 1 mil. K, který byl po půl roce zvýšen na 1,5 mil. K.¹⁰ Vysoké závaznosti mělo být použito zejména pro prostředkování komunálních půjček, což naznačuje i pasáž v protokolu ze schůze v. v.: „Pojednáno o společném postupu při finančních operacích na slovanském jihu. Vodní družstva zatím pro ostatní obchody odkládáme na dobu pozdější, omezujeme se na předběžná jednání.“¹¹

Když utrpěla Hrvatska komercijalna banka ztráty při mimořádných transakcích v záhřebském obchodu a průmyslu, eskontovala jí Sporobanka v září r. 1903 směnky za 400 000 K a tento obnos zvýšila v únoru r. 1904 na 750 000 K „z důvodu dosavadní hladkosti obchodu“.¹² Po ředitelově informační cestě byly podle jeho návrhu upraveny eskontní úvěry do maximální přípustnosti 1 mil. K také záhřebským ústavům Hrvatsko-slavonska zemaljska hipotekarna banka a Srpska banka.¹³

Na venkově stála Sporobanka v úzkém kontaktu zvláště s peněžnictvím v Brodu n. Savom a v Novém Sadu. Obchodní spolupráce s tamními ústavami se prohlubovala natolik, že docházelo dokonce k vzájemnému personálnímu zastoupení ve s. r.

Mladému brodskému ústavu Hrvatska eskomptna i mjenjačna banka, založenému r. 1902 s akc. kapitálem 750 000 K, byl vyměřen v září r. 1903 eskontní úvěr 60 000 K a postupně zvýšen v listopadu r. 1903 na 250 000 K a v březnu r. 1904 na 350 000 K. Kromě eskontu směnek získala tato banka v říjnu r. 1905 ještě zvláštní úvěr 100 000 K k sanaci přidružených peněžních společenstev a v březnu r. 1906 byl tento úvěr zvýšen na 250 000 K.¹⁴ Druhý brodský ústav, který vznikl r. 1904 pod fou Srpska kreditna banka přeměnou tamního společenstva, čerpal v únoru r. 1905 jako eskontní úvěr 100 000 K na běžné směnky a 200 000 K na zvláštní materiál. Posledně jmenovaný obnos sloužil k výkupu rolnických pozemků v Bosně a v srpnu r. 1905 byl zvýšen na 250 000 K.¹⁵

⁹ Ib. 26. 5. 1906.

¹⁰ Ib. 29. 12. 1904.

¹¹ Ib. 20. 2. 1904.

¹² Ib. 13. 3. 1904.

¹³ Ib. 12. 3. 1904 a s. r. 11. 4. 1904.

¹⁴ V. v. 14. 11. 1903 a s. r. 7. 12. 1903.

¹⁵ V. v. 26. 9. a 14. 11. 1903, 19. 3. 1904, 20. 10. 1905, 3. 3., 6. 6. a 25. 6. 1906 a s. r. 11. 4. 1904, 5. 11. 1905, 5. 3. a 17. 6. 1906.

¹⁶ V. v. 14. 1. a 8. 7. 1905 a s. r. 5. 2. a 13. 8. 1905.

Podobně byl povolen také novosadskému ústavu Centralni kreditni zavod v květnu r. 1905 eskontní úvěr 250 000 K a v říjnu r. 1905 ve stejné výši zvláštní úvěr na materiál přidružených peněžních společenstev.¹⁶

Mimo Charvátsko-Slavonsko a jižní Uhry začala Sporobanka operovat také v dalších sousedních zemích. V Dalmácii udržovala spojení s dubrovnickým ústavem Hrvatska vjeresijska banka a v Přímoří se sučackým ústavem Banka i štediona za Primorje. Dalmátskému klientu zvyšovala eskontní úvěr ze 100 000 K v říjnu r. 1903 na 200 000 K v listopadu r. 1903 a na 400 000 K v dubnu r. 1905 a sučackému dokonce ze 150 000 K v únoru r. 1904 na 300 000 K v prosinci r. 1904, 500 000 K v říjnu r. 1905 a na 750 000 K v červnu r. 1906.¹⁷ Zvlášť výnosné spojení navázala se slovinským ústavem Ljubljanska kreditna banka, kterému eskontovala už v září r. 1903 směnky za 500 000 K a jeho splitské fil. svěřila v lednu r. 1904 vklad 200 000 K.¹⁸

Posledně jmenovaná banka zprostředkovala také první komunální půjčku v nečeském prostředí. Šlo o dalmátskou obec Omiš, již byl povolen v listopadu r. 1903 úvěr ve výši 60 000 K na 10 roků proti splátkám po 2 000 K ročně při úroku 4,25 0/0, režijním příspěvku 0,25 0/0 a přepočítávacím kursu 98,50 K.¹⁹ Po uzavření tohoto obchodu nabídla Ljubljanska kreditna banka své služby i pro další podobná jednání v Kraňsku, na což jí bylo odpovězeno, „že nám prostřednictvím při půjčkách komunálních bude mile, návrhy provize učiníme až po zkušenostech s první půjčkou.“²⁰ Praktické empirie byly příznivé a vedly ke kontrahování podobných obchodů nejenom dalším obcím a okresům, ale také k poskytnutí komunální půjčky širšího rozsahu. V březnu r. 1906 byl totiž povolen zemskému výboru vévodství Kraňského úvěr ve výši 720 000 K při úroku 4 0/0, režijním příspěvku 0,125 0/0 a přepočítávacím kursu 98,75 K.²¹

Vedle partnerů s větší závazností měla dále Sporobanka na slovanském jihu početnou klientelu také mezi drobnými peněžními ústavu, jichž se podařilo získat do konce října r. 1905 celkem 106, z toho 84 v Charvátsko-Slavonsku, 7 v Dalmácii a 15 v Kraňsku a v Přímoří. Navíc stála ve spojení s řadou ústavů nepřímo prostřednictvím regionálních peněžních ústředí, jako byla např. brodská Hrvatska eskomptna i mjenjačna banka a novosadský Centralni kreditni zavod.

Aby bylo možno snadněji obstarávat tamní úhrady, které byly spojeny se značným prodlením a se ztrátami na úrocích, začalo bankovní vedení uvažovat o otevření fil. v Charvátsko-Slavonsku. Realizaci takového záměru však stály v cestě překážky úředně-právní povahy. Stanovy totiž pouze umožňovaly „zřizovati pobočné ústavy v královstvích a zemích, které jsou

¹⁶ V. v. 6. 5., 30. 9. a 13. 10. 1905 a s. r. 16. 5., 8. 10. a 5. 11. 1905.

¹⁷ V. v. 3. 10. a 14. 11. 1903, 23. 12. 1904, 29. 4. a 13. 10. 1905 a s. r. 7. 12. 1903, 8. 2. 1904, 5. 11. 1905 a 17. 6. 1906.

¹⁸ V. v. 26. 9. 1903 a 23. 1. 1904 a s. r. 7. 12. 1903 a 8. 2. 1904.

¹⁹ Komunální půjčky obce Omiš, sign. B-137.

²⁰ V. v. 14. 11. 1903.

²¹ Ib. 17. 3. a 24. 3. 1906 a s. r. 22. 4. a 16. 5. 1906.

zastoupeny na říšské radě“.²² Jestliže měla být zřízena fil. mimo Předlitavsko, pak bylo zapotřebí stylizovat návrh na změnu stanov. Příslušné statutární ustanovení bylo skutečně doplněno slovy „jakož i v cizozemsku“ a předloženo ministerstvu vnitra ke schválení spolu se žádostí o souhlas ke zvýšení akc. kapitálu.²³

Akcionářům byl navržený postup zdůvodněn až dodatečně na v. h., která se konala 5. listopadu 1905: „Utěšeně se rozvíjející obchod náš v jiných zemích této říše, zejména pak sympatické přijetí, jakého se nám dostalo na slovanském jihu, jakož i podněty z kruhu přátel a příznivců našich vedly nás k tomu, abychom použili příležitosti ku doplnění mezery stanov našich tím způsobem, že získáme i možnost, pokud by rozvoj ústavu toho vyžadoval, zříditi případně fil. ku příkladu v Charvátsku, na které bylo v první radě pomýšleno, ev. třeba i jinde, kdežto dosud byli jsme omezeni pouze na země v říšské radě zastoupené.“²⁴

Rozhodnutí bylo povzbudivě komentováno také v pravidelné peněžní rubrice NL, kde J. Preiss vyzvedával centralizační úlohu Sporobanky a zdůrazňoval, že gravitace Prahy pro jednotlivé české a slovanské drobné peněžní ústavy měla vedle hospodářského významu i velký dosah politický.²⁵

Ministerstvo vnitra však povolilo pouze požadované zvýšení akc. kapitálu, kdežto budování fil., podobně jako poskytování komunálních půjček mimo království a země zastoupené na říšské radě označilo pro Sporobanku za nepřipustné. S. r. chtěla proti takovému vyřízení žádosti podat odvolání, později však od tohoto úmyslu upustila z obav, že „změna stanov znamenala by spíše omezení dosavadní působnosti“.²⁶

V té době zahajovala totiž svou činnost vídeňská fil., která se stala mj. i náhradou za nepovolenou fil. záhřebskou. Podnět k jejímu zřízení poskytl dopis České záložny ve Vídni I, datovaný 17. srpna 1905 a domáhající se finanční a zejména organizační podpory českých peněžních ústavů v hl. m. monarchie. Ve dnech 20.—21. října 1905 navštívili předseda s. r. a ředitel Sporobanky cedulový ústav a příslušná ministerstva a zkoumali půdu k uskutečnění iniciovaného požadavku. O účelu návštěvy uveřejnila Neue freie Presse a po ní i pražský německý tisk noticky a teprve pak podalo bankovní vedení vysvětlení o důvěrném jednání a o přípravách k rozšíření organizační sítě. Mezitím byly už vyhledávány vhodné místnosti na vídeňské Wipplingerstrasse 22 a dohodnuta systemizace úřednických míst. Současně bylo vypracováno zdůvodnění celé této závažné akce, která se měla uskutečnit „v době dle možnosti co nejkratší“.²⁷

Přání s. r. se splnilo a pobočný ústav byl otevřen už 1. února 1906 pod

²² Stanovy Ústřední banky českých spořitelů v Praze. Praha 1902, § 3.

²³ V. v. 7. 10. 1905 a s. r. 8. 10. 1905.

²⁴ V. h. 5. 11. 1905.

²⁵ Z pražského trhu peněžního, NL 5. 10. a 12. 11. 1905, Ústřední banka českých spořitelů, ib. 9. 11. 1905 ad.

²⁶ V. v. 9. 4. 1906. V. t. s. r. 5. 3. a 22. 4. 1906, v. h. 25. 3. 1906 a dále české místodržitelství Sporobance 20. 3. 1906 — SÚA, ČM, 1901—1910, kart. 7931, čj. 62968/06.

²⁷ S. r. 10. 12. 1905. O průběhu jednání v. v. 28. 10., 13. 11., 20. 11. a 27. 11. 1905.

fou Ústřední banka českých spořitel — fil. ve Vídni. Dirigentem se stal A. Král a účetním P. Berka, za další úředníky byli přijati A. Weinzettl, V. Hrabánek a A. Čihař, které zaměstnávala do té doby vídeňská fil. Živnobanky, a dále K. Víša, dotud úředník záhřebského ústavu Hrvatska eskomptna banka.²⁸

Fil. měla provozovat všechny statutární bankovní obchody, zejména však komisionářský a lombardní obchod podle ustanovení Rakousko-uherské banky. Povolování komunálních úvěrů zůstávalo s konečnou platností vyhrazeno centrále. Územní působnost se vztahovala na „veškeré alpské země, Kraňsko, Přímoří, Dalmácii, Charvátsko-Slavonsko, Bosnu a Hercegovinu, Uhry a sice Maďary, Sasíky, Charváty a Srby“.²⁹ Byla však převedena po etapách: do 31. března 1906 bylo z Prahy do Vídně uvolněno spojení s peněžními ústavu na jihu Předlitavska a v Charvátsko-Slavonsku a do 1. ledna 1907 s peněžními ústavu v okupovaných zemích a dále také v Srbsku a v Černé Hoře.³⁰

Takto vymezenému a perspektivně rozšiřujícímu se obchodnímu teritoriu přikládalo vedení banky značný význam, a proto konstatovalo: „Tím dáváme fil. nejen zavedený již celý obchod jižní, nýbrž i přízeň veškerých dosavadních spojenců svých, kteří zajisté ochotně služeb fil. budou používat.“³¹ Očekávání se vyplnilo. Fil. dosáhla v první své roční bilanci nadmíru příznivých výsledků a kryla třetinu celkového eskontního obchodu Sporobanky. Podle přehledu o směnečných úvěrech eskontovala r. 1906 úhrnem 24 924 ks směnek v obnosu 49 446 567 K, na čemž se podílely následujícím způsobem peněžní ústavu podle úřední řeči:³²

Tab. 1. Přehled eskontního obchodu vídeňské filiálky Sporobanky r. 1906

Peněžní ústavu	Směnky v ks	Obnos v K	Podíl v %
charvátské	6 586	19 649 317	39,73
maďarské	7 482	19 176 934	38,77
srbské	5 292	6 234 302	12,60
německé	684	1 813 833	3,70
slovinské	993	1 655 071	3,34
italské	238	510 463	1,03
české	649	408 644	0,83

Převaha slovanských peněžních ústavů v klientele vídeňské fil. našla pak výraz mj. i v tom, že do jejího dozorčího výboru byli povoláni vedle

²⁸ Zentralblatt für die Eintragungen in das Handelsregister 5, 1906, č. 12, s. 101 až 102 a SOA Praha, KSO, Sp-XIII-394, č. 2666/9.

²⁹ S. r. 21. 1. 1906.

³⁰ V. v. 17. 3. a 10. 12. 1906 a s. r. 22. 4. a 16. 12. 1906.

³¹ Ib. V. t. Filiálka Ústřední banky českých spořitel v Vídni, SO 4, 1905, č. 15, s. 311 a Věstník záloženský 20, 1906, č. 2, s. 16.

³² Zpráva o sjezdu a v. h. akcionářů Ústřední banky českých spořitel v Praze ve dnech 24. a 25. března 1907. Praha 1907, s. 18—19 rozlišuje srbocharvátský jazyk na jeho srbskou a charvátskou větev. Tato diferenciacce byla převzata z toho důvodu, že napomáhá blíže lokalizovat zkoumané peněžní ústavu.

tří vídeňských zástupců také L. Milošev, ředitel novosadského ústavu Centralni kreditni zavod, a S. Ožbolt, prokurista brodského ústavu Hrvatska eskomptna i mjenjačna banka.³³

Široký územní záběr fil. ve Vídni sledovala se sympatiemi také pravidelná peněžní rubrika NL, jejíž redaktor by však pobočný ústav Sporobanky viděl raději ve slovanských zemích. Už zahájení činnosti bylo řádky této rubriky sice přivítáno, současně však komentář vyslovoval naději, že banka brzy organizačně pronikne také na jih Předlitavska n. přímo do Charvátsko-Slavonska: „Ústřední banka českých spořitelů v krátké době svého působení docílila řady záslužných a čestných úspěchů. Jest z nejpodnikavějších mezi pražskými bankami a její vedení vyznačuje se živou iniciativou. Její takt a zručnost připoutaly k ní slovanské spořitelny této poloviny říšské a její styky nezastavily se před hranicemi zalitavskými. V jižních slovanských krajích zaujímá významné místo a není pochyby, že po vídeňské fil., která má sloužiti také těmto obchodům, dojde ke zřízení poboček i zde.“³⁴

Mezi takto předvídaným a skutečným stavem byla vskutku mizivá časová vzdálenost. S. r. jednala o ev. rozšíření organizační sítě už v listopadu r. 1905, kdy se během příprav k zahájení činnosti fil. ve Vídni uvažovalo také o otevření příštích fil. v Haliči a na slovanském jihu. Zatím co v první z uvedených zemí bylo jasno i o místu fil., která měla sídlit ve Lvově, zůstávala lokalizace fil. na slovanském jihu zpočátku neurčitá. Teprve později se vyslovoval stále častěji za sídlo fil. Terst, odkud po jejím zřízení volal místní obchodní časopis Trščanski Lloyd.³⁵

Po konzultaci všech těchto otázek s ústředním inspektorem Rakousko-uherské banky bylo přijato usnesení, aby „už dříve projektované pobočky, resp. podružné ústavy zpočátku ve zcela úzkém rámci pouhého důvěrnictví, resp. zastupitelství tím způsobem prozatím ve zkoušku zřízeny byly, že uveden bude jeden v život v Terstu, druhý ve Lvově“.³⁶ V. v. pak v dohodě se spřátelenými peněžními ústavu vypracoval 26. ledna 1907 konečný návrh na zřízení obou těchto fil., který byl příštího dne schválen s. r. a ihned poté byly zahájeny zařizovací práce.³⁷

Terstská fil. otevřela své kanceláře 1. července 1907 na Piazza del Ponterosso 3 a jejím dirigentem byl jmeiován J. Pokorný. Zpočátku stála v závislém postavení na fil. vídeňské a teprve od 1. ledna 1908 došlo k jejímu osamostatnění, když byla provedena konečná rajonizace obchodů. Podle ní bylo Terstu přiděleno spojení s peněžními ústavu v obvodech bankovních okresů Rakousko-uherské banky v Rijece, Varaždínu a v Záhrěbu s výhradou, že centrála rozhodovala o případných žádostech těch klientů, kteří by si přáli setrvat ve spojení s vídeňskou fil.³⁸

³³ V. v. 17. 3. 1906 a v. h. 25. 3. 1906.

³⁴ Z pražského trhu peněžního, NL 28. 1. 1906.

³⁵ S. r. 5. 11. 1905 a v. v. 20. 11. 1905.

³⁶ S. r. 31. 10. 1906. Rovněž v. v. 5. 11., 12. 11. a 10. 12. 1906 a 12. 1. 1907.

³⁷ V. v. 26. 1. 1907 a s. r. 27. 1. 1907.

³⁸ SOA Praha, KSO, Sp-XIII-396, č. 2666/12 a Ústřední banka českých spořitelů, Peněžní obzor 1, 1907, č. 10, s. 10.

Jak vyplývá z jednání o rozšíření organizační sítě, neustrnula Sporobanka pouze při jihovýchodní expanzi, ale obrátila svou pozornost velmi záhy také na severovýchod. S touto možností se počítalo už při zahájení tiskové propagandy, pro kterou byly publikovány nabídkové letáky a oběžníky nejenom v srbocharvátském jazyce, ale také v polštině.³⁹

Výsledky na sebe nedaly dlouho čekat a už ve druhé polovině října r. 1903 se přihlásili první zájemci; Lvovská Galicyjska Kasa oszczędności a stanisławovský Bank mieszczański žádaly o poskytnutí eskontních úvěrů, zatím co wieliczská a wadowická Powiatowa Kasa oszczędności se zajímaly o vklady na knížky. Při této příležitosti přijal v. v. následující usnesení: „V zásadě přidržíme se formy vkladních knížek a dohodneme se se zdejší Městskou spořitelnou Pražskou stran případného lombardu. Forma směneční se zatím nebude pěstovati.“⁴⁰ Pro další postup byly vyžadovány pokyny od s. r., která rozvoji styků s haličskými ústavy nebránila, vybízela však ke stejné opatrnosti, jaká byla krátce předtím doporučena v Charvátsko-Slavonsku.⁴¹

V prosinci r. 1903 navštívili Prahu zástupci mladého tehdy Lvovského ústavu Akcyjnyj Bank Związkowy dla stowarzyszeń zarobkowych i gospodarczych a ptali se po možném spojení se Sporobankou. Na základě vyžádaných informací vypracoval v. v. návrh na prozatímní eskont směnek do 500 000 K a po získaných zkušenostech měla být uzavřena podrobná smlouva o vyměření dlouhodobého úvěru pro materiál výrobních a hospodářských společenstev.⁴² První empirie z tohoto obchodního spojení musily být příznivé, neboť za čtvrt roku byl Lvovské bance zvýšen úvěr na 2,5 mil. K, z čehož připadaly 2 mil. K právě na slíbené směny jejich společenstev.⁴³

Koncem r. 1904 požádal Akcyjnyj Bank Związkowy o další eskontní úvěr, žádosti však tentokrát vyhověno nebylo a místo požadovaného zvýšení došlo k povolení eskontu směnek společenstvům, se kterými bylo možno udržovat spojení přímo. Tímto způsobem byl poskytnut zvláštní úvěr 500 000 K na směny Lvovského Towarzystwa dla handlu, przemysłu i rolnictwa a celková závaznost se zvýšila na 3 mil. K, z čehož byla jedna polovina vyměřena pro směny společenstev a druhá polovina se týkala směnek běžného eskontu.⁴⁴

Závěrem r. 1905 byla úvěrová smlouva vypovězena s výhradou ev. další spolupráce s právem obchodovat s jednotlivými společenstvy přímo. Lvovský klient zmocnil člena své s. r. E. Kusibu, aby za těchto nově stanovených podmínek jednal o obnovení smlouvy na úvěr 6 mil. K. pro materiál společenstev a 2 mil. K pro materiál soukromý. jednání proběhla v únoru r. 1906, nevedla však ke kladným výsledkům.⁴⁵

³⁹ V. v. 26. 9. 1903.

⁴⁰ Ib. 21. 10. 1903 a s. r. 2. 11. 1903.

⁴¹ S. r. 2. 11. 1903.

⁴² V. v. 30. 12. 1903 a 12. 2. 1904 a s. r. 11. 1. a 7. 3. 1904. O klientu Turski, M.: Polskie stowarzyszenia i Akcyjnyj Bank Związkowy. Lwów 1918.

⁴³ V. v. 1. 4. 1904 a s. r. 11. 4. 1904.

⁴⁴ V. v. 19. 11. a 17. 12. 1904 a 9. 6. 1905 a s. r. 2. 7. 1905.

⁴⁵ V. v. 30. 9. 1905 a 19. 2. a 3. 3. 1906 a s. r. 8. 10. 1905 a 5. 3. 1906.

Ve Lvově se Sporobanka kontaktovala rovněž s peněžními ústředími Krajevýj sojuz kredytový a Bank parcelacyjny. Ukrajinské korporaci povolila v srpnu r. 1904 eskont směnek do 2 500 000 K s podmínkou jeho rozvržení na deset vybraných společenstev. O rok později požádal týž klient o nový úvěr, který byl v listopadu r. 1905 vyměřen ke čtyřem účelům: skládal se z úvěru na směnky společenstev ve výši 1 430 000 K za 0,25 % nad sazbu Rakousko-uherské banky a z úvěru na směnky svazu ve výši 1 215 000 K za sazbu cedulového ústavu, dále pak z úvěru na směnky společenstev ve výši 142 000 K za 0,75 % nad sazbu Rakousko-uherské banky a konečně z nespécifikovaného úvěru parcelačního.⁴⁶ Posledně uvedený účel poskytl podnět polské korporaci, aby požádala o stejný úvěr. Žádost ústavu Bank parcelacyjny byla kladně vyřízena, celková částka se však měla určit až později po získání zkušeností, takže jednotlivé dílčí obnosy byly vyměřovány jen od případu k případu za 1 % nad sazbu cedulového ústavu.⁴⁷

Kromě uvedených dlouhodobých úvěrů poskytovala Sporobanka haličské klientele i úvěry, které trvaly krátkou dobu, přesto však dosahovaly značné výše, např. u ústavů Bielitz-Białaer Escompte- und Wechslerbank v Bělsku-Białe, Bank zaliczkowy ve Lvově aj.⁴⁸

Zvláštní místo v haličském obchodním programu Sporobanky zaujímal povolování komunálních půjček. Tento druh úvěru byl žádán už v říjnu r. 1903 pro okres wieliczský a v únoru r. 1904 pro město Zakopané. Proto byl ředitel J. Pátek zmocněn získat jasno mj. i o těchto požadavcích, když se krátce po jejich podání chystal na svou první obchodní cestu: „Při té příležitosti opatří informace o spojení ostatním v Haliči a o poměrech vůbec, hlavně pak i ostatní záležitosti půjček komunálních, k čemuž se mu dává lhůta dle potřeby k dispozici.“⁴⁹

Po ředitelově návratu byla povolena komunální půjčka pro okres wieliczský ve výši 500 000 K a pro Zakopané ve výši 400 000 K při 4% zúročení, 0,25% režijním příspěvku a přepočítávacím kursu 98,00 K. Kromě toho byla učiněna nabídka komunální půjčky pro hl. m. Krakov ve výši 8 mil. K za stejných podmínek a upraveného přepočítávacího kursu 98,25 K.⁵⁰ V srpnu r. 1904 byla nabídka po osobní návštěvě krakovského starosty v Praze obnovena, lhůta k jejímu přijetí však byla prodloužena a s tím bylo třeba snížit i její maximální částku na 4 mil. K. V této výši byl také úvěr přijat a likvidován.⁵¹

V téže době probíhala jednání i s jinými obcemi o poskytnutí komunálních půjček, při čemž byly stanoveny jako podmínky 4% zúročení, 0,25% režijní příspěvek a 97,50 K přepočítávací kurs. Z nich byly přijaty a likvi-

⁴⁶ V. v. 27. 8. 1904 a 4. 12. 1905 a s. r. 4. 9. 1904 a 10. 12. 1905.

⁴⁷ S. r. 21. 1. 1906. O klientu Bank parcelacyjny i jego działalność w latach 1899 aż 1902. Lwów 1903.

⁴⁸ V. v. 7. 3. a 30. 4. 1904 a s. r. 7. 3. a 2. 5. 1904.

⁴⁹ V. v. 5. 3. 1904.

⁵⁰ Ib. 1. 4. 1904 a s. r. 11. 4. 1904.

⁵¹ V. v. 27. 8., 24. 9., 29. 10., 5. 11. a 19. 11. 1904.

dovány půjčky Tarnopolu ve výši 1 429 000 K a Rzeszowu ve výši 900 000 K.⁵²

Příprava dalších nabídek se vážala s druhou obchodní cestou J. Pátka v srpnu r. 1905, během níž byly opatřeny konkrétní údaje o jednotlivých požadavcích haličských obcí. S. r. vyslovila řediteli „vřelé díky za informace tak cenné“.⁵³ Z této druhé série dospěla nejrychleji ke zdárnému konci jednání o půjčku pro Buczacz ve výši 300 000 K, která byla přijata a likvidována v říjnu r. 1905.⁵⁴ Ostatní jednání zpomaloval poměrně nízký přepočítávací kurs, kvůli němuž došlo i k jedné nečekaně rušivé příhodě.

Z iniciativy a. s. Českomoravské elektrotechnické závody F. Křížík byla poč. r. 1906 nabídnuta komunální půjčka na vybudování zakopanské elektrárny. Intervencí firemního zástupce „byl schválen a výjimečně povolen přepočítávací kurs 98,00 K pro půjčku městu Zakopanému, když bude celá transakce svěřena ř. Křížíkové; týž se nám zavázal diferencí 0,5 % hraditi ze svého“.⁵⁵ Tato zvláštní kondice vyvolala nenadálý protest akvizitérů, po němž bylo nutno buď stanovit obci stejné podmínky, které platily při povolování jiných půjček v Haliči, n. výslovně klienta upozornit, proč a za jakých okolností mu byl přepočítávací kurs takto zvýhodněn.

Haličské obchody ukazovaly cestu také do sousední Bukoviny, kam byly eskontovány směnky černovickému ústavu Bukowiński Zakład kredyty wy ziemski v únoru r. 1904 do 500 000 K a v červnu r. 1904 do 1 mil. K. Po likvidaci této fy převzala její aktiva i pasiva nově založená černovická Bukowinaer Landesbank, s níž navázala Sporobanka spojení při rozprodeji jejích akcií a na jejíž upozornění dále povolila nezvykle vysoké úvěry také dvěma peněžním ústředím.⁵⁶

Jedním z nich byl svaz ukrajinských zemědělských společenstev Seljanška kasa, druhým pak ústředí rumunských raiffeisenek Centrali insoțirilor economice române. Ukrajinské korporaci byl vyměřen v březnu r. 1906 úvěr 2 300 000 K, z něhož připadalo 2 000 000 K na materiál peněžních ústavů a 300 000 K na běžné směnky, a rumunské korporaci v červnu r. 1906 úvěr 3 300 000 K, z čehož bylo určeno 3 000 000 K na akcepty raiffeisenek a 300 000 K na rimesy záložen.⁵⁷

Když ale žurnalistika zveřejnila o finanční situaci obou ústředí nepřiznivé zprávy, snažila se Sporobanka opatřit k jejich vyvrácení spolehlivé informace. Vyslala k tomu účelu do Černovic dirigenta brněnské fil., po jehož návratu nepřímou potvrdila oprávněnost novinového zpravodajství, neboť úvěry k ukrajinské korporaci byly sníženy na 1,5 mil. K a rumunské korporaci na 2 mil. K s ponecháním dřívějších 300 000 K u obou ústředí na běžný materiál a s podmínkou dosazení důvěrníků.⁵⁸

I po těchto opatřeních zůstala však závaznost v Bukovině příliš veliká

⁵² Ib. 20. 5., 30. 6., 13. 11. a 4. 12. 1905.

⁵³ S. r. 8. 10. 1905.

⁵⁴ V. v. 20. 10. 1905.

⁵⁵ Ib. 26. 2. 1906.

⁵⁶ Ib. 20. 2. a 11. 6. 1904 a 30. 4. 1906 a s. r. 7. 3. a 3. 7. 1904 a 16. 5. 1906.

⁵⁷ V. v. 26. 3. 1906 a s. r. 22. 4. 1906.

⁵⁸ V. v. 15. 10. 1906 a s. r. 31. 10. 1906.

a měla ještě bankovnímu vedení způsobit v budoucnosti mnoho vážných starostí.

V Uhrách upřela Sporobanka svůj obchodní zájem nejprve na slovenské a brzy potom také na rumunské a maďarské peněžní ústavy.

Na Slovensku vyměřila nejvyšší eskontní úvěr 1 mil. K martinské Tatrabanke s podmínkou, že polovina podávaného materiálu bude pozůstávat ze směnek peněžních ústavů a polovina z tzv. běžných obchodních směnek. Kromě Tatrabanke navazovala úvěrové kontakty také s Turčiansko-Svätomartinskou úč. sporitelňou a s dalšími slovenskými ústavami. V říjnu r. 1905 vyslala ředitele brněnské fil. na informační cestu do Uher, aby tam zkontroloval stará, tj. slovenská, a vytvořil nová, to znamená rumunská a maďarská spojení.⁵⁹

Po jeho návratu eskontovala Sporobanka v bývalém Sedmihradsku směnkami nejprve spořitelnímu a úvěrovému akc. ústavu Viktoria v Aradu do 800 000 K a tento úvěr zvýšila v březnu r. 1906 na 1 200 000 K a v březnu r. 1907 na 1 500 000 K.⁶⁰ Podobně se kontaktovala i s dalšími rumunskými ústavami v městech Baja Mare, Bistrița, Bozovici, Brad, Deés, Écska, Faesz, Garansebeș, Hațeg, Herszény, Kápolnok, Kluž, Lugos, Nadľak, Nagy Várad, Nagy Somkut, Oradea, Oravița, Roman, Sasca Montană, Sibiiň a Temešvár.

Maďarským peněžním ústavům začala Sporobanka eskontovat směnkami od prosince r. 1905. První úvěry povolovala v malé výši spořitelním, jako byly Csurgói Takarékpénztár, Alsó-Lendvai Takarékpénztár atd. Podstatné zvyšování nastalo od října r. 1906, kdy vykonal dirigent vídeňské fil. informační cestu do Budapešti. Tehdy byl vyměřen eskont směnek do 1 mil. K ústavům Budapešti Takarékpénztár és Országos Zálogkölcson, Magyar Pénzintézetek Központi Hitelbankja a Debreczeni első Takarékpénztár.⁶¹

Celá severovýchodní a východní expanze Sporobanky se uskutečňovala zpočátku z centrály a později pod záštitou brněnské, resp. lvovské fil. Myšlenka na zřízení fil. v Brně byla vyslovena už na mimořádné v. h. 6. března 1904 a její realizace dokonce označena za jeden z důvodů ke zvýšení akc. kapitálu.⁶² Vlastní návrh pak podal účetní městské spořitelny v Uherském Hradišti J. Pytlík, k němuž byl v. v. dosti skeptický a s. r. podmínila své stanovisko výsledky subscripce na Moravě.⁶³

Všichni místní zájemci se soustředili kolem Moravského diskontního ústavu v Brně a ze zvláštní porady 6. února 1905 postoupili návrh v. h., která se konala za necelý měsíc 2. března 1905. Řečníkem pro byl na tomto nejvyšším fóru sám ředitel J. Pátek, který poukazyval zejména na to, že moravskou ekonomiku v podstatě ovládal německý kapitál. České pozice prý na brněnském peněžním trhu obhajovaly pouze fil. Živnobanky a ČPB a dále místní Cyrilo-Methodějská záložna. Na venkově byla situace poněkud

⁵⁹ V. v. 26. 3. a 16. 4. 1904 a s. r. 11. 4. a 2. 5. 1904 a 8. 10. 1905.

⁶⁰ S. r. 8. 10. 1905, 5. 3. 1906 a 17. 3. 1907.

⁶¹ V. v. 4. 12. a 9. 12. 1905 a s. r. 23. 9., 31. 10., 10. 12. a 16. 12. 1906.

⁶² V. h. 6. 3. 1904.

⁶³ V. v. 8. 10. 1904 a s. r. 9. 10. 1904.

příznivější, neboť tam pracovalo 37 spořitelů 345 záložen, 138 raiffeisenek a 341 kontribučních záložen, které mohly vytvořit projektované fil. přirozené obchodní zázemí. Moravské peněžní ústavy totiž upsaly ve druhé emisi akcie za 642 800 K, což vytvářelo základ příští finanční dotace.⁶⁴

Po tomto zdůvodnění byl návrh jednomyslně schválen a pod ředitelovým vedením bylo zajištěno protokolování fy s názvem Ústřední banka českých spořitelů — fil. v Brně. Současně byly ustaveny správní orgány a vybírán vhodný úřednický personál. Místo dirigenta zůstalo zpočátku neobsazeno a teprve dodatečně bylo svěřeno J. Pytlíkovi.⁶⁵

Brněnská fil. zahájila činnost na býv. Ferdinandově ul. č. 39 oficiálně od 1. července 1905 a stanovy ji opravňovaly provozovat všechny obchody, pouze uzavírání komunálních půjček zůstalo vyhrazeno centrále. Teritoriálně byla její působnost vymezena nejen na Moravu a Slezsko, ale také na Halič s Bukovinou a zpočátku i na Uhry. Dokumentuje to nejlépe následující přehled jejího eskontního obchodu z r. 1906 podle úřední řeči jednotlivých peněžních ústavů:⁶⁶

Tab. 2. Přehled eskontního obchodu brněnské filiálky Sporobanky r. 1906

Peněžní ústavy	Směnky v ks	Obnos v K	Podíl v %
polské	21 538	29 383 860	45,19
rumunské	6 992	11 890 907	18,24
české	6 739	11 864 936	18,24
slovenské	1 980	4 442 349	6,83
německé	2 693	4 296 431	6,61
ukrajinské	756	3 178 753	4,89

Tomuto zastoupení se přiblížilo i rozdělení míst v dozorčím výboru, kde vedle tří Moravanů zasedali R. Kompiš, účetní martinské Tatrabanky, a E. Kusiba, ředitel ústavu Towarzystwo zaliczkowe w Przemysłu, kterého později nahradil S. Raicu, tajemník aradského ústavu Viktoria.⁶⁷

Brněnská fil. prohloubila úvěrové styky Sporobanky se slovenskými peněžními ústavu, stála u kolébky finančního ústředí rumunského peněžnictví v Sibini a připravila půdu k dalšímu rozšíření organizační sítě mateřského ústavu v Haliči a v Bukovině. Rychle rostoucí objem eskontních obchodů vedl nejprve ke zřizování Lvovské fil., které probíhalo současně se zřízením fil. terstské.

Fil. ve Lvově otevřela své kanceláře 1. července 1907 na ul. Karola Ludwika 133 a jejím dirigentem byl jmenován F. Pečenka a účetním A. Kolář-

⁶⁴ V. h. 2. 3. 1905.

⁶⁵ SOA Praha, KSO, Sp-XIII-394, č. 2666/6, Zentralblatt für die Eintragungen in das Handelsregister 4, 1905, č. 49, s. 462 a Filiálka Ústřední banky českých spořitelů v Brně, SO 4, 1905, č. 10, s. 206.

⁶⁶ V. pozn. 32.

⁶⁷ Přehled pětileté činnosti filiálky Ústřední banky českých spořitelů v Brně, H 1, č. 4, s. 2.

ský. Původně podržený vztah vůči Brnu se uvolnil teprve od 1. dubna 1908, kdy se vzájemně vymezila územní působnost: lvovské fil. byl přidělen obvod zemského soudu ve Lvově s celou Bukovinou, zatím co brněnská fil. si podržela obvod zemského soudu v Krakově a dále stávající kontakty se lvovským ústavem Bank parcelacyjny a s oběma peněžními ústředními v Černovicích.⁶⁸

Jednotlivé proudy kapitálové expanze Sporobanky byly natolik silné, že začaly překonávat vývozní, celní a další ochranné bariéry, které se jim stavěly do cesty na státních hranicích. Dílčí úspěchy se přitom dostavily spíše na jihovýchodě, než na severovýchodě.

V Bosně a Hercegovině se Sporobanka kontaktovala nejprve s brčskou spořitelnou Prva štedionica, které povolila v srpnu r. 1905 eskont směnek ve výši 100 000 K. Klientely pak postupně přibývalo a patřily k ní dva banjalucké ústavy Prva banjalučka štedionica a Srpski kreditni zavod, brčská Srpska trgovinska banka, prijedorská Prva srpska štedionica ad.⁶⁹ Vůbec nejvyšší úvěr obdržela v tomto počátečním období mostarská Trgovinska banka i štedionica, jemuž byly eskontovány v dubnu r. 1906 směnky do 250 000 K a v listopadu téhož roku do 300 000 K, z čehož připadalo po třetinách na směnky peněžních ústavů, na běžný materiál a na směnky členů výboru.⁷⁰

Vedle eskontních úvěrů byly poskytovány okupovaným zemím také komunální půjčky. První z nich byla nabídnuta na doporučení a. s. Českomoravské elektrotechnické závody F. Křížík městu Travnik ve výši 177 800 K při 4⁰/₀ zúročení, 0,25⁰/₀ režijním příspěvku a přepočítávacím kursu 96,00 K. Půjčka byla v srpnu r. 1905 přijata a v září r. 1905 likvidována.⁷¹ S financováním elektrifikace bosenských obcí bylo spojeno jednání také o dalších komunálních půjčkách, jeho výsledky však dochovaná dokumentace neumožňuje blíže konkretizovat.

Úsilí proniknout na peněžní trhy v zahraničí bylo korunováno částečnými úspěchy pouze v Srbsku a v Černé Hoře, kdežto v ostatních blízkých státech, především v Rusku a v Bulharsku, zůstávalo jenom nesplněným snem.

Se srbským peněžnictvím a ekonomikou navazovala Sporobanka spoluprací prostřednictvím dvou bělehradských bank, založených domácím nacionálně srbským kapitálem. První z nich se konstituovala r. 1901 pod fou Izvozna banka s akc. kapitálem 2,5 mil. din. Z podnětu čechofila K. Taušanoviće se zaměřovala na podporu vývozu srbských zemědělských výrobků a dovozu průmyslového zboží. Takto koncipovanému obchodnímu programu se dostávalo značného porozumění v českém hospodářském prostředí. V únoru r. 1906 navrhla Sporobanka této začínající bělehradské bance úvěr na směnky srbských peněžních ústavů nejméně při 5⁰/₀ zúroče-

⁶⁸ SOA Praha, KSO, Sp-XIII-394, č. 2666/14. Rovněž Gazeta Lwowska 14. 8. 1907, Przegład prawa i administracyi 32, 1907, č. 9, s. 71–72 a Filiálka Ústřední banky českých spořitelen ve Lvově, Peněžní obzor 1, 1907–1908, č. 10, s. 300.

⁶⁹ V. v. 5. 8., 13. 11. a 18. 12. 1905 a 26. 3. 1906 a s. r. 13. 8., a 10. 12. 1904 a 31. 1. 1905.

⁷⁰ V. v. 21. 4. a 5. 11. 1906 a s. r. 22. 4. a 25. 11. 1906.

⁷¹ V. v. 24. 6., 22. 7., 26. 8. a 16. 9. 1905.

ní a s podmínkou deponování těchto směnek n. jiných cenných papírů. V květnu r. 1906 bylo pak toto spojení realizováno eskontním podáním 120 000 K, pozůstávajícím však proti původní nabídce ze směnek soukromých obchodních fem.⁷²

V červnu r. 1906 bylo témuž klientovi umožněno, aby k tíži svého účtu trasoval na podkladě depozita, které bylo uloženo u srbského cedulového ústavu a skládalo se mj. z 329 akcií úvěrového společenstva Beogradska zadruha. Současně byl povolen sezónní úvěr 1 mil. K s odůvodněním: „Uvedený ústav byl nám nejlépe doporučen a informace na jednotlivé funkcionáře jsou též velmi příznivé.“⁷³ Přesto však byl do Prahy pozván ředitel k vysvětlení celkových hospodářských poměrů Srbska a vlastního ústavu zvlášť a ke konkretizaci plánu příštích vzájemných styků. Teprve po obdržení uspokojivých odpovědí došlo k podpisu úvěrové smlouvy, na základě níž byl povolen celkový úvěr ve výši 1,5 mil. K.⁷⁴ V průběhu dalšího vývoje se Izvozna banka snažila o zmírnění smluvních podmínek, zejména o snížení poměrně vysoké úrokové sazby. Úsilí však bylo marné a nevedlo k žádnému výsledku.

Druhou bělehradskou bankou, s níž bylo obchodní spojení teprve zahájováno, byla Trgobanka. Tomuto peněžnímu ústavu byl v prosinci r. 1906 povolen eskontní úvěr 500 000 K.⁷⁵

Kromě eskontních úvěrů se Sporobanka pokusila realizovat v Srbsku i komunální půjčky, její pokus se však rozbil o odpor vládních míst a vyšel zcela naprázdno. V říjnu r. 1905 nabídla 25 mil. K městu Bělehradu, což vyvolalo pozornost veřejnosti a odmítavé komentáře vídeňskému tisku. Úřady na vzniklou situaci reagovaly varováním, že banka vzhledem k přiznané pupilární jistotě svých dluhopisů nesměla provozovat komunální obchody s obcemi mimo království a země, zastoupené na říšské radě. Po tomto důrazném upozornění musila být předběžná nabídka odvolána a další jednání se srbskou metropolí bylo přerušeno.⁷⁶

V Černé Hoře udržovala Sporobanka spojení s několika tamními spořitelny i s cedulovým ústavem. Ze spořitelen to byly především Prva srpska štedionica v Podgorici a Nikšićka štedionica v Nikšići. Prvnímu z uvedených ústavů poskytla na základě doporučujícího dopisu cetyňského ministra financí v dubnu r. 1905 eskontní úvěr 80 000 K a v dubnu r. 1906 jej zvýšila na 120 000 K, zatím co nikšićské spořitelně byly eskontovány směnky v srpnu r. 1905 do 80 000 K, v únoru r. 1906 do 120 000 K a v březnu téhož roku do 200 000 K. Cedulovému ústavu Crnogorska narodna banka schválila pak po návštěvě jeho zástupců v Praze v prosinci r. 1906 eskontní úvěr 100 000 K.⁷⁷ Nejvýznamnějším

⁷² Ib. 20. 1., 1. 2., 19. 2. a 8. 5. 1906 a s. r. 21. 1., 5. 2. a 16. 5. 1906. Rovněž Vývozní banka v Bělehradě, NL 14. 9. 1901.

⁷³ S. r. 17. 6. 1906.

⁷⁴ V. v. 16. 8. a 17. 8. 1906 a s. r. 19. 8. 1906.

⁷⁵ V. v. 15. 12. 1906 a s. r. 16. 12. 1906.

⁷⁶ V. v. 20. 10. a 28. 10. 1905, 8. 1. a 16. 6. 1906 a s. r. 5. 11. 1905 a 21. 1. a 17. 6. 1906.

⁷⁷ V. v. 15. 4., a 5. 8. 1905, 12. 2. a 2. 4. 1906 a 29. 10., 5. 11. a 22. 12. 1906 a s. r. 13. 8. 1905 a 21. 1. a 22. 4. 1906. Rovněž SÚA, PM/T, 1910, kart. 24, čj. 8/10.

černohorským klientem se stala Podgorička banka, které byli poskytováni na výpomoc i úředníci a jejich prostřednictvím získávány informace nejenom o úvěrových potřebách tohoto ústavu, ale o hospodářských poměrech celého knížectví.⁷⁸

Kromě eskontních úvěrů chtěla Sporobanka poskytnout městu Cetyni také komunální půjčku. O nabídce úvěru ve výši 50 000 K se jednalo po prvé v srpnu a říjnu r. 1905, černohorské hl. m. však na ni nereflektovalo. Počátkem r. 1906 byla pak jednání obnovena, ztroskotala však ze stejných důvodů, jako nabídka půjčky městu Bělehradu.⁷⁹ O rok později vznikla snaha obejít vládní zákaz tím, že by se transakce uskutečnila jinou formou: „Obchod tento že provedl by se na podkladě směnečném přes peněžní ústav a že bude, pokud vyjednávání k cíli povede, bližšími zprávami, resp. návrhem prodlouženo.“⁸⁰ Tento postup se pak skutečně realizoval v říjnu r. 1908, kdy terstská fil. vyjednala půjčku na podkladě směnky s akceptem černohorského ministerstva financí a se žírem ústavů Crnogorska narodna banka a Podgorička banka.

Srbsko a Černá Hora byly jedinými státy, které představovaly v obchodním programu Sporobanky kousek celní ciziny. Pokusy o zakotvení v Rusku a v Bulharsku byly ještě nesmělejší a měly minimum naděje na úspěch.

Spolu s jinými českými obchodními bankami participovala Sporobanka na syndikátech říšskoněmeckých a vídeňských velkobank pro subskripce známých ruských efektů z období 1905—1906. Nejprve schválila uzavření půjčky na směnky petrohradského ministerstva financí za 2 mil. M, později dostala od České banky Union a od pražské fil. K. k. priv. österreichische Credit-Anstalt für Handel und Gewerbe nabídku k účasti na nové ruské státní půjčce, kterou upsala vídeňská fil. 4 mil. K.⁸¹

Není vyloučeno, že ochota české klientely k ukládání peněz v ruských efektech vzbudila zájem českých obchodních bank a obrátila její pozornost k peněžním trhům v Rusku. U Živnobanky to lze doložit celou sérií, u Sporobanky alespoň jedním publicistickým projevem. V listopadu r. 1906 totiž přistoupila k inzerci v ruském tisku za účelem získání vkladů. První z těchto inzerátů zadala na zkoušku časopisu Ruský Čech.⁸² V únoru r. 1907 požádala petrohradské ministerstvo financí o informaci, na jejímž základě chtěla navázat úvěrové styky s tamními peněžními ústavu. Zůstalo však jen při shromáždění statistického přehledu o ruských městských bankách, který byl založen ad acta.⁸³

Podobně motivovanou žádost adresovala také sofijskému ministerstvu financí, neboť kontaktování s peněžními ústavu v Bulharsku jí prý bylo doporučováno „z kruhů akcionářů našich, tamních poměrů znalých“.⁸⁴

⁷⁸ V. v. 10. 9. 1906 a 5. 1., 12. 1. a 4. 5. 1907.

⁷⁹ Ib. 26. 8., 16. 9., 7. 10., 20. 10. 1905 a 28. 5. 1906 a s. r. 21. 1. 1906.

⁸⁰ S. r. 27. 1. 1907.

⁸¹ V. v. 6. 5. a 20. 11. 1905 a 15. 1. a 30. 4. 1906 a s. r. 4. 6. a 8. 10. 1905.

⁸² V. v. 24. 11. 1906.

⁸³ Ib. 23. 2. a 21. 3. 1907.

⁸⁴ S. r. 27. 1. 1907.

Místo oficiální odpovědi přišel pouze soukromý dopis publicisty A. Rudolfa s přípisy jeho bulharských přátel o tamních obchodních možnostech. Ani tohoto impulsu nebylo využito.

Obchodní aktivita na peněžních trzích v Předlitavsku i v zemích koruny Uherské a nakonec více n. méně zdařilé úsilí o proniknutí na peněžní trhy v okupovaných zemích a v sousední cizině vytvářely širokou, převážně slovanskou klientelu, kterou Sporobanka poskytováním eskontních a jiných úvěrů připoutávala ke své centrále a k jednotlivým fil. Tímto způsobem se postupně přeměňovala z původního finančního ústředí českých spořitelů v finanční ústředí slovanského peněžnictví, což se odráželo i v jednáních jednotlivých v. h.

Zatím co na řádné v. h. 6. března 1904 nepadla ještě ani zmínka o nějakém slovanském obchodním programu, pak na mimořádné v. h. 9. října 1904 vystoupil zástupce městské spořitelny v Kolíně s dotazem, zda hodlá banka získávat obchodní spojení nejenom mezi spořitelny v českých zemích, ale také v Haliči a v Kraňsku. J. Pátek na otázku odpověděl pouze stručným odkazem, že Sporobanka „neuzavírá se vůči jiným slovanským ústavům“.⁸⁵ Zevrubnější vysvětlení podal pak už při přednesu výroční zprávy na řádné v. h. 2. března 1905, kde s uspokojením konstatoval rozvoj úvěrové slovanské spolupráce.⁸⁶

Na dalších jednáních v. h. byla tato obecná slova pravidelně konkrétnizována číselnými přehledy o slovanských komitentech a akcionářích Sporobanky. Podle nich centrála spolupracovala koncem října r. 1905 s 679 peněžními ústavu, z nichž bylo 334 v Čechách, 103 na Moravě a ve Slezsku, 89 v Haliči a v Bukovině, 84 v Charvátsko-Slavonsku, 32 v Uhrách, 15 v Kraňsku a v Přímoří, 13 ve Vídni a 7 v Dalmácii, a o čtvrt roku později už se 792 peněžními ústavu, v nichž úřadovalo 587 česky, 126 polsky, 119 srbocharvátsky, 15 rumunsky, 12 slovensky, 11 slovinsky, 8 německy, 6 italsky, 6 maďarsky a 2 ukrajinsky.⁸⁷

Akc. kapitál Sporobanky původně obnášel 2 mil. K a skládal se z 5 000 ks akcií po 400 K. Po usnesení mimořádné v. h. 9. října 1904 byl zvýšen od následujícího roku na 4 mil. K a 5. listopadu 1905 doporučila mimořádná v. h. další posílení akc. jistiny obnosem, který uzná s. r. za nejvhodnější. Na základě tohoto zmocnění byl pak akc. kapitál zvýšen podle usnesení s. r. z 21. ledna 1906 na 7 mil. K a z 15. srpna 1907 na 10 mil. K.⁸⁸ Ve všech třech emisích bylo provedeno upisování a splácení nových akcií s plným úspěchem a subskripci se zúčastňovaly ve stále větším počtu i peněžní ústavy mimo české země. Koncem r. 1904 vykazovala kniha akcionářů celkem 279 peněžních ústavů, z nichž bylo 37 mimočeských, o čtyři roky později však už 764 peněžních ústavů, z nichž bylo 292 mimočeských.⁸⁹

⁸⁵ V. h. 9. 10. 1904.

⁸⁶ Ib. 2. 3. 1905.

⁸⁷ Ib. 5. 11. 1905 a 25. 3. 1906.

⁸⁸ Statuten der Ústřední banka českých spořitelů in Prag. Prag 1912, § 7.

⁸⁹ Nestr. výroční zprávy Ústřední banka českých spořitelů 2 (1904). Praha 1905 a 6 (1908). Praha 1909.

Sporobanka se chlubila slavnitou svého obchodního programu při všech příležitostech, nejkázaleji ji však dala najevo při přátelském večírku a následující v. h. ve dnech 24.—25. března 1907.

Večírek zahájil předseda s. r. G. Pöschl slavnostním projevem, v němž mj. upozorňoval: „Ústav náš, dalek provozování veškeré politiky má před sebou jediný cíl — povznesení veškerého peněžnictví nejen našeho, nýbrž slovanského vůbec“.⁹⁰ Tato slova vyprovokovala obsáhlou debatu, kterou zahájili dirigenti připravovaných fil. v Terstu a ve Lvově; J. Pokorný srbocharvátsky a F. Pečenka polsky uvítali slovanské hosty a informovali je o obchodních záměrech svých ústavů. Z domácích akcionářů vyzval pak královehradecký obchodník V. J. Špalek přítomné cizince k podpoře vývozních snah českého textilnictví a pražský advokát J. Novotný se vyslovil pro hospodářskou solidaritu se slovanskými národy. Za nečeské akcionáře hovořili o Sporobance s nejvyšším uznáním tajemník aradského ústavu Viktoria S. Raicu, předseda lvovského svazu Powszechny Związek na własnej pomocy opartych stowarzyszeń zarobkowych i gospodarczych B. Wittlin, člen výboru terstského ústavu Tržaška posojilnica in hranilnica advokát O. Rybář a zástupce ředitele bělehradské Trgobanky V. Bajkić. Nejobsáhlejší příspěvek na toto téma přednesl redaktor časopisu Trščanski Lloyd F. Kučinić, jehož výzva ke spolupráci měla vedle hospodářského smyslu i skrytý politický podtext.⁹¹

O den později byla pak na v. h. podán pod dojmem tolik vyzdvihovaných úspěchů Sporobanky na slovanských peněžních trzích zajímavý požadavek na změnu její fy. Jeho autorem byl J. Riedl z čáslavské městské spořitelny, který při projednáváních doplňcích stanov podal návrh, aby ústav přeměnil dosavadní název na Ústřední banka československá. Požadavek byl zřejmě podán neočekávaně a za zády bankovního vedení, takže někteří členové s. r. mu přímo oponovali a ředitel J. Pátek jej musil odkázat k registraci a k projednání ve vhodnější době.⁹²

BOK PO BOKU ČESKÝCH OBCHODNÍCH BANK

Po přečtení každé bilanční zprávy z let 1908—1911 se odborná i laická veřejnost shodovala v opakovaném konstatování, že Sporobanka stanula na vrcholu své dosavadní podnikavosti a že v eskontu směnek dokonce dosahovala takových částek, jaké mimo Rakousko-uherskou banku nevykázal žádný jiný ústav v habsburské monarchii. Rostoucí úvěrové úkoly a rozmnožování svěřeného jmění si vynutily dvojnásobné zesílení akc. jistiny. Na základě usnesení v. h. 25. března 1909 a 13. března 1910 byl akc. kapitál nejprve zvýšen na 15 mil. K a později se ustálil na 25 mil. K.¹

⁹⁰ Cit. Zpráva o sjezdu a v. h. akcionářů, s. 46—47.

⁹¹ Ústřední banka českých spořitelen, NL 27. 3. 1907.

⁹² V. h. 25. 3. 1907.

¹ Statuten der Ústřední banka českých spořitelen in Prag. Prag 1912, § 7 a C 1911, 1, s. 208—212.

S pokračující rozpínavostí na domácím a zvláště na mimočeských peněžních trzích byla spojena i potřeba jazykově rozšířit protokolaci fy, která tak byla od 3. září 1912 znamenána u příslušných obchodních soudů a v úředním jednání vedle původní češtiny a němčiny rovněž v jazyce anglickém, francouzském, ruském, polském, srbocharyvátském, slovinském, ukrajinském, rumunském, maďarském a italském.²

Této vývojové tendenci se musila přizpůsobovat i vnitřní bankovní organizace, v níž postupně přibývaly další pobočné ústavy. Představovaly je jak nové fil. a exp., tak zejména dvě agilní afilace, s nimiž a kolem kterých se začaly tvořit zárodky bankovního koncernu.

Už v březnu r. 1907 obrátil se na Sporobanku profesor černovické průmyslové školy s dopisem, ve kterém navrhoval zřízení fil., resp. exp. v hl. m. Bukoviny. Bankovní vedení se však zatím spokojilo se shromažďováním informací, podle nichž pracovala na tamním peněžním trhu vedle přemíry soukromých bankovních domů prakticky jenom fil. vídeňské velkobanky Wiener Bank-Verein.³ Jinak se ponechávalo projednání návrhu na pozdější dobu, která je nečekaně aktualizovala v souvislosti s bukovinskými dřevařskými obchody.

Vlastní přípravné práce k otevření fil. v Černovicích byly zahájeny po dvou letech, kdy se celá záležitost projednala nejprve s ostatními fil. Teprve pak bylo vypracováno expozé s přibližným rozpočtem, zajištěno protokolování fy a vybrán úřednický personál.⁴ Fil. zahájila činnost v místnostech na Herrengasse 18 pod vedením K. Primuse, bývalého přednosty pokladen a prokuristy brněnské fil.

V té době došla bankovnímu vedení podobná iniciativa také od západohaličských finančních kruhů. V dubnu r. 1910 byl pak v. v. zmocněn k zařizovacím pracem k vybudování fil. v Krakově, které proběhly rychle a bez překážek, takže fil. otevřela své kanceláře už 1. července 1910 na Rynku Gl. 42 pod vedením někdejšího místoředitele lvovské fil. A. Kolářského.⁵

Od 1. ledna 1913 byla při krakovské fil. přechodně v provozu také exp. v Bílsku, odkud však bylo její sídlo 1. května 1914 přeneseno na krakovské předměstí Podgórze.⁶

Vnitřní organizační síť doplnilo také několik lázeňských exp., z nichž jedna pracovala v mimočeském prostředí od sezóny r. 1912 ve slovenských Piešťanech.⁷

Kromě fil. a exp. založila Sporobanka dvě af., jejichž prostřednictvím obcházela statutární omezení svého obchodního programu, pouštěla se do

² SOA Praha, KSO, SP-XIII-394, č. 2666/34.

³ V. v. 9. 3., 16. 3. a 21. 3. 1907.

⁴ SOA Praha, KSO, Sp-XIII-394, č. 2666/19 a v. v. 17. 4., 30. 4. a 10. 7. 1909 a s. r. 18. 4., 20. 5. a 25. 7. 1909.

⁵ Archiwum Państwowe Kraków, Sąd Okręgowy Kraków, RH 43, B-I-52, čj. 749/10 a Sąd Rejonowy Kraków, B-I-52, č. 13/1. Rovněž v. v. 13. 5. 1910 a s. r. 24. 4. a 22. 5. 1910, Gazeta Lwowska 100, č. 178, s. 10 a H 1, 1910, č. 5, s. 1.

⁶ V. v. 23. 11. 1912 a s. r. 22. 12. 1912. Rovněž Nová expozitura, H 3, 1912, č. 45, s. 1.

⁷ S. r. 2. 3. 1912.

riskantních operací a přisvojila si řadu peněžních, obchodních, dopravních a jiných podniků.

Podnět ke zřízení první z těchto af. poskytla anketa ministerstva financí o říšské společenstevní pokladně. Otázku projednávali zástupci banky v říjnu r. 1906 s výborem poslaneckého Českého klubu a tlumočili své negativní stanovisko, podle něhož nebylo českým spořitelnám zapotřebí nějaké nové instituce, když si na podporu svých snah založily Sporobanku.⁸

Přesto vyvolával vládní projekt obavy z možné konkurence, již se mělo čelit zřízením přidruženého ústavu v malém měřítku a pouze za účasti vlastních bankovních funkcionářů. Podle těchto představ byla pak po vzoru amerických peněžních společností založena 1. dubna 1907 Securitas, spol. s r. o., s kmenovým kapitálem 50 000 K a s kanceláří Na příkopěch 14. Ředitelem se stal J. Pytlík a obchodní vedení tvořili J. E. Slavík jako předseda a dále K. Černohorský, J. Herold, J. Jiroušek, J. Pátek a G. Pöschl.⁹

Společnost přijímala důvěrnictví a zastupitelství, zabývala se revizemi peněžních ústavů a soukromých podniků, doporučovala úřednický personál a opatřovala substitute při onemocněních a dovolených, obstarávala revize daňových příznání, zúčastňovala se odbornou radou i kapitálem při zakládání různých společností, financovala stavby prováděné veřejnými korporacemi a zejména eskontovala směnky na základě účtů a pohledávek. Jak přiznávala interní publikace, začala vystupovat jako „pomocná organizace rozsáhlých již úvěrních styků Ústřední banky českých spořitelen po celé monarchii rakousko-uherské“.¹⁰

Sporobanka uzavřela se Securitou už 25. března 1907 předběžnou smlouvu o vzájemném poměru, která byla 21. dubna 1907 doplněna dodatky a 24. června 1908 se přeměnila v konečnou smlouvu, v níž oba partneři figurovali jako mateřský a dceřiný ústav. Příslušná výroční zpráva taktó upravený vztah pochvalovala slovy: „Se společností uzavřeli jsme dohodu, která poměr náš na trvalejší základ staví a podařilo se nám docílit již slušného zúročení kapitálu, nehledě k tomu, že prospěli jsme našemu průmyslu a obchodu i touto cestou již v míře velmi slušné, neboť obrat náš činí tu okrouhle 17 500 000 K.“¹¹

Vedle domácích fem, které představovala především spol. s r. o. J. Heroných a syn v Ústí n. Orł. a dále Stavební akc. společnost v Kladně, Českomoravské elektrotechnické závody F. Křížík, Pražská prodejna uhlí, Akc. ledárny v Praze, Pražská hlídací společnost a Ústřední informační kanceláře Fiducia, úvěrovala Sporobanka přes Securitu také několik mimočeských podniků.

⁸ V. v. 8. 10., 20. 10. a 22. 10. 1906 a Říšská ústřední společenstevní pokladna, SO 5, 1906, č. 19, s. 273—275.

⁹ Obvodní soud pro Prahu 1, Podnikový rejstřík, C-I-85, č. 18/1, s. r. 21. 4. 1907. Rovněž C 1911, 1, s. 799 a Securitas, peněžní spol. s r. o., H 1, 1910, č. 1, s. 3 a č. 11, s. 6.

¹⁰ Weinzettl, A., Kadeřávek, A.: o. c., s. 15.

¹¹ Nestr. výroční zpráva Ústřední banka českých spořitelen. 6. 1908. Od 1. 1. do 31. 12. 1908. Praha 1909.

Zvlášť velké naděje upínala k očekávané výstavbě slovenského peněžního ústředí v Budapešti. Měla jím být původně r. 1903 Spolková banka ú. s. s akc. kapitálem 100 000 K. Projekt se sice nepodařilo realizovat, přesto však nezůstal bez odezvy a zakladatelé se k němu po pěti letech vrátili v nové variantě a pod jiným názvem. Plánované ústředí se konstitovalo 23. prosince 1908 jako Ústředná banka ú. s. s akc. kapitálem 200 000 K a s cílem centralizovat nejenom slovenské, ale i rumunské a srbské peněžní ústavy v Uhrách. K tomu se ale nedostávalo sil, ani prostředků. Proto usilovala nová banka o spojení s českým kapitálem. Živnobanka její požadavek zamítla a Sporobanka sice projevila ochotu k poskytnutí úvěru a k převzetí zastoupení, „však až pro dobu pozdější z důvodů národnostních“.¹²

Tato doba nastala nad očekávání brzy, když se na poradách Československé jednoty v Luhačovicích podařilo navázat osobní kontakty mezi zástupci obou bank a ty se staly východiskem k jednání, které vedlo k podepsání vzájemných smluv.¹³

V únoru r. 1909 povolila Sporobanka eskontovat budapeštské směnky do 500 000 K, což ji opravňovalo vyslat do ředitelství Ústředné banky své důvěrníky S. Popovíce a V. Hrušovského a za dva měsíce nato získat tři místa ve správní radě přisvojovaného ústavu. V říjnu r. 1909 byl tento úvěr zvýšen o 1 mil. K, z čehož připadalo 200 000 K na běžné směnky a 800 000 K na materiál peněžních ústavů. Současně se Sporobanka zúčastňovala na Ústředné bance i prostřednictvím svých af. Securité poskytla k doplnění a k upsání akc. kapitálu lombard 95 000 K s podmínkou zaplacení do konce r. 1910 a s výhradou předkupního práva a táž společnost spolu s Bohemií provedla v květnu r. 1910 zvýšení eskontního úvěru o další 1 mil. K.¹⁴

Po všech těchto operacích dosáhla závaznost Ústředné banky na Sporobance a jejích dvou af. celkové sumy 2,5 mil. K, takže vzájemný poměr obou partnerů musil být upraven smlouvou podle zásad úvěrového spojení se Securitou a Bohemií. Ústředná banka byla v pořadí třetí af., jejímž ředitelem se stal dosavadní prokurista vídeňské fil. Sporobanky I. Izák, zatím co se ve s. r. a dozorčím výboru měla Sporobanka rezervováno osm míst včetně předsednických funkcí v obou těchto orgánech.¹⁵

Tímto způsobem ztratila Úverná banka obchodní samostatnost a vzdálila se původním záměrům, s čímž se slovenské peněžnictví jen velmi nerado smiřovalo a jeho tiskový orgán uveřejnil na toto téma sérii kritických příspěvků.¹⁶

¹² V. v. 19. 12. 1908.

¹³ Hodža, M.: Publicista, politik, vědecký pracovník. Spomienky, úvahy, štúdie. Praha 1930, s. 214—216 a RotnágI, J.: Češi a Slováci. Praha 1945, s. 167. Rovněž Písch, M.: Vzrast a vývinové tendencie slovenského účastinárského peňažníctva v rokoch 1900—1918. Sborník filozofickej fakulty Univerzity Komenského — Historica 12 až 13, 1961—1962, s. 297—299.

¹⁴ V. v. 8. 4. a 22. 10. 1909 a s. r. 28. 2. a 31. 10. 1909.

¹⁵ V. v. 27. 5. a 30. 9. 1910 a s. r. 12. 6. a 30. 10. 1910.

¹⁶ V. exkurs 2.

Z mimočeských fem bylo prostřednictvím Security silně závislé na Sporobance rovněž vídeňské podnikatelství staveb J. L. Münz, které se specializovalo na výstavbu elektráren a malodrah a provozovalo rozsáhlou stavební činnost po celém rakouském Přímoří.

V květnu r. 1908 požádala tata fa tertskou fil. o poskytnutí vysokého lombardního a stavebního úvěru. Požadavek byl předán centrále a odtud Security, která měla projednat výši a záruky obou požadovaných úvěrů. Jakmile se tak stalo, povolila Sporobanka své af. poskytnutí lombardní úvěru 1 200 000 K a stavebního úvěru 600 000 K vídeňskému podnikatelství staveb a na jeho činnost pro a. s. Društvo opatijske elektricitete i male željeznice a pro město Opatija.¹⁷

V návaznosti na tuto operaci schválila Sporobanka své af. účast na a. s. Österreichische Riviera, která se konstitovala 14. ledna 1908 a jejímž prezidentem byl J. L. Münz. V dubnu r. 1909 byl společnosti poskytnut úvěr 140 000 K na vybudování místní autobusové dopravy a v září téhož roku úvěr 750 000 K na dokončení hotelu Riviera v Pule. V červnu r. 1910 byly stejnému klientovi uvolněny prostřednictvím Security další úvěry na různé jistoty, při nichž se jednalo „o zabránění násilným krokům se strany věřitelů z dodávek na zařízení hotelů“.¹⁸

Tato opatření se však minula účinkem, neboť Münzova fa se ocitla v platebních nesnázích a rovněž a. s. Österreichische Riviera se stala insolventní. Dlužné závazky vůči Sporobance bylo třeba vyrovnat převzetím majority akcií a. s. Društvo opatijske elektricitete i male željeznice. Předsednictví ve s. r. této společnosti se ujal A. Smrček, kromě něhož byli do tohoto orgánu koptováni další tři zástupci českého kapitálu. Bankovní věstník při této příležitosti ujišťoval: „Se strany české učiní se ovšem pokud možno vše, aby podnik tento, který má silný význam hospodářský i národní pro rakouské Přímoří, zůstal v rukou slovanských.“¹⁹

V lednu r. 1912 povolila pak Sporobanka obcím Opatija a Volosko společnou komunální půjčku 1,5 mil. K na stavbu lázeňského paláce s podmínkou, že obě obce převzaly rovným dílem akcie opatijské malodráhy a elektrárny od Security.²⁰

Menší vliv získala Sporobanka přes svou af. také v pulské a. s. Društvo istrijske elektricitete i male željeznice, jejíž lombardované akcie odkoupila následkem úvěrové závaznosti v červenci r. 1911.²¹ Na rozdíl od spojení s podnikatelstvím staveb J. L. Münze se tato kapitálová účast obešla bez dramatického napětí.

Impuls k založení druhé a z hlediska mimořádných transakcí ještě významnější české af. Sporobanky vzešel opět z vládních projektů. Jednalo se přitom o organizaci vystěhovaleckých peněz, jimž věnovalo bankovní vedení pozornost současně nebo dokonce s předstihem před oficiálními úřadními místy. Hlavní zájem se soustřeďoval na vystěhovalce z českých zemí,

¹⁷ V. v. 31. 10. a 21. 11. 1910.

¹⁸ S. r. 12. 6. 1910. Rovněž Rakouská Riviera, a. s. ve Vídni, H 1, 1910, č. 7, s. 7.

¹⁹ Česká hospodářská práce na jihu slovanském, H 2, 1911, č. 7, s. 4.

²⁰ V. v. 27. 1. a 28. 6. 1912 a s. r. 28. 1. a 29. 6. 1912.

²¹ V. v. 29. 7. 1911.

Slovenska, Charvátsko-Slavonska a z Haliče, což bylo konkretizováno za návštěvy amerických krajanů a jejich účasti na V. sokolském sjezdu v Praze r. 1907.

Takto vymezenému účelu se měla podle původních úvah přizpůsobit dosavadní Securitas, která by však musila přeměnit svou podnikatelskou právní formu ze spol. s r. o. na akc. společnost. Když ale jednateleský výbor této af. vyslovil proti zamýšlené změně oprávněné výhrady, usnesla se s. r. mateřského ústavu na zřízení úplně „nové banky pod egidou a se zajištěným rozhodným vlivem Ústřední banky českých spořitelů, a to s názvem Bohemia, akciová banka v Praze“.²²

Po vypracování stanov požádala Securitas o předběžnou koncesi k založení projektovaného ústavu, která jí byla udělena přípisem českého místodržitelství 29. června 1909 na základě výnosu ministerstva vnitra z 19. března 1909. Dlouhé časové rozpětí mezi datováním obou spisů bylo způsobeno tím, že úřady vyvíjely na zakladatele tlak, aby se jejich banka jmenovala raději Austria, měla své sídlo ve Vídni a byla utrakvistickým ústavem česko-německým.²³

Zdlouhavě, nicméně přece jen kladně vyřízená žádost umožnila přistoupit k přípravám subskripce, která se měla provést v kruhu aktivních činitelů Sporobanky a Security a pro případný zbytek akcií se měl vytvořit syndikát, který by vyhradil koncernu Sporobanky přednostní právo na nerozebraný materiál, aby tak byl vyloučen jakýkoliv cizí vliv. Současně se na doporučení malíře A. Muchy, dličího v té době v USA, vypravil na dvouměsíční obchodní cestu do New Yorku ředitel J. Pátek, který tam měl vykonat agitaci pro Bohemii a informovat se o americkém peněžním trhu jako o jejím možném odbytišti.²⁴

Cestovní práva se stala předmětem obsáhlých jednání představenstva Sporobanky, obchodního vedení Security a dokonce i zahraničního odboru Národní rady české, na základě nichž se ustavil 10. října 1909 pořizovací výbor pod vedením brněnského advokáta a říšského poslance V. Šíleného, zatím co vlastními organizačními pracemi byl pověřen ředitel Security J. Pytlík.²⁵

Mezitím proběhla subskripce 1 mil. K akc. kapitálu ve 2 500 ks akcií, jejichž polovinu upsala Securitas. Ta pak jménem pořizovacího výboru podala žádost o definitivní koncesi, po jejímž udělení 18. listopadu 1909 byla svolána ustavující v. h. a na ní se konstitovala 5. prosince 1909 Bohemia, akc. banka v Praze. Sporobanka s ní uzavřela 20. prosince 1909 smlouvu o vzájemném poměru, která byla podobného znění, jako smlouva s první její českou af.²⁶

Pod vedením ředitele J. Pytlíka, na jehož direktorské místo v Securitě byl povolán jiný úředník Sporobanky V. Král, a čtrnáctičlenného předsta-

²² S. r. 20. 9. 1908.

²³ V. v. 7. 5. 1909 a s. r. 29. 6. 1909.

²⁴ V. v. 22. 7. a 24. 7. 1909 a s. r. 25. 7. 1909.

²⁵ S. r. 10. 10. 1909.

²⁶ České místodržitelství Securitě 25. 11. 1909 — SÚA, ČM, 1901—1910, 30/34/102, kart. 7934, čj. 152088/09.

venstva, ve kterém zasedali mj. i newyorští bankéři F. Brodský a F. Sovák, newyorský špeditér M. Pilnáček a vídeňský advokát A. F. Weisl, zahájila Bohemia svou činnost 3. ledna 1910 v kancelářích Na příkopě 14. Stanovy ji opravňovaly k bankovním obchodům všeho druhu, speciálně však ke zprostředkování vystěhovaleckých úhrad, k vymáhání pohledávek a dědictví v cizině, k remburzování a provádění výplat do ciziny, jakož i k podpoře vývozu a dovozu zboží. Byla protokolována ve třinácti jazycích a mohla při centrále Sporobanky otevírat jednotlivá odd. a při jejích fil. zřizovat své agentury.²⁷

Z organizačních jednotek uvedla do provozu odd. pro zboží, které mělo na starosti import a export v zámoří a na Balkáně, odd. pro mezinárodní dopravu přes Hamburk a Terst a pro říční dopravu po Labi a Dunaji, odd. pro přepravu osob, které poskytovalo cestujícím informace a prodej železničních a lodních lístků, odd. právní pro obstarávání notářských záležitostí vystěhovalců a později také odd. technické, které zprostředkovalo vývoz českých zemědělských strojů. Agentury zřídila hned v prvním semestru své činnosti ve všech sídlech fil. Sporobanky a později přeměnila brněnskou a krakovskou agenturu v samostatné fil., které rozmnožila také o fil. v New Yorku a v Rzeszově.²⁸

Prvním peněžním ústavem, s nímž se Bohemia kontaktovala od samého počátku své podnikatelské aktivity, byl americký bankovní dům Brodský a Sovák. Tuto starou soukromou fu, která byla založena už r. 1867, sídlila v New Yorku a měla exp. v Pittsburgu a v Clevelandu, provozovala všechny bankovní obchody, měla cestovní kanceláře a disponovala také komerčně-právním zastupováním, objevil během své informační cesty ředitel J. Pátek. Z jeho podnětu pak Sporobanka fu zakoupila a uzavřela s ní 19. listopadu 1909 smlouvu, upravující vzájemný poměr mezi oběma ústavy.²⁹ V září r. 1910 byl tento bankovní dům akcionován a jeho akcie za 35 000 dolarů, vystavené na jména původních majitelů, byly spolu s veškerými vklady a obchody převedeny na Bohemii. Takto inkorporovaná a. s. zúžila pak svůj obchodní program na export, import a komisionářství.³⁰

Jako jediná banka v Rakousko-Uhersku odvážila se Bohemia proniknout na zámořské peněžní trhy i zakladatelskou činností, když našla odvahu zříditi peněžní ústav Bank of Europe v New Yorku. Tato banka amerických Čechů byla samostatnou státní korporací, která se konstitovala 5. července 1910 s akc. kapitálem 100 000 dolarů. Bohemia převzala 60 % tohoto obnosu, takže měla podle amerického zákonodárství potřebnou majoritu. Ředitelem banky byl ustanoven J. Pytlík, který spolu s P. Berkou zastával direktorské funkce také v Bohemii, a ve s. r. zasedali zástupci

²⁷ Obvodní soud pro Prahu 1, Podnikový rejstřík, B-II-130, č. 33/1 a Stanovy Bohemia, akc. banky v Praze. Praha 1909.

²⁸ První výroční zpráva Bohemie, akc. banky v Praze, H 2, 1911, č. 15, s. 1 a C 1918, 1, s. 644.

²⁹ V. v. 12. 11. a 19. 11. 1909.

³⁰ Ib. 26. 8. 1910 a s. r. 28. 9. 1910. Rovněž Bankovní dům Brodský a Sovák v New Yorku, H 1, 1910, č. 6, s. 3.

českých podnikatelských vrstev v New Yorku.³¹ Banka byla oprávněna provozovat kromě obchodu se zbožím a půjček na průmyslové podniky všechny finanční operace, jejichž cílem bylo připoutat a udržet spojení vystěhovalců s jejich vlastí. Zvláště aktivní bylo přitom její spořitelní odd., které přijalo za prvních šest měsíců 539 740 dolarů na vkladních knížkách.³²

Sporobanka převedla na Bohemii i úvěrová spojení se dvěma tradičními jihoslovanskými partnery: jedním byla Hrvatska eskomptna i mjenjačna banka v Brodu n. Savom a druhým Trgobanka v Bělehradě.

Brodské bance, která patřila k velmi staré klientele, byl v červenci r. 1908 povolen eskontní úvěr 3 mil. K a vkladový úvěr 1 mil. K, na základě čehož získala Sporobanka dvě místa ve s. r. a jedno v dozorčím výboru tohoto peněžního ústavu. Při zvýšení jejího akc. kapitálu z 1,5 mil. K na 2 mil. K bylo pak r. 1910 využito vysokého obliga k tomu, že na pokyn Sporobanky převzala Bohemia 3 334 ks nových akcií a z materiálu, vyloženého k veřejné subskripci, na ni připadlo 3 947 ks. Kapitálovou účastí byla tak pro af. získána rovněž dvě místa ve s. r. brodského ústavu.³³

Hrvatska eskomptna i mjenjačna banka měla kromě odd. pro zboží a odd. pro zemědělské stroje dobře prosperující dřevařské odd., které převzalo agendu fy M. Prpić ve Vrhpolji. Sporobanka a s ní Bohemia využily těsného spojení s brodskou bankou ke společným dřevařským obchodům v anektovaných zemích. K jejich usnadnění se konstituovala 14. září 1911 brodská a. s. Drina, d. d. za eksploatiranje šum u Bosne i Hercegovine s akc. kapitálem 400 000 K, který upsala zčásti Bohemia a měla za to vyhrazeno jedno místo ve s. r. Společnost organizovala těžbu v bosenské trati Radomišlja Planina a dosahovala při tom velmi uspokojivých výsledků. Proto se začalo o rok později připravovat založení další brodské a. s. Sava, slavonska industrija drva, již byla Sporobanka prostřednictvím své af. ochotna poskytnout úvěr 750 000 K, který se rovnal celému akc. kapitálu projektované společnosti. Tento plán se však pro zhoršenou tehdy situaci na peněžních trzích nerealizoval.³⁴

Trgobance, s níž Sporobanka udržovala kontakty od r. 1906, byl v listopadu r. 1908 zvýšen eskontní úvěr z 1 mil. K na 1,5 mil. K, což umožňovalo vyslat jednoho zástupce do s. r. a dosadit do vedení dva důvěrníky; jedním z nich se stal K. Husník, který později zastával v bělehradské bance ředitelskou funkci. V únoru r. 1911 se začalo uvažovat o přímém zapojení tohoto peněžního ústavu do koncernu Sporobanky a bylo rozhodnuto, aby obě af. převzaly každá na polovinu 1 000 ks jeho akcií po 100 din. a aby dále při očekávaném zvýšení akc. kapitálu „majorita byla našim sférám zajištěna“.³⁵ Usnesení bylo pak uskutečněno v prosinci r. 1911 při vypsání

³¹ V. v. 15. 7. 1910 a s. r. 28. 9. 1910. Rovněž Nová česká banka v Americe, H 1, 1910. č. 5, s. 3.

³² V. v. 28. 1. 1911 a Bank of Europe, H 1, 1910, č. 6, s. 3. O účasti na této bance uvažovaly i slovenské peněžní ústavy — Písch, M.: o. c., s. 310.

³³ V. v. 27. 6. 1908, 23. 4. 1910 a 24. 6. 1911 a s. r. 26. 7. 1908, 24. 4. 1910 a 19. 3. 1911.

³⁴ V. v. 12. 8. 1911 a 24. 2. a 2. 3. 1912 a s. r. 24. 9. 1911, 25. 2. a 2. 3. 1912.

³⁵ S. r. 26. 2. 1911.

subskripce na 2 mil. din. akc. kapitálu, kterou zajišťovaly Securitas a Bohemia a povolily k tomu srbským upisovatelům do výše 75% lombardní úvěr. Přesto se podařilo v Bělehradě upsat jenom 3 000 ks nových akcií, takže zbývajících 7 000 ks musila převzít Bohemia s podmínkou, že se concernu Sporobanky dostalo čtyř míst ve s. r. a jednoho místa v dozorčím výboru bělehradské banky.³⁶

Transakce, k níž došlo za ohlašujícího se napětí na peněžních trzích, nebyla akceptována domácími kruhy s příliš velkou radostí. Nepříznivému přijetí měla čelit propagační brožura, v níž znovu zazněla v plné šíři zapomenutá už téměř slova o nutnosti hospodářské spolupráce mezi slovanskými národy. Autor S. Kukla, jinak úředník Sporobanky, v úvodu o tom přímo napsal: „V poslední době možno pozorovati poznenáhly přechod od teoretického horování o slovanské vzájemnosti k praktické součinnosti na poli hospodářském. Má studie o srbském peněžnictví má býti příspěvkem ku snahám o jeho uskutečnění.“³⁷ Krátké kapitoly, podávající přehled o hospodářských důsledcích rakousko-srbské celní války, základní informaci o srbských peněžních ústavech a hodnocení česko-srbských finančních styků, vyzněly pak jako velmi účinná propagace slovanské hospodářské vzájemnosti.

Bohemia konečně převzala i část nepohodlných závazků, které měla fil. Sporobanky ve Vídni u tamních ústavů Spar- und Kredit-Verein Wiener Hort, Allgemeine Kredit-Vereinsbank a Einkaufs-Zentrale für Offiziere und Beamte.

S prvním ústavem navázala fil. styky už v květnu r. 1906, kdy mu zprostředkovala eskontní úvěr 700 000 K s výhradou, že převezme dluhopisy Sporobanky pro pojišťovny, u kterých zajišťoval pojištění svých členů. Když téměř všechny jeho podíly získala Allgemeine Kredit-Vereinsbank, dostala se i ta do sféry vlivu Sporobanky, jejíž vídeňská fil. jí sjednala v červenci r. 1908 zvláštní úvěr 500 000 K pro akcepty fy Einkaufs-Zentrale für Offiziere und Beamte.³⁸

V dubnu r. 1910 přešla Allgemeine Kredit-Vereinsbank koupí většiny jejích akcií do rukou Bohemie, na kterou pak bylo převedeno veškeré úvěrové spojení s tímto klientem a oběma jeho přidruženými ústavu, tj. Spar- und Kredit-Verein Wiener Hort a Einkaufs-Zentrale für Offiziere und Beamte. Bezprostředně nato schválila Sporobanka své af. zvýšení úvěru celému tomuto zájmovému společenství ze 2,5 mil. K na 6 mil. K.³⁹

Na základě usnesení mimořádné v. h. z 28. ledna 1911 redukovala Allgemeine Kredit-Vereinsbank svůj akc. kapitál.⁴⁰ Toto opatření však přišlo příliš pozdě, než aby dokázalo zabránit tísnivé situaci, do které se ústav

³⁶ Ib. 26. 11. 1911 a v. v. 1. 12. a 29. 12. 1911 a 19. 1., 16. 2. a 15. 3. 1912.

³⁷ Kukla, S.: Srbské peněžnictví a český kapitál. Praha-Bělehrad 1912, s. 5. V t. i recenzce této publikace, které uveřejnily Obzor národohospodářský 18, 1912, s. 112 a H 3, 1912, č. 2, s. 2.

³⁸ V. v. 27. 6. 1908 a s. r. 26. 7. 1908.

³⁹ V. v. 1. 7. a 9. 7. 1910 a s. r. 10. 7. 1910.

⁴⁰ C 1912, 1, s. 441.

dostal v dalším vývojovém období a způsobil vážné obtíže nejenom Bohemii, ale i Sporobance.

Pozoruhodných výsledků dosáhla Bohemia také při organizaci vývozu českých zemědělských strojů, na jejíž možnosti ji upozornil v domácím prostředí pražský Vývozní spolek pro Čechy, Moravu a Slezsko a v zahraničí pak zejména Bálgarska tǎrgovska banka v Ruse.

Bulharská banka byla založena místními peněžními kruhy, pracovala s akc. kapitálem 5 mil. leva a disponovala fil. v Sofii, Varně, Burgasu, Plovdivu a Gabrovu. Její burgaské fil. poskytla Sporobanka úvěr 200 000 fr a navázala s ní těsné obchodní spojení. Jeho výsledkem byl mj. návrh na zřízení skladiště zemědělských strojů v bulharském hl. m., jehož přípravami byla pověřena Bohemia.⁴¹

Za tím účelem vyslala tato af. v září r. 1910 dva ze svých úředníků na cestu ku studiu hospodářských poměrů v Bulharsku a ke zjištění tamních odbytových možností pro české zemědělské stroje. Po návratu obou delegátů bylo vybudováno technické odd. pro podporu exportu českých zemědělských strojů, které zahájilo činnost 21. listopadu 1910 s cílem „konkurenci továren cizích z dosavadní pozice vytlačit“.⁴²

Technické odd. se nejprve zapojilo do práce na uspořádání výstavy českých zemědělských strojů v Sofii r. 1911 a jeho ředitel dlel po všechny výstavní dny na výstavišti, „aby snahy vystavujících fem co nejúčinněji podporoval“.⁴³ Dopravní odd. přitom vystavovatelům zajistilo přepravu jejich exponátů do bulharského hl. m. a odtud po skončení výstavy zpět do vlasti.

Kromě toho zprostředkovala Bohemia v únoru r. 1912 přeměnu fy H. Langbein v Ruse na a. s. Bálgarsko tǎrgovsko a. d., která za vyměřený úvěr 100 000 fr poskytla českým zástupcům dvě místa ve s. r. Společnost vykazovala příznivé výsledky, když za první měsíc své činnosti prodala různé zemědělské stroje v ceně 125 000 fr a dosažená bilance jí umožňovala vyplácet 10⁰/₀ dividendu.⁴⁴

Vedle neuváženého financování Security a Bohemie rozšířila Sporobanka velkorysou úvěrovou činnost i na řadu dalších peněžních ústavů, jejichž velká obliga musila namnoze kompenzovat tím, že vysílala do vedení některých fem své zvláštní důvěrníky.

V září r. 1908 byl povolen vysoký úvěr 5,5 mil. K lvovskému ústavu Akcyjnyj Bank Związkowy dla stowarzyszeń zarobkowych i gospodarczych, s nímž byla Sporobanka v kontaktu od samého počátku své činnosti. Tentokrát šlo o zvláštní úvěr pro akcepty těžařského svazu Związek producentów ropy, k jehož založení značně přispěla Pragobanka. Výnosná operace, která se ovšem přičila stanovám a vyvolala oprávněnou kritiku

⁴¹ V. v. 17. 9. a 14. 10. 1910. Rovněž Bulharská obchodní banka v Ruščuku, H 2, 1911, č. 11, s. 2.

⁴² Technické odd. pro prodej hospodářských strojů, H 1, 1910, č. 14, s. 3.

⁴³ Výstava v Sofii, H 2, 1911, č. 41, s. 2. Rovněž Nečas, C.: K pokusům o vývoz českých zemědělských strojů na Balkán. Sborník prací pedagogické fakulty v Brně, sv. 50, 1976, s. 71—77.

⁴⁴ V. v. 22. 3. a 4. 5. 1912 a s. r. 5. 5. a 24. 11. 1912.

zvláště na stránkách časopisu *Der österreichische Volkswirt*, musila se nakonec Sporobanka zříct ve prospěch vídeňské velkobanky Union-Bank, jež by jen těžce nesla ztrátu jakéhokoliv ropného obchodu, spadajícího do sféry její haličské působnosti.⁴⁵

Neméně vysoké úvěry získávaly i další banky a peněžní ústavy v cizině, např. v červenci r. 1908 budapeštská Magyar Pénzintézetek Központi Hitelbankja 5 mil. K a subotická Délvidéki Közgadasági Bank 1,5 mil. K, v listopadu r. 1908 aradská Viktoria 5 mil. K a záhřebská Hrvatska poljodjelska banka 4 mil. K, v únoru r. 1909 pulská Gospodarska zveza 2,5 mil. K, v srpnu r. 1909 splitský Zadružni savez 2 mil. K a v říjnu r. 1910 martinská Tatrabanka 1 mil. K.⁴⁶

Stará spojení byla pak rozšířena dalšími úvěry zejména oběma černovickým peněžním ústředím, jimiž byly Seljanska kasa a Centrali inoștiri-lor economice române.

Ukrajinské korporaci byly nově povoleny úvěry 1 mil. K v červenci r. 1910 a 3 mil. K v listopadu r. 1911, takže směnečné obligo se spolu se starými závazky zvýšilo celkem na 7 mil. K.⁴⁷

Pro rumunskou korporaci schválila s. r. nové úvěry 1,4 mil. K v únoru r. 1909 a 1 mil. K v červenci r. 1910, čímž vzrostl směnečný dluh celkem na 4 mil. K. Nově povolené úvěry, určené na financování dřevařských fem Ballan a Co a G. Ballan v Černovicích, byly však překročeny o 1,1 mil. K a teprve dodatečně předloženy ke schválení. Ředitel černovické fil., jehož postupu vytklo vedení banky nekorektnost, stal se osobně odpovědný za další průběh tohoto úvěrového kontaktu, který musil být v březnu r. 1911 upraven obnosem 6,9 mil. K.⁴⁸

Současně byla s ohledem na zjištěný bilanční stav zahájena jednání o částečné n. úplné zrušení úvěrových smluv, resp. o jejich převedení na Bohemii n. na jinou fu. Nejprve bylo zrušeno financování dřevařských obchodů, později došlo k vypovězení úvěrů oběma černovickým peněžním ústředím.

Trochu ulehčení nastalo teprve tehdy, když bylo spojení černovické fil. Sporobanky s Ballanovými dřevařskými fami predisponováno na a. s. Societatea pe acții pentru industria lemnului Bucovina, jejíž akcie za 300 000 K upsaly Securitas a Bohemia.⁴⁹

Horečný vzrůst a současné rozptylování úvěrové aktivity měly za následek stálou potřebu peněžních prostředků, o čemž interní publikace o dějinách Sporobanky případně poznamenávala: „Vklady přirůstaly sice v miliónech, úvěry však v desetimiliónech, takže přes veškeré úsilí banky udržeti nějaké pohotovostní rezervy, rozplývaly se za velmi krátkou dobu.“⁵⁰

⁴⁵ V. v. 19. 9. 1908 a s. r. 20. 9. 1908. Rovněž k tomu Bujak, F.: *Galicja*. 2. Lwów-Warszawa 1910, s. 129 a Rymar, L.: *Galicyski przemysł naftowy*. *Czasopismo prawnicze i ekonomiczne* 15, 1914, s. 50.

⁴⁶ S. r. 26. 7. a 22. 11. 1908, 28. 2. a 29. 8. 1909 a 10. 10. 1910.

⁴⁷ *Ib.* 10. 7. 1910 a 26. 11. 1911.

⁴⁸ *Ib.* 28. 2. 1909, 10. 7. 1910 a 19. 3. 1911.

⁴⁹ V. v. 3. 11. 1911 a 9. 3. 1912 a s. r. 26. 11. 1911 a 5. 5. 1912.

⁵⁰ Weinzettl, A., Kadeřávek, A.: o. c., s. 19.

Ke zmírnění této situace měly sloužit tzv. prémiové vklady. Vlastníci bankovních dluhopisů získali tímto opatřením právo k ukládání peněz na zvláštní vkladní knížky s úrokem 5,5 0/0. Tím se podařilo podporovat nejenom odbyť vlastních emisí, ale současně čelit nedostávající se peněžní hotovosti.⁵¹

V boji o vklady šla Sporobanka dokonce tak daleko, že v červenci r. 1908 vystoupila z kartelu rakouských bank a donutila tak jeho členy soutěžit s jejími vyššími úrokovými sazbami také při obyčejných vkladech. Svůj postup omlouvala tím, že byla vlastně emisním ústavem a chtěla mít podobně jako Zemská banka království Českého poněkud volnější ruku.⁵²

V r. 1910 byla pak zřízena v centrále i v některých fil. tzv. žirová odd., která způsobovala disharmonii také v poměru ke spořitelnám a drobným peněžním ústavům. Oficiální orgán českého spořitelnictví nesouhlasil s tímto novým zařízením, poněvadž sloužilo k povinnému ukládání peněžních prostředků spořitelen u jejich finančního ústředí.⁵³

Umělá opatření, která měla zajišťovat nejrůznější výhody ve vkladové politice a pomáhat k útěku ze stále tíživějšího vnitřního sevření, narážela na nelibost konkurenčních ústavů, vyjadřovanou četnými publicistickými výpady a kritikami.

Kampaň proti Sporobance vedly zejména vídeňské noviny a časopisy Wiener Montags-Journal, Spar- und Renten-Zeitung a Der österreichische Volkswirt. Jejich zpravodajství, přejímané mnohdy také ústředním rakouským a říšskoněmeckým politickým tiskem, bylo zvláště v relacích o černovických záležitostech tak nenávistné, že ředitel J. Pátek vypsál dokonce v září r. 1912 peněžitou odměnu za případné zjištění původce těchto novinářských útoků.⁵⁴ Ve způsobu, jakým se referovalo o množících se těžkostech Sporobanky, nezůstávala nijak pozadu ani česká žurnalistika. Časopis Český ekonomista si dokonce počínal s takovou vehemencí, že jeho zvlášť ostré slovní výpady daly podnět k založení bankovního věstníku pod názvem Herold československého peněžnictví.⁵⁵

Proti nerozvážné úvěrové politice se ozývaly stále častější hlasy také na fóru s. r., kde zvláště zástupci spořitelen vyjadřovali své pochyby nad účelností velkých závazků za hranicemi domácí ekonomiky a později i nespokojenost s opomíjením úvěrových požadavků českého spořitelnictví. Po-

⁵¹ S. r. 4. 8., 13. 10. a 17. 11. 1907.

⁵² Ib. 26. 7. a 18. 10. 1908.

⁵³ Ib. 19. 12. 1909 a 28. 9. 1910. V. t. Král, V.: Žirová služba v našem peněžnictví. Praha 1911.

⁵⁴ V. v. 21. 9. a 27. 9. 1912.

⁵⁵ Podle programového úvodníku si věstník vytyčil následující cíl: „Nechceme jednostrannosti, naopak obsah bude důkazem, že jedná se nám o nejšířší oblast peněžnictví, a všechny zájmy odtud plynoucí budou předmětem naší pozornosti. Jedno však přiznáváme, že budeme všemožně usilovat o to, aby zavládla silná kázeň v oné veliké a mohutné naší armádě peněžní, která pak musí kráčet od vítězství k vítězství, ku zduaru a cti celého národa našeho a těch, kdož k nám se připojí.“ — H 1, 1910, č. 1, s. 1. S tímto prohlášením se však poněkud rozcházel interní vysvětlení důvodů k vydávání věstníku, podle něhož se bankovní vedení rozhodlo pro tento krok „k umožnění snazší obhajoby svých zájmů“. — Weinzettl, A., Kadeřávek, A.: o. c., s. 26.

prvé se tak stalo při schvalování ropného obchodu v Haliči a pak zejména vysokých úvěrů pro Securitu a Bohemii ve Vídni, Budapešti, Aradu, Brodu n. Savom, Záhřebu a v Bělehradě. V této souvislosti byl dokonce položen dotaz, zda nejsou obě af. pouze pláštíkem pro obchody, „které banka provozovati nesmí“.⁵⁶ Nesoulad mezi ředitelstvím a s. r. přerostl v říjnu r. 1910 při jednáních o riskantních dřevařských obchodech v Černovicích v otevřenou polemiku, v níž opozice vystoupila s následujícím mementem: „Bylo by dobře si uvědomiti, zda srovnává se to s účelem banky, která má býti střediskem peněžních ústavů a vystříhati se obchodů podnikatelských tím spíše, že dnes je domněnka o Ústřední bance českých spořitel- len, jako by směla provozovati obchody jen jako velká spořitelna.“⁵⁷

Účinky těchto výstražných slov však byly nepatrné a Sporobanka pokračovala bez ohledu na své síly a možnosti v expanzi, která ji málem přivedla k úpadku.

NUCENÝ NÁVRAT K PŮVODNÍMU ÚČELU A PŮSOBNOSTI

Propuknutí předválečné hospodářské krize ve druhé pol. r. 1912 a politický neklid na Balkáně vedly ke stagnaci ekonomiky zejména v Haliči a v Uhrách a k postupné redukci výroby vývozních průmyslových odvětví v celé habsburské monarchii. Na peněžní trhy vnesly tyto poměry nedůvěru, která byla spojena s poklesem kursů cenných papírů a všeobecnou úvěrovou úzkostlivostí. Těživá situace doléhala zvláště na peněžní ústavy, které vyrostly poměrně rychle a ukvapenými emisemi podstatně posunuly poměr mezi vlastním a svěřeným jměním. Patřila k nim mj. i Sporobanka se svými af.

Vklady u ní ubývaly tak rapidně, že se to rovnalo runu. Od 1. července 1911, kdy bylo dosaženo nejvyššího vkladového stavu 120 mil. K, nastal do 31. prosince 1912 pokles o 27 0/0. Intenzivní vybírání vkladů provázelo i nápadné snižování kursu 4 0/0 bankovních dluhopisů, které byly dlouho udržovány al pari. Z obavy před ztrátami se ukládací hodnoty na burze vracely a mohly být zaplacený jen lombardem. Ze stejných důvodů začali akcionáři nabízet bance zpět ke koupi také její akcie. Ty sice nebyly na burze znamenány, přesto však bylo třeba zvýšit úvěr syndikátu, aby se zabránilo ještě většímu poplachu. Důvěru v banku nijak neposilovala ani revize, kterou provedly orgány cedulového ústavu a Zemské banky království Českého. Revizoři sice zjistili k 30. červnu 1912 ještě 367 866 K vykazovaného zisku, současně však odhalili i určité ztráty, na jejichž výši se pololetní bilance nemohla shodnout. Proto zasáhlo do těchto poměrů

⁵⁶ S. r. 24. 1. 1909.

⁵⁷ Ib. 30. 10. 1910.

22. června 1912 české místodržitelství, když pro Sporobanku jmenovalo druhého zeměpanského komisaře.¹

Nadměrné úvěry, povolené Securitě a Bohemii, byly imobilizovány a balkánské války tuto kalamitní situaci jen dále zhoršovaly. Moratoria válčících států na Balkáně vázala dalších 5 mil. K úvěrům, umístěným u tamních peněžních ústavů. Současně musila fa J. Hernych a syn pracovat výhradně pro sklad, neboť její jediné balkánské odbytiště bylo uzavřeno. Tím ovšem narůstalo obligo fy u Security. Proto se Sporobanka rozhodla přerušit výrobu v tomto textilním podniku a zástavou jeho továrních objektů Živnobance si opatřila půjčku 4 mil. K pro neustávající vyplácení vkladů. Kromě toho byla nucena přijmout nabídku zemského výboru Bukovinského vévodství na zaplacení dluhů rumunskému a ukrajinskému ústředí černovických raiffeisenek. Jednalo se o nevýhodné převzetí emise 4,5 % dluhopisů zemské banky Bukowinaer Landesbank.²

Po rezignacích J. E. Slavíka na funkci předsedy a E. Zeisse na funkci místopředsedy s. r. byla provedena 3. února 1913 volba úplně nového prezidia. Po ní se stali advokáti L. Pinkas předsedou a J. Žáček spolu s R. Kroftou místopředsedy s. r. Brzy nato byl rozvázán služební poměr s vrchním ředitelem J. Pátkem, který předal řízení ústavu svému zástupci J. Jirouškovi a do centrály narychlo přeloženému řediteli vídeňské fil. A. Weinzettlovi. Na v. h. 10. dubna 1913 vznesl pak slánský advokát H. Hohlweg proti bývalému bankovnímu vedení kritiku, která překročila míru všeho očekávání. Odsoudil postup jednotlivých bankovních funkcionářů i některé bankovní obchody, zvláště pak ty, které byly navázány s dřevařskými fami a peněžními korporacemi v Černovicích. Na jeho návrh byla za bouřlivé nálady zvolena z řad akcionářů zvláštní důvěrnická komise, která měla vyšetřit, zda při povolování úvěrů nedošlo k porušení stanov.³

Nové bankovní vedení postupně opatrovalo hotovost u Zemské banky království Českého, zastavovalo úbytek vkladů, obnovilo vstup Sporobanky do rakouského bankovního kartelu, redukovalo vysoké úvěry a přistoupilo k revizi všech starých závazků, kde usilovalo zejména o úpravu spleťtých vztahů k Securitě a Bohemii.

S oběma těmito af. udržovala Sporobanka smluvní spojení, která v sobě skrývala nebezpečná rizika a úskalí. Podle úvěrových smluv musila totiž financovat všechny bankovní obchody, k nimž dala dříve svůj souhlas. Na základě syndikátních smluv držely pak její af. nejruznější akcie, aniž bylo zcela jasno, komu vlastně tyto cenné papíry patřily.

Poměr k Securitě byl zvláště složitý a z obavy, aby se tato af. při ostřejších opatřeních nerozešla, což mohlo vést k vyhlášení konkursu, byl v jejím případě zvolen mírnější postup. Nejprve se podařilo zaručit vedoucího ředitele V. Krále tím, že byl převeden do stavu vlastního bankovního úřed-

¹ V. v. 28. 6. 1912 a s. r. 29. 6. 1912. Rovněž nestr. Výroční zpráva Ústřední banky českých spořitelén za r. 1912. Praha 1913.

² S. r. 2. 3. a 20. 3. 1912.

³ V. h. 10. 4. 1913 a Valná hromada Ústřední banky českých spořitelén, SO 12, 1913, č. 8, s. 109—112.

nictva. Potom se jednatelskému výboru naznačila nutnost likvidace jednotlivých úvěrů.

Prostředky této af. byly v červenci r. 1913 umístěny v akciích Sporobanky, Patrie a Trgobanky (1,8 mil. K), v podílech Akc. ledáren v Praze a elektrotechnické fy L. Očenášek (0,2 mil. K) a dále v jednotlivých úvěrech fem J. Hernych a syn (10,2 mil. K), L. Očenášek (1,2 mil. K), Stavební a. s. na Kladně (0,8 mil. K) a První strašnická spol. s r. o. pro výrobu staviv (0,2 mil. K), dále v soukromém úvěru kn. Lubomirského (0,1 mil. K), v realitách a úvěru stavebního podnikatelství J. L. Münze (2,5 mil. K), jakož i v dalších úvěrech poskytnutých v Brně, Černovicích, Krakově a ve Lvově.⁴

Nejvážnějším objektem zůstávala podle tohoto přehledu fa J. Hernych a syn, která dlužila Sporobance a její af. dohromady 13 mil. K a jiným věřitelům další 4 mil. K. Navzdory dřívějšímu usnesení o zastavení její výroby, pracovaly její závody dál a vedení fy za to nebylo voláno k odpovědnosti. Proto se začalo uvažovat buď o akcionování podniku, nebo o odkoupení jeho podílů.

Řešení a východisko ze spletné situace se naskytló teprve tehdy, když Sporobanka povolovala Securité úvěr 250 000 K pro Pražské elektrotechnické závody spol. s r. o. Výše požadovaného obnosu byla schválena s podmínkou, že af. přistoupí na změnu úvěrové smlouvy a všech dodatků k ní tak, aby se mateřský ústav mohl uvolnit ohledně všech svých závazků.⁵ Smlouva byla touto podmínkou fakticky vypovězena, konečné dohody s jednatelským výborem o jejím rozvázání se však dosáhlo až v pozdější době.

S Bohemií se naproti tomu podařilo smluvní spojení přerušit už 20. prosince 1913 po dohodě o odvolání dosavadní úvěrové a syndikátní smlouvy s touto af. Sporobanka se tehdy zavázala, že pouze v nutných případech poskytne úvěr do maximální výše 500 000 K. Jako náhradu za očekávané ztráty převzala pak celou zájmovou skupinu vídeňské malobanky Allgemeine Kréditvereinsbank, kde angažmá Bohemie vzrostlo na 6 mil. K. Z toho úvěry fem Spar-und Kredit-Verein Wiener Hort ve výši 1 078 000 K a Einkaufs-Zentrale für Offiziere und Beamte ve výši 1 001 000 K byly zajištěné, úvěr 1 600 000 K zbrojní a kovodělné a. s. Hunnia, Hadfelszerelesi és Fémiparmüvek r. t. byl méně dobrý a úvěr 2 100 000 K pro vlastní ústav Allgemeine Kreditvereinsbank byl slabý.⁶

Současně převzala Sporobanka do svého majetku všechny cizí akcie, které vlastnila Bohemia na syndikátním účtu A. Jednalo se o 3 971 ks akcií brodského ústavu Hrvatska eskomptna i mjenjačna banka, 1 605 ks akcií Trgobanky, 959 ks akcií pojišťovny Patria a 840 ks akcií mateřského ústavu. Naproti tomu ze syndikátního účtu B bylo převzato pouze 1 691 ks akcií mateřského ústavu.⁷

Na v. h. 18. dubna 1914 přednesla pak důvěrnická komise výsledky své-

⁴ S. r. 26. 7. 1913.

⁵ Ib. 13. 9. 1913.

⁶ Ib. 20. a 21. 12. 1913.

⁷ Ib. 21. 12. 1913.

ho šetření a navrhla ve Sporobance některá úsporná opatření včetně zrušení penzijní smlouvy s bývalým vrchním ředitelem J. Pátkem.

Podle navrhovatelů bylo třeba snížit počet fil. tím, že by se černovická fil. nejdříve změnila v exp. a později by byla vůbec zrušena. Vedoucí síly ve fil. se měly redukovat na dirigenta a jednoho až dva prokuristy. Nadbytečné místnosti fil. ve Vídni se doporučovaly k pronajmutí. Působnost všech fil. se měla postavit pod přísný dozor, aby se tak omezila „příliš samostatná činnost některých z nich“.⁸

Z hospodárných důvodů se dále navrhovalo zmenšit také počet vedoucích úředníků v pražské centrále. Z personálu byli navrženi k propuštění všichni funkcionáři, kteří byli za bývalého vedení „zodpovědně činní“ a nekonali řádně své povinnosti. Tento návrh byl zaměřen v první řadě proti J. Pátkovi, poněvadž při jeho penzionování byly zjištěny okolnosti, na základě nichž bylo možno rozvázat s ním služební poměr bez jakýchkoliv nároků na penzi.⁹

Obsah všech těchto důvěrných návrhů byl hned druhého dne po jejich přednesení publikován v pražském a vídeňském tisku, což vedlo k opětovným návalům vkladatelů, kteří v centrále i ve fil. přistupovali znovu k hromadnému vybírání vkladů. Za této situace se stalo jediným pozitivním výsledkem v. h. schválení nových kandidátů do s. r., na jejichž žádost podal ředitel A. Weinzettl obsáhlou zprávu o současném stavu a příštím obchodním programu ústavu.¹⁰

Podle přednesené zprávy vyplývaly ztráty ve výši 2 310 000 K jednak ze zásoby tzv. syndikátních papírů, tj. 3 392 ks akcií Sporobanky, 1869 ks akcií Patrie, 868 akcií Bohemie, 7 175 ks akcií ústavu Hrvatska eskomptna i mjenjačna banka, 2 975 akcií Trgobanky a 3 050 ks akcií malobanky Allgemeine Kreditvereinsbank, jednak z dlužných pohledávek, kterými dlužili Securitas 18 250 000 K, Allgemeine Kreditvereinsbank 2 400 000 K, fa Hunnia 1 100 000 K a zbývající dlužníci 22 650 000 K. Tento schodek se podařilo téměř úplně krýt rezervními fondy, po jejichž vyčerpání se ztrátový obnos snížil na 410 000 K. Proto nebylo nutno uvažovat ani o odkolkování akc. kapitálu, ani o rušení fil., poněvadž ty zůstávaly s výjimkou terstské fil. aktivní.

Na základě průměrných propočtů úrokových diferencí a podle obvyklé výnosnosti jednotlivých bankovních obchodů bylo možno za nejbližší tři roky očekávat zisk v celkovém obnosu 2 100 000 K, který se mohl ještě dále zvýšit přílivem nových vkladů. Všechny tyto prostředky se mělo použít částečně k mobilizaci obchodní činnosti a částečně k zaplacení lombardních půjček. Následkem dřívější pochybné emisní a úvěrové politiky byl ústav odkázán většinou na obchody, jež sice vládní dozor trpěl, které

⁸ V. h. 18. 4. 1918.

⁹ Ib.

¹⁰ Novými členy s. r. se stali F. Beneš, starosta města a ředitel spořitelny v Uherském Hradišti, J. Brdlík, profesor České techniky v Praze, A. Hohlweg, advokát ve Slaném, J. Jína, továrník ve Svěmyslicích, J. Křen, správce spořitelny v Napajedlích, J. Moural, advokát a přednosta kanceláře spořitelny v Třeboni, a A. Tománek, ředitel spořitelny v Lounech.

se však jen s rozpaky daly vměstnat do rámce stanov. Během sanace bylo proto třeba vrátit Sporobanku k původnímu programu a uvést všechny její obchody v soulad se stávajícími stanovami.¹¹

Východisko z nepříznivých poměrů se objevilo zcela neočekávaně, když postupnému splácní reeskontních, lombardních, hypotéčních a jiných dluhů pomáhal nadbytek peněz, který byl stále větší během stupňující se válečné inflace v letech 1914—1918.

Situace bylo využito především k objasnění vzájemného vztahu mezi Sporobankou a Securitou, když podílníci této af. převedli své vlastnictví na mateřský ústav. Za podíl v nominální hodnotě 1 000 K banka hradila 600 K v nominální hodnotě svých akcií. Tím mohl být zvolen jednatelem výbor Security výhradně z funkcionářů Sporobanky a takto získaného vlivu bylo použito v prvé řadě u nejpochybnějšího objektu J. Hernych a syn. Po vyhlášení jeho konkursu 25. srpna 1915 bylo usneseno celou fu akcionovat pod názvem Akc. textilní závody J. Hernych a syn v Praze. Účast Sporobanky na této plánované operaci nebyl vládou schválen a všechna ohrazení proti tomuto rozhodnutí byla marná. Transakci proto uskutečnila Živnobanka, která k tomu účelu sestavila konzorcium českých peněžních ústavů.¹² Likvidace ostatních obchodů Security a odpisy z toho vyplývajících ztrát se uskutečňovaly až v mírové době a společnost byla uvedena do pořádku teprve r. 1927.

Druhým tíživým klientem Sporobanky zůstávala vídeňská malobanka Allgemeine Kreditvereinsbank, s níž se podařilo spojení skončit prodejem všech jejích akcií r. 1918. Současně byl prodán tovární objekt i se stroji, který patřil zbrojní a kovodělné a. s. Hunnia. Obě účasti, z nichž hrozilo nebezpečné obchodní riziko, byly prodány téměř beze ztrát.¹³

V posledním válečném roce uvolnila Sporobanka ze svého majetku také část akcií brodského ústavu Hrvatska i mjenjačna banka a budapeštského ústavu Üverná banka. O tento obchod projevíly zájem pražská Pozemková banka a brněnská Moravobanka, které chtěly společně odkoupit všechny akcie obou af. Z obavy ze ztráty klientely, která se na vlastnictví těchto cenných papírů vázala, začalo se však jednat pouze o prodej poloviční a nakonec jenom třetinové držby akcií.¹⁴ Po uskutečnění obchodu zúčastnily se Sporobanka, Pozemková banka a Moravobanka na dvojnásobném zvýšení akc. jistin brodského i budapeštského ústavu.

Všechny uvedené operace, k nimž nutno připojit téměř úplný výprodej všech zásob vlastních akcií a bankovních dluhopisů, realizaci různých aktiv a jiné bankovní obchody na domácím peněžním trhu, znovuobnovovaly autoritu Sporobanky navenek a sebevědomí jejího vedení uvnitř, což vše umožnilo vyplácet po čtyřleté přestávce opět dividendu. Díky válečné eko-

¹¹ S. r. 29. 5. 1917.

¹² Nestr. Výroční zpráva Ústřední banky českých spořitelen za r. 1915. Praha 1916, Výroční zpráva Ústřední banky českých spořitelen za r. 1916. Praha 1917 a 15. výroční zpráva Ústřední banky českých spořitelen za r. 1917. Praha 1918.

¹³ Nestr. 16. výroční zpráva Ústřední banky českých spořitelen za r. 1918. Praha 1919.

¹⁴ S. r. 15. 2. a 22. 3. 1918.

nomice a všem jejím finančním důsledkům doznaly tak bankovní poměry, narušené neukázněnou, prudkou a neobyčejně rozsáhlou expanzí, postupného konzolidování a stabilizace.¹⁵

Vývoj Sporobanky v období rakousko-uherského imperialismu lze rozdělit do tří časových úseků, ve kterých se odehrál vzestup a pád rozpínatosti tohoto mladého a chamtivého peněžního ústavu.

V letech 1903—1907 banka zahajovala svou činnost a ze širokého sortimentu si vybrala v podstatě jen dva druhy běžných bankovních obchodů. Přesto však v eskontu směnek a v emisní činnosti dosahovala výrazných úspěchů, které uměla uplatnit na českém peněžním trhu a zvláště u slovanských peněžních ústavů uvnitř i za hranicemi monarchie. Z původního finančního ústředí českých spořitelen se tak stávala místem, k němuž začaly gravitovat také chorvátsko-slavonské, haličské a jiné drobné peněžní ústavy.

V následujícím pětiletí se pak Sporobanka vnitřní organizací i aktivitou podnikání vyrovnávala ostatním českým obchodním bankám. Co jí přitom neumožňovaly na úvěrových a jiných operacích vlastní stanovy, to uskutečňovala pomocí af. a přisvojovaných ústavů. Spol. s r. o. Securitas a akc. banka Bohemia se tak stávaly prostředníky k povolování velkorysých úvěrů podnikům, z nichž se postupně tvořil a stále rozšiřoval bankovní koncern.

Jeho mimočeskými členy se staly prostřednictvím Security budapeštská Úverná banka a vídeňské podnikatelství staveb J. L. Münz se sítí podniků v rakouském Přímoří, prostřednictvím Bohemie pak newyorské ústavy Bank of Europe a Brodský a Sovák, brodská Hrvatská eskomptna i mjenjačna banka, bělehradská Trgobanka a vídeňská Allgemeine Kreditvereinsbank. Vedle těchto koncernových podniků udržovala Sporobanka i rozsáhlá úvěrová spojení s klientelou ve Lvově, Černovicích, Budapešti, Aradu, Martinu a Záhřebu. Proti horečnému rozvoji, který vyčerpával rezervní fondy a zvyšoval do riskantních rozměrů nesoulad mezi vlastním a svěřeným jměním, přibývalo výhrad, a to nejenom se strany konkurence, ale i z řad vlastních akcionářů.

Jen s velkým vypětím se podařilo Sporobanku vyvést v letech 1912 až 1918 z hrozící situace a vrátit ji původnímu poslání. Díky válečné inflaci se mohl ústav postupně zbavovat starých tíživých břemen a uvést nakonec svůj obchodní program v náležitý soulad se svými stanovami.

¹⁵ Při zahájení v. h. to bylo konstatováno slovy: „Byl-li již rok minulý předzvěstí dob lepších, můžeme letos hlasitě a z plna přesvědčení říci, že stojíme již na zcela pevné základně, s níž bohdá již nikdy nesejdeme.“ — v. h. 20. 4. 1918.

2. AKTIVITA ČESKÉ PRŮMYSLOVÉ BANKY UVNITŘ I VNĚ RAKOUSKO-UHERSKA

Nemovitostní úvěry se v českém prostředí poskytovaly poměrně dlouho jenom jednostranným a nedostatečným způsobem. Hypotéční banka království Českého, Hypotéční banka markrabství Moravského a Rakousko-slezský pozemkový úvěrní ústav sloužily hypotéčním úvěrem převážně velkostatkářům n. majitelům činžovních domů a pouze ojediněle také průmyslníkům a živnostníkům. Zemská banka království Českého, Zemědělská banka markrabství Moravského a Komunální úvěrní hypotéční ústav země Slezské kryly především úvěrové požadavky měst a obcí, ponevadž jejich působnost v hypotéčních obchodech značně omezovala okolnost, že neměly oprávnění vydávat zástavní listy n. jiné úpisy.¹

Proto začala Česká společnost národohospodářská usilovat o založení české obchodní banky, která by povolováním dlouhodobých úvěrů na podkladě hypotéční záruky a vlastní emise bankovních dluhopisů financovala různé investice v nezemědělské výrobě. Projekt připomínal špatně proslulou Českou společnost pro úvěr pozemkový, která poč. 70. let 19. stol. realizovala hypotéční obchody, ale při prvním krizovém nárazu se následkem upřílišněné spekulace zhroutila a musela vyhlásit konkurs.²

Dne 26. listopadu 1896 svolal ředitel Zemské banky království Českého J. Lošťák poradu, jejíž účastníci „sestoupili se v soukromou společnost za účelem zřízení České průmyslové banky“.³ Zvolený zařizovací výbor požádal pak úřady o zmocnění, aby mohl zahájit přípravy k založení projektovaného ústavu, a vypracoval předběžný návrh stanov, který však byl ministerstvem vnitra 23. listopadu 1897 vrácen k přepracování.

Mezitím se začali zabývat myšlenkou na zřízení podobného ústavu také holešovický továrník L. Bondy a pražský advokát V. Škarda, kteří proto byli kooptováni do ustaveného už zařizovacího výboru. Takto rozšířený orgán projednal pak změny v původně navržených a vrácených stanovách, které byly v upraveném znění znovu předloženy k úřednímu schválení. Po dohodě s ministerstvy financí, obchodu, spravedlnosti a železnic udělilo ministerstvo vnitra výnosem z 30. dubna 1898 prozatímní souhlas k zahájení vlastních zařizovacích prací a současně schválilo přepracované stanoviny.⁴

Zakladatelé vytkli ústavu za hlavní úkol organizaci hypotéčních úvěrů pro potřeby továrních podniků a živnostenských dílen. Proto byly ve stanovách uvedeny na prvním místě články, které opravňovaly k této obchodní činnosti, a teprve pak následoval výčet práv k provozování dalších

¹ Horák, J.: o. c., s. 105 an.

² Lošťák, J.: O projektu České průmyslové banky v Praze, *Obzor národohospodářský* 3, 1898, s. 33—40.

³ České místodržitelství policejnímu ředitelství v Praze 14. 12. 1897 — SÚA, ČM, 1884—1900, 30/40/27, kart. 3909, čj. 193265/97.

⁴ SOA, KSO, Sp-XII-108, č. 2322/1.

bankovních obchodů od jejich nejběžnějších druhů až po mimořádné transakce.⁵

Publicistika komentovala zveřejněné stanovy s pochopením a podrobně vysvětlovala účel ústavu a zvláště jeho emisní oprávnění: „Průmyslu pak našemu poskytnete se ve značnější míře onen levný úvěr, kterého při dosavadním našem úvěrnictví postrádal, kdežto průmysl říše Německé, s naším průmyslem nejvíce soutěžící, této výhody již dávno požíval. Vyplní tedy banka mezeru na našem peněžním trhu. Kapitálu, hledajícímu dnes papír s poněkud vyšší mírou zúrokování, poskytnete příležitost bezpečného uložení, a průmyslu našemu klidný úvěr hypotéční.“⁶

Současně s touto propagací bylo zahájeno upisování první emise 5 000 ks akcií po 200 zl. r. č., které představovalo kapitál 1 mil. zl. r. č. Polovina akcií byla vyhrazena soukromé subskripci, zatím co druhá polovina měla být vystavena k veřejnému upisování. Soukromá subskripce se však vydařila natolik, že její lhůta byla prodloužena a od zamýšleného veřejného upisování se mohlo upustit.⁷

Prudký vzestup akc. jistiny přeměnil během dvou desetiletí původně malý ústav takřka ve velkobanku. Počáteční akc. kapitál 1 mil. zl. r. č. byl totiž okamžitou novou emisí zdvojnásoben. Akcie této emise byly splaceny 20 0/0 v listopadu r. 1898 a po 40 0/0 v únoru a v dubnu příštího roku. Od dubna r. 1899 pracoval tak ústav s plně splaceným akc. kapitálem 4 mil. K, jehož výše se dočkala opětného zdvojnásobení teprve po pětileté přestávce, způsobené nepříznivým výkyvem hospodářského cyklu. Emise byly prováděny postupně, takže v prosinci r. 1904 a dále v lednu, květnu a v říjnu roku následujícího bylo splaceno vždy po 1 mil. K. Další vzrůst akc. kapitálu nastal za vrcholné předválečné konjunktury r. 1907 a 1908, po každé o 2 mil. K. V prosinci r. 1909 se uskutečnila další emise, která byla během osmi dnů značně přepsána a akc. kapitál tak dosáhl úrovně 20 mil. K. V posledním čtvrtletí r. 1910 a v létě r. 1912 byly provedeny nové emise a při obou z nich bylo emitováno vždy za 10 mil. K nových akcií. V. h. ze 14. března 1918 zmocnila s. r. jednat o státní souhlas ke zvýšení akc. kapitálu na 100 mil. K.⁸

ČPB se konstitovala 25. září 1898 a činnost zahájila oficiálně od 1. října 1898 v budově Na příkopě 35. Jejím ředitelem byl jmenován kutnohorský rodák B. E. Schleifer, který předtím pracoval v různých fil. České eskontní banky, později byl řadu let šéfem kontrolního odd. vídeňské velkobanky K. k. priv. Österreichische Länderbank a nakonec ředitelem bělehradského ústavu Srpska kreditna banka.⁹

Proti původnímu očekávání byla ČPB vlivem dobových okolností zatlačena na dráhu univerzální banky. Nestala se tedy speciálním ústavem,

⁵ Nestr. Stanovy České průmyslové banky. Praha 1898.

⁶ Česká průmyslová banka, NL 5. 6. a 16. 6. 1898.

⁷ Zařizovací výbor 27. 7. 1898 a Česká průmyslová banka, NL 24. 6. a 10. 7. 1898.

⁸ C 1919, 1, s. 607.

⁹ SOA Praha, KSO, Sp-XII-108, č. 2322/1 a české místodržitelství zařizovacímu výboru ČPB 14. 9. 1898 — SÚA, ČM, 1884—1900, 30/40/27, kart. 3909, čj. 142042/98.

i když její agenda vykazovala proti jiným českým obchodním bankám celou řadu zajímavých zvláštností.

Hypotéční obchody zůstaly totiž daleko za nadějemi, které do nich vkládali zakladatelé ústavu. Domácí kapitalisté počítali většinou s okamžitým efektem a kryli investiční potřeby raději tradičním krátkodobým úvěrem než nevyověditelným úvěrem hypotéčním. Nové úvěrové formě nebyla příznivá ani doznívající hospodářská konjunktura, která zvyšovala drahotu peněz a tím i úrokovou míru, takže málo uspokojivý odbyt bankovních dluhopisů se stal hlavní překážkou emisní činnosti.¹⁰

Za této situace poskytovaly běžné bankovní obchody mnohem vyšší zisk, než jakého se dalo dosáhnout i u dobrých průmyslových hypoték, a bylo tak v zájmu akcionářů dávat přednost všeobecné obchodní činnosti před úzce zaměřenou podporou nezemědělské výroby.

ČPB začala sice v červenci r. 1899 vydávat bankovní dluhopisy, které však omezovala jenom na hodnotu vyplácených hypotéčních úvěrů. Tento druh cenných papírů do té doby v českých podnikatelských vrstvách nezdolal, a nenacházel proto očekávanou odezvu. Z tohoto důvodu bankovní vedení příliš neusilovalo o prodej vlastních dluhopisů a rovněž při nabídce hypotéčních obchodů zůstávalo značně zdrženlivé. Východisko z tohoto stereotypu se objevovalo teprve po překonání krize a deprese z poč. tohoto století, kdy se bankovní dluhopisy pro svou bonitu těšily poněkud lepšímu odbytu.¹¹

Zkušenosti, které ČPB získávala na prahu svého podnikání, vyvolávaly mezi jejími akcionáři oprávněné přesvědčení, že projektovaný obchodní program neposkytuje v daném období dostatečnou záruku prosperity. Proto se bankovní vedení odklánělo od původně specializovaného úkolu a přizpůsobovalo se činnosti starších českých obchodních bank. Těžištěm se tak stávalo všeobecné odd., jehož eskont směnek, obchod cennými papíry a vklady na knížky nebo pokladniční poukázky zatlačovaly do pozadí všechny úvěry, které zpracovávalo hypotéční odd.¹²

S ohledem na konkurenci kapitálově silnějších a dobře zavedených ústavů vyhledávala ČPB některé nové cesty bankovního podnikání. K povolování běžných úvěrů připojila např. eskont faktur a knihovních pohledávek, takže jako první z pražských obchodních bank zřídila k tomu účelu r. 1899 spol. s r. o. Diskontní družstvo a o čtyři roky později otevřela pro poskytování záruk jinou spol. s r. o. pod názvem Ústav pro vadia a kauce.¹³

¹⁰ Nestr. propagační publikace Česká průmyslová banka v Praze. Böhmische-Industrial-Bank in Prag. Praha b. r.

¹¹ Česká průmyslová banka v Praze. Zpráva za obchodní období od 1. 1. do 31. 12. 1899 pro v. h. dne 30. 4. 1900. Praha 1900 a Česká průmyslová banka v Praze, Zpráva za obchodní období od 1. 1. do 31. 12. 1902 pro v. h. 8. 4. 1903. Praha 1903.

¹² Národní politika 2. 4. 1901 a Česká průmyslová banka v Praze. Zpráva za obchodní období od 1. 1. do 31. 12. 1900 pro v. h. dne 15. 4. 1901. Praha 1901.

¹³ Česká průmyslová banka v Praze. Zpráva za obchodní období od 1. 1. do 31. 12. 1899 pro v. h. 30. 4. 1900. Praha 1900 a Česká průmyslová banka v Praze. Zpráva za obchodní období od 1. 1. do 31. 12. 1903 pro v. h. 6. 4. 1904. Praha 1904.

Bezprostředně potom založila kursovní lístek českých, moravských a slezských průmyslových akcií, které nebyly znamenány na burze a jejichž trh měl být takto soustředěn u vlastního obchodního odd. Současně začala rozšiřovat organizační činnost v jednotlivých průmyslových odvětvích, která vedla ke zřizování ústředních prodejen a kontrolních syndikátů.

Posledně uvedená specifika měla za následek rozvětvený komisionářský obchod se zbožím, na jehož podporu se postupně zřizovala odd. pro prodej cukru, železářských a emailových výrobků, vápna, tuků, uhlí, dřeva, mouky, cihel a keramických výrobků, kamene a jiného zboží. Obchod, který byl provozován komisionářsky, tedy nikoliv na vlastní účet, vedl k těsnému spojení s jednotlivými obory průmyslu a přecházel postupně v zakladatelskou činnost.

Nejstaršími podniky, které ČPB založila n. provedla subskripci jejich akcií, byla První česká a. s. pro pojištění na život, Česká grafická společnost Unie a Středočeské pivovary a sladovny. Zakládání nových a. s. a akcionování starších podniků bylo v období krize a deprese na počátku století přerušeno a obnoveno teprve za předválečné konjunktury: „Uznávajíc význam moderní průmyslové činnosti bankovní, věnovali jsme tomuto odvětví zvýšenou pozornost a doufáme dle docilených výsledků, že i výtěžky budou uspokojivý.“¹⁴

Tato naděje se splnila zvláště u fem První americký parní mlýn J. Hruše nást. spol. s r. o., A. s. mlýnů v Praze, Montánní a. s. v Praze, Místní dráha Kuřim — Veverská Bitýška, Továrna na chléb a parní mlýn Hlasivec spol. s r. o., A. s. M. Wotraubek, Společnost pro mezinárodní obchod — spol. s r. o., Továrna na zbraně Praga — spol. s r. o. a A. s. pro zužitkování lesů a dřeva.

V budování pobočných ústavů byla ČPB zpočátku značně zdrženlivá a do předválečné hospodářské konjunktury se omezila na otevření pouze tří fil. a dvou exp. V souvislosti s prudkým vzrůstem běžných bankovních obchodů začala však posilovat vnitřní bankovní organizaci a v neobyčejně rychlém sledu za sebou otevřela r. 1911 pět fil. a jednu exp., r. 1912 devět fil. a tři exp. a r. 1918 pět fil. a jednu exp. Těmito pobočnými ústavami si vytvořila ve srovnání s ostatním českým bankovníctvím nejhustší síť fil. a exp. které sloužily hlavně jako sběrný vkladů.¹⁵

Po vzoru Živnobanky, později také Pragobanky a především Sporobanky začala ČPB rozšiřovat záhy svou působnost i za hranice českých zemí. V poskytování hypotéčních půjček cizím kapitalistům byla však ještě daleko rezervovanější, než v domácím prostředí. Z projednávaných obchodů je známo, že v Předlitavsku přicházelo nejvíce takových požadavků z užších rakouských zemí a dále pak z Haliče. Ochota k jejich projednávání a dobrá vůle k povolování se však objevovala na mimočeských trzích jen zcela výjimečně.¹⁶

¹⁴ Česká průmyslová banka v Praze. Zpráva za obchodní období od 1. 1. do 31. 12. 1907 pro v. h. 25. 3. 1908. Praha 1908.

¹⁵ C 1919, 1, s. 606.

¹⁶ První mimočeská žádost o hypotéční půjčku pocházela z Bulharska — v. v. 1. 10. 1898.

Z ostatních obchodů, které banka provozovala za hranicemi domácí ekonomiky, zabíraly v jednáních jejich správních orgánů nejvíce času eskont směnec, komisionářský prodej dříví a zakladatelská činnost.

První směnečný úvěr v nečeském prostředí povolila ČPB v květnu r. 1899 Tatrabance ve výši 50 000 zl. r. č.¹⁷ V zemích koruny Uherské pak začala eskontovat směnky ve větším rozsahu zvláště peněžním ústavům a soukromým bankéřům v Budapešti a v Charvátsko-Slavonsku.

Podle protokolů o schůzích v. v. byly např. pro peněžní trhy v Budapešti a v ostatních Uhrách schváleny tyto eskontní úvěry:

Tab. 4. Eskontní úvěry České průmyslové banky pro Uhry v letech 1900—1910 v tis. K

Název fy	Výše úvěru	Datum schválení
Budapesti Takarékpénztár és Oszágos Zalogkölcön	250	11. 12. 1900
	500	26. 10. 1909
Magyar Ipar és Kereskedelmi Bank	1 000	4. 2. 1901
Budapesti Bankegyesület	500	4. 2. 1901
Budapest-Terézvárosi Takarékpénztár	500	4. 2. 1901
	300	5. 12. 1905
Belvárosi Takarékpénztár	250	4. 2. 1901
	500	4. 1. 1910
S. Adler, Budapest	250	3. 5. 1904
	200	16. 2. 1906
J. Kramer, Budapest	200	5. 2. 1906
	400	12. 12. 1908
B. M. Schlesinger, Budapest	250	3. 5. 1904
	200	13. 12. 1904
	500	16. 2. 1906
N. Latzkó a N. Popper, Budapest	400	2. 5. 1904
	300	13. 12. 1904
	500	16. 2. 1906
Budapest-Lipótvárosi Takarékpénztár	300	5. 12. 1905
	500	16. 2. 1906
Központi Kereskedelmi és Ipar Bank	100	5. 2. 1906
	250	14. 1. 1910
Úverná banka, Ružomberok	200	30. 3. 1909
Magyar Kereskedelmi Hitelbank	250	3. 7. 1909
Budapest-Erzsébetvárosi Takarékpénztár	300	8. 7. 1909
Magyar Általános Takarékpénztár	250	26. 10. 1909
Első Magyar Iparbank	250	26. 10. 1909
Budapesti Bank	250	26. 10. 1909
Aradi Polgári Takarékpénztár	200	26. 10. 1909
Magyar Pénzintézetek Központi Hitelbank	250	26. 10. 1909
Törlesztési Bank	200	26. 10. 1909
Poszonyi Takarékpénztár	250	26. 10. 1909
Magyar Kereskedelmi r. t.	500	4. 1. 1910
Poszonyi Kereskedelmi Hitelbank	250	5. 4. 1910
Gazdasági és Iparbank Nagyvárad	200	15. 6. 1910
Budapesti Kereskedők Bank	350	15. 6. 1910
Kisvardai Ipar és Kereskedelmi Bank	250	18. 8. 1910

¹⁷ Ib. 1. 5. 1899.

Z přehledu je patrné, že úvěrové spojení bylo zpočátku vázáno na relativně úzkou klientelu v Budapešti, kde však byly eskontovány směnky vcelku výjimečně a nepravidelně. S. r. při schvalování těchto obchodů se netajila obavami z možných ztrát a vyzývala k náležitě opatrnosti. Ostrážité chování se příliš nezměnilo ani po částečném převedení tohoto úvěrového spojení na vídeňskou fil., která svou působnost rozšiřovala postupně z budapeštského peněžního trhu i na vzdálenější venkov.¹⁸

Podobně povolovala ČPB eskontní úvěry také pro Charvátsko-Slavonsko. Toto spojení se však od předešlého lišilo od počátku nejenom větším územním rozptylem, ale i rozsahem provozovaného obchodu.

Podle protokolů o schůzích v. v. získaly eskontní úvěry následující charvátské a slavonské peněžní ústavy:

Tab. 5. Eskontní úvěry České průmyslové banky pro Charvátsko-Slavonsko v letech 1900—1910 v tis. K

Název fy	Výše úvěru	Datum schválení
Karlovačka štedionica, Karlovac	100	20. 12. 1904
	200	15. 6. 1910
Hrvatska komercijalna banka, Záhřeb	200	9. 2. 1905
	250	3. 4. 1906
Hrvatska poljodjelska banka, Záhřeb	100	9. 2. 1905
	250	14. 3. 1905
	300	27. 4. 1905
	200	27. 8. 1907
	200	10. 12. 1908
Hrvatska pučka banka, Záhřeb	100	1. 3. 1905
Osječka štedna zadruha, Osijek	100	14. 3. 1905
Hrvatska eskomptna i mjenjačna banka, Brod n. Savom	100	18. 8. 1905
	120	20. 12. 1905
Srpska kreditna banka, Brod n. Savom	200	21. 12. 1905
Hrvatska eskomptna banka, Záhřeb	400	3. 4. 1906
Banka i štediona za Primorje, Sušak	250	10. 8. 1909
Prva hrvatska obrtna banka, Záhřeb	200	15. 6. 1910

Všechny zbývající eskontní úvěry v Charvátsko-Slavonsku byly přizpůsobeny kapitálové síle klientů a byly vyměřeny na obchodní směnky od 20 do 80 tis. K. I tento drobný obchod měl své určité výhody, takže v. v. 26. června 1906 mohl vzít s uspokojením na vědomí, že u tanních spořitelů a úvěrních společenstev činilo celkové obligo 1 686 000 K.¹⁹

Vedle zemí koruny Uherské eskontovala ČPB směnky ojedinele také na jihu Předlitavska, kde udržovala úvěrová spojení s peněžními ústavami Ljubljanska kreditna banka, Jadranska banka a dubrovnická Hrvatska vjeresijska banka. Obchodně opomíjeno zůstávalo haličské a bukovinské

¹⁸ S. r. 17. 2. 1906 a 15. 6. 1910.

¹⁹ V. v. 26. 6. 1906.

území, odkud sice tamní agenti neúnavně nabízeli své zprostředkovatelské služby, které však ČPB se stejnou vytrvalostí odmítala.²⁰

V komisionářském obchodu se zbožím se ČPB vydatně uplatňovala svým dřevařským odd., které zahájilo činnost koncem srpna r. 1906. Zpočátku naráželo na jisté překážky, vyplývající z platné tehdy kartelářské dohody dřevařského průmyslu v Předlitavsku, a teprve po jejich překonání začalo dosahovat úspěšnějších hospodářských výsledků. Jeho bilance byla za první semestr ještě pasivní, na sklonku r. 1907 však už vykazovala 20 370 K čistého zisku.²¹

Dřevařské odd. se nezabývalo pouze operacemi v českých zemích, ale brzy vysílalo své odborníky do zalesněných okrajových oblastí, které se rozprostíraly zejména v zemích koruny Uherské včetně Bosny a Hercegoviny, ale také v Haliči a Bukovině i v zahraničí. Zvláště velké výnosy slibovalo spojení s dřevařskými fami a a. s., pracujícími v bývalém Sedmihradsku.

Už v květnu a červnu r. 1908 se správní orgány ČPB zabývaly návrhem na financování exploatace lesů v Alsósófalvě, kde měla být prostudována situace dřevařské a. s. Fogarasi és Háromszéki Fatermelő r. t.²² Průzkum dopadl pro fu, která byla v likvidaci, s největší pravděpodobností špatně, poněvadž v další dokumentaci o ní není žádných zpráv.

Daleko lépe proběhla jednání o podobném návrhu v Gyergyószentmiklós, kam byl povolen úvěr 500 000 K s podmínkou, aby brašovská dřevařská fa Marer a Tarsa odebrala 270 000 m³ vytěženého palivového dříví tak, že by jednu jeho polovinu zaplatila hotově a na druhou dala akcepty se žirem spořitelny Budapest-Terézvárosi Takarékpénztár. Poněvadž však „uzavření obchodu nebylo možno do nejbližšího sezení správní rady oddáliti“, převzal nad ním v červenci r. 1910 závazek v. v. s předpokladem dodatečného schválení.²³

Nejvíce pozornosti ze sedmihradských dřevařských transakcí na sebe poutalo spojení s fou Fratelli Bertolini, která prováděla těžbu smrkového, jedlového a bukového dřeva u obce Ratosnya. Odborníci odhadovali v lesích 300 000 m³ dřevní hmoty v ceně, která přesahovala 1 400 000 K. Italská dřevařská fa složila na tuto kupní cenu 400 000 K v hotovosti a postavila v blízkosti tamní železniční stanice pilu, do které investovala 100 000 K. Za úvěr ve výši 400 000 K fa poskytla koncem r. 1910 bance své akcepty a postoupila jí také hypotéčně zajištěné právo k vykácení lesa v Ratosnyi, což se mělo uskutečnit do 10 let.²⁴

Úvěr však bylo třeba v lednu r. 1911 zvýšit o 100 000 K a v dubnu téhož roku o dalších 200 000 K. Jedním ani druhým úvěrovým zvýšením se však nepodařilo od fy odvrátit finanční nesnáze, které vzrostly natolik, že ak-

²⁰ Ib. 13. 1. 1903, 17. 5. a 23. 8. 1904, 31. 1., 18. 4., 29. 8. a 5. 9. 1905, 4. 8. 1908 a 15. 6. 1909.

²¹ Česká průmyslová banka v Praze. Zpráva za obchodní období od 1. 1. do 31. 12. 1907 pro v. h. 25. 3. 1908. Praha 1908 a příloha ke schůzi v. v. 10. 12. 1907.

²² Ředitelství 5. 5. 1908, v. v. 26. 5. 1908 a s. r. 17. 6. 1908.

²³ Ředitelství 7. 6. 1910, v. v. 7. 7. a 12. 7. 1910 a s. r. 18. 8. 1910.

²⁴ V. v. 20. 12. 1910 a s. r. 21. 12. 1910.

tualizovaly hrozbu jejího úpadku. Bankovní ředitel J. Novotný však o tom v té době referoval ve v. v. ještě zcela bezstarostně a s nezastíranou ironií: „Bertolini se viklá, ale i když praskne, o nic nepříjeme, ježto na obchodě tom vyděláme, i když jej sami převezmeme, minimálně K 200/m.“²⁵

ČPB mohla fu převzít do vlastního vedení n. ji akcionovat, resp. přenechat spojení s ní některému ze svých klientů. Jakmile se přiblížila insolvence, padlo rozhodnutí pro třetí z uvedených možností. Na exploataci lesa proto byla uzavřena komanditní smlouva à meta s vídeňskou dřevařskou fou E. Wohl s podmínkou, že tomuto klientovi byl vyměřen další úvěr, čímž se zvýšilo celé angažmá v Ratosnyi na 1 030 000 K.²⁶

Úpadek fy Fratelli Bertolini byl však tímto způsobem pouze oddálen. Vzhledem k velikosti jejích závazků bylo koncem r. 1912 vedení banky upozorněno na možné ztráty z tohoto obchodu, a proto se začalo znovu uvažovat o jeho převedení na třetí osobu.²⁷

Nebezpečí konkursu a z něho hrozících škod se podařilo opětně zabránit za cenu dalších investic. Pro zlevnění dovozu řeziva od pily do železniční stanice byla zřízena tzv. Prügelweg. Stav celé záležitosti se tím však zlepšil jenom nepatrně, takže ředitelova reference o ní pozbyla někdejší lehkovážnost a doznávala, že „asi ztěžka beze ztráty z obchodu toho vyvázneme“.²⁸

Po propuknutí první světové války byla těžba dřeva v Ratosnyi zastavena a prováděny jen nejnnutnější udržovací práce, jimiž se mělo předejít znehodnocování vytěženého již dřeva. ČPB vyvíjela v této souvislosti velké úsilí k tomu, „kdyby jen poněkud to bylo možno, zprostiti se podnikovi toho i se ztrátou na financování tam utrpěnou“.²⁹

Podmínky k tomuto Pyrrhovu vítězství byly vytvářeny v průběhu r. 1916, kdy se podařilo uzavřít s budapeštskou fou H. Goldmann smlouvu o společné těžbě v Ratosnyi formou nově založené a. s. Ratosnyai Erdöipar r. t. Financování této společnosti vyžadovalo obnos 1 300 000 K, který byl poskytnut úvěrem na úrok 1,5 % nad sazbu Rakousko-uherské banky a roční provizi 2,5 %. Kromě toho bylo třeba přikoupit les a pilu fy E. a O. Kosch v Szászrégeny za 850 000 K a oba objekty připojit k nové a. s. Konečně byl vyměřen úvěr do 300 000 K také dřevařské fě Goldmannové proti krycím směnkám a postupu jejích pohledávek. Po uskutečnění všech těchto nezbytných operací vykazovalo obligo ČPB v Ratosnyi podle zprávy ze 7. října 1916 následující stav:³⁰ Fratelli Bertolini 1 611 196 K, Ratosnyai Erdöipar r. t. 2 365 279 K a H. Goldmann 330 000 K.

Lesní majetek v Ratosnyi byl v únoru r. 1917 konečně prodán nové a. s., na níž se ČPB jako akcionářka již nezúčastnila. Transakci uskutečnil peněžní ústav Magyar Fakaeskedök Hitelintézete, jemuž byl k tomu povovo-

²⁵ V. v. 6. 6. 1911.

²⁵ Ib. 18. 7., 1. 8., 29. 8. a 25. 9. 1911.

²⁷ Ib. 26. 11. a 17. 12. 1912 a s. r. 18. 12. 1912.

²⁸ S. r. 10. 6. 1913.

²⁹ V. v. 10. 9. 1915. Rovněž v. v. 22. 9. 1915 a s. r. 29. 9. 1915.

³⁰ V. v. 11. 4., 3. 5., 9. 5., 30. 6. a 15. 10. 1916 a s. r. 12. 4., 5. 5., 2. 6., 30. 8. a 7. 10. 1916.

len úvěr do 3 000 000 K. ČPB na tomto obchodu získala 1 654 687 K, čímž odepsala svou pohledávku u italské dřevařské fy Fratelli Bertolini.³¹

Rozsahu úvěrových styků v bývalém Sedmihradsku se přiblížila svými výsledky obchodní aktivita dřevařského odd. v Charvátsko-Slavonsku. V lednu r. 1908 začala ČPB uvažovat o účasti na exploataci dvou lesních komplexů financováním našické fy M. Fischera. Úvěr, k němuž bylo zapotřebí 245 000 K na zakoupení dubových kmenů v Sušaku, sliboval značně vysoký roční zisk. Proto byl vyslán na místo bezodkladně bankovní důvěrník a po jeho příznivé zprávě byla uvolněna požadovaná částka k realizaci tohoto obchodu.³²

Spojení s našickou fou bylo pro dřevařské odd. výhodné, neboť se s ním setkáváme i u jiných operací. První z nich proběhla v listopadu r. 1908 a jednalo se při ní o těžbu dubového dřeva u Absolendry v odhadní ceně 216 000 K, což bylo nejméně o 10 000 K pod obvyklým průměrem. Obchod se měl uskutečnit buď na pevný účet n. úvěrováním uvedeného klienta, resp. financováním na polovic M. Fischera v Našicích a E. Graffa v Osijeku. Druhý kontakt s našickou dřevařskou fou vedl k poskytnutí úvěru na dlouhodobou dodávku pražců pro italské státní dráhy v březnu r. 1909. Jednalo se o kontingent 200 000 ks pražců v celkové dohodnuté ceně 800 000 K.³³

Další velkou dřevařskou operací v Charvátsko-Slavonsku byla exploatace dubového lesa v Djakovci, kde se mělo těžít 26 000 kmenů v ceně asi 500 000 K. Financování bylo schváleno v říjnu r. 1908 s podmínkou, že bude provedeno na vlastní účet n. že se ho zúčastní dřevařská fa M. Mončilović v Sušaku.³⁴

V Bosně se začala ČPB angažovat od září r. 1907, kdy se zabývala návrhem na prodej dříví ze státních lesů v oblasti Driinjače a vyslala tam svého důvěrníka, aby se informovala o poměrech a o ev. společnících. Informace byly kladné, neboť posl. J. Maštálka byl jako člen s. r. po jejich obdržení vyzván, aby na odpovědných místech intervenoval a zjistil, zda byl celý tento avizovaný obchod k zadání. Po jednáních na ministerstvu financí byly pak lesy znovu prohlédnuty odbornou komisí, která také navázala jednání s příslušnými referenty v Sarajevu. V červnu r. 1908 byly pak rozhodující úřady požádány o provedení taxace, na kterou složilo dřevařské odd. příslušnou kauci.³⁵

Prodej dříví ze státních lesů vedl v bosenském prostředí i ke dvěma mimořádným bankovním transakcím. V září r. 1910 se dřevařské odd. zúčastnilo veřejné dražby, ve které bylo sarajevskou zemskou vládou prodáváno asi 420 000 m³ jehličnatého a 1 025 000 m³ bukového dřeva. K provedení obchodu byla založena a. s. Jela, d. d. za eksploataci i exportování dřeva, na které se ČPB zúčastnila obnosem 100 000 K, zvýšeným po-

³¹ V. v. 24. 2. 1913 a s. r. 6. 3. 1917.

³² V. v. 30. 1. a 11. 2. 1908 a s. r. 26. 2. 1908.

³³ Ředitelství 9. 11. 1908, v. v. 10. 11. 1908 a 23. 3. 1909 a s. r. 25. 11. 1908 a 22. 5. 1909.

³⁴ Ředitelství 12. 10. a 21. 10. 1908, v. v. 13. 10. a 22. 10. 1908 a s. r. 4. 11. 1908.

³⁵ Ředitelství 10. 2. 1908 a v. v. 11. 2. a 16. 6. 1908.

zději na 180 000 K. V prosinci r. 1913 byla od jiné a. s. Gregersonovo d. d. za šumsku industriju převzata těžba dřeva a pila v bosenském Zavidovići. Společnost garantovala na dobu jedenácti let asi 1 000 000 m³ dřeva a dávala k tomu svou pilu k volnému použití. ČPB spolu se svou budapeštskou af. složila na tento lákavý obchod vysokou zálohu v hotovosti, za kterou a. s. společnost převzala bankovní dluhopisy v hodnotě 500 000 K.³⁶

V Haliči pomáhala ČPB financovat obnosem 600 000 K těžbu dřeva v lesních komplexech Rafajłowa, Zielona a Pasična, kterou tam od září r. 1910 zajišťovala k tomu účelu založená a. s. Nadvornai Faipar r. t. Kromě toho se později zabývala účastí také na exploataci lesa na panství J. Lubomirského v Rozwadově. Propuknutí první světové války však tento druhý dřevařský obchod překazilo.³⁷

V Bukovině bylo ČPB navrženo v březnu r. 1908 úvěrování, resp. zřízení a. s. pro těžbu a obchod dřívím v Mardzině s vkladem 200 000 K. Návrh byl sice schválen, posl. J. Maštálka od jakýchkoliv bukovinských operací zrazoval a varoval před nimi alespoň pro futuro. Jeho slova se však naprosto minula účinkem, když v červnu r. 1908 požádali obchodníci J. Flondorn a E. Harmusaki dřevařské odd. banky o financování exploatace lesů v obcích Rusa Moldovița a Vatra Moldovița. Žádost byla totiž kladně vyřízena s podmínkou, že na požadovaném kapitálu se žadatelé účastní nejméně jednou třetinou a proti náležitému hypotéčnímu zajištění na svém majetku. Projednávání se protahovalo následkem odporu proti této podmínce, takže úvěr ve výši 1 000 000 K byl schválen teprve v lednu r. 1909.³⁸

V Uhrách financovala ČPB nejprve koupi dřeva pro a. s. Žilinská továrna na celulózu. Dřevařské odd. tento požadavek původně zamítlo, poněvadž bukové klády se mu zdály příliš těžké a výlohy spojené s jejich těžbou a zpracováním nadměrně vysoké. V lednu r. 1909 byla však nabídka znovu opakována a teprve tehdy bylo navrženo schválit ji „proti tomu, že v každém případě dají nám zajištění na lese v přiměřené výši, že buď zúčastní se alespoň jeden a půl miliónem vlastních peněz na obchodu tom nebo sumu tu přiměřeným způsobem pro ústav zajistí, aneb podaří se jim stocktaxu snížit dle výpočtu dřevařského odd. na K 5,5 prima a K 5 secunda.“³⁹ Z těchto alternativ se rozhodla žilinská a. s. pro první: financovala koupi lesa z poloviny, tj. obnosem 1 500 000 K, zaplatila první splátku a poskytla záruky na vytěženém dříví. V průběhu r. 1913 se ČPB zabývala ještě několika dalšími nabídkami, které docházely jejímu dřevařskému odd. z Uher. V březnu toho roku jednala o poskytnutí úvěrů na dřevařské operace v Zólyone-Jánosu, v září v Telkibányi a v listopadu v Szedresu.

Kromě dřevařských obchodů se ČPB pokoušela uskutečnit prostřednic-

³⁶ V. v. 30. 8., 21. 9. a 27. 9. 1910 a 18. 11., 2. 12. a 16. 12. 1913 a s. r. 7. 10. 1910 a 3. 12. 1913.

³⁷ Ředitelství 23. 5. 1910, v. v. 23. 5. 1910 a 5. 1. a 16. 6. 1914 a s. r. 15. 6. 1910 a 8. 7. 1914.

³⁸ Ředitelství 30. 3. 1908, v. v. 31. 3. 1908 a s. r. 14. 4. 1908. Rovněž v. v. 30. 6., 14. 7. a 2. 9. 1908 a 19. 1. 1909 a s. r. 2. 9. 1908 a 27. 1. 1909.

³⁹ V. v. 5. 1. 1909 a s. r. 27. 1. 1909.

tvím svého zbožního odd. i některé další komisionářské obchody za hranicemi domácí ekonomiky. Pokusy dospěly nejdále v ropném odvětví a začaly se v jedné fázi vyvíjet s určitými nadějemi na úspěch.

Od r. 1907 docházely zejména nabídky na financování haličských ropných obchodů, které však byly soustavně odmítány. Teprve v srpnu r. 1910 projevily správní orgány banky zájem o požadavek a. s. Austria k účasti na zřízení rafinérie v Rychcicích u Drohobycze. Po opatření příslušných informací byla ČPB ochotna povolit k tomuto účelu hypoteční (úvěr do 900 000 K a akceptační úvěr do 1 100 000 K. Úvěrování bylo schváleno proti šestiměsíčním akceptům a knihovnímu zajištění kauce. Banka si dále vyhrazovala opční právo na zakoupení akcií při každém zvýšení akc. kapitálu společnosti a odpovídající zastoupení v její s. r. Úvěrová smlouva měla být uzavřena na dobu šesti let, z níž mohla dát banka kdykoliv výpověď, kdežto společnost směla spojení vypovědět teprve koncem pátého roku a pokud by tohoto práva nepoužila, měla se smlouva mlčky prodlužovat na neurčitou dobu.⁴⁰

Austria s těmito podmínkami souhlasila, pouze opci chtěla vázat jenom na projektovaný objekt, nikoliv však také na ostatní podniky. K navrhované modalitě podal posl. J. Maštálka, který jinak nebyl finančním kontaktem s klientelou v Haliči nikdy příliš nakloněn, následující doporučení: „Vyjít všemožně vstříc a to již také z veřejných ohledů získati haličské podniky a neponechati vše německým bankám.“⁴¹ Z jeho slov vyplývalo, že s. r. na tomto obchodu zvláště záleželo, a proto byla ochotna vynaložit všechnu potřebnou energii k jeho realizaci.

Počátkem r. 1911 byly schváleny oba úvěry, z nichž a. s. čerpala v lednu a v srpnu vždy po 300 000 K. Do její s. r. byl kooptován J. Novotný, který se tu však dostal do vážného rozporu v souvislosti s projednávaným převodem akcií Austria na a. s. Spółka akcyjna przemysłu naftowego Trzebinia. Rozpory vedly tak daleko, že bankovní ředitel dal svolat v červnu r. 1911 mimořádnou schůzi s. r., na níž hrozil odejmutím úvěrů a rezignací na své členství v nejvyšším správním orgánu této a. s. Koncem října r. 1911 byla pohružka skutečně splněna.⁴²

Spolu se Živnobankou hodlala ČPB r. 1907 dotovat výzkumnou cestu geologa do Bosny a také do Dalmácie a obdržela několikrát avizo z Uher i z Charvátsko-Slavonska na možnosti financování tamní těžby uhlí a rud. Žádné z těchto nabídek však nebylo využito tak daleko, jako při pokusu o realizaci haličských ropných obchodů.

Svými dřevařskými operacemi pronikala ČPB nejenom do okrajových oblastí Rakousko-Uherska a do anektovaných zemí, ale také do celní ciziny. V jednom případě šlo pouze o zbožné přání, ve druhém však bylo úsilí korunováno dílčím úspěchem.

V březnu r. 1909 došlo dřevařskému odd. upozornění od hr. Monte-

⁴⁰ V. v. 8. 11. a 15. 11. 1910 a s. r. 19. 11. 1910. Rovněž C 1912, 2, s. 516.

⁴¹ S. r. 21. 12. 1910.

⁴² V. v. 17. 1., 6. 6., 16. 8. a 29. 8. 1911 a s. r. 25. 1., 24. 5. a 30. 10. 1911. Rovněž Česká průmyslová banka v Praze. Zpráva za obchodní období od 1. 1. do 31. 12. 1910 pro v. h. 8. 3. 1911. Praha 1911.

cocullihu z Nizzy, podle něhož se připravovala exploatace 24 000 ha lesa v kavkazském Ozourgheti. S. r. projevila o nabídce vážný zájem a informátorovi proto slíbila vysokou provizi pro případ, že jeho sdělení povede k pozitivním obchodním výsledkům. Současně se rozhodla vyslat ředitele a vedoucího dřevařského odd. na cestu do Ruska. Studijní cesta se však nakonec nerealizovala, tak jako se neuskutečnil celý tento na české poměry přece jen značně exkluzivní podnik.⁴³

Daleko skutečnější se ukázal druhý proud expanze, který mířil do Rumunska a vedl k jedné z největších transakcí v dějinách dřevařských obchodů českého bankovníctví před r. 1918.

V únoru r. 1909 schválila s. r. návrh na financování nezvykle rozsáhlé exploatace lesů v rumunské Dofteaně, která ležela poblíž železniční stanice Stephanvoda na trati Polanca-Galați. Kromě těžby bukového dřeva se tam jednalo o 271 000 ks smrkových a jedlových klád v odhadovaném objemu 725 000 m³ a v ceně 2 200 000 K. V místě byla malodráha, která spojovala lesy s parní pilou. Podle předložené bilance měl podnik hodnotu nejméně 2 346 000 K a záruku na něm převzaly dvě dřevařské fy, budapešský K. Neuschlosz a dofteanský A. Rennert.⁴⁴

Z iniciativy obou těchto fem se konstitovala 8. dubna 1909 a. s. Erdőértékesítési r. t. se sídlem v Budapešti a s akc. kapitálem 2 800 000 K, který zakladatelé upsali tak, že po srážce pasív 1 480 000 K postoupili společnosti svá aktiva 866 027 K a zbytek zaplatili z obnosu, úvěrovaného jim ČPB. V červnu r. 1909 převzala banka 5 750 ks Rennertových akcií proti tomu, že fě vyplatila 405 000 K a ta se vzdala všech svých akc. práv. Po smrti K. Neuschlosza se uvažovalo vzít do vlastnictví také jeho akcie. Vypuknutím první balkánské války byly však tyto úvahy odloženy, „až se uklidní poměry“, a znovu obnoveny teprve počátkem r. 1913. S. r. tehdy propustila dědice fy z ručení, připustila likvidovat zděděný majetek a vyplatit jeho pohledávky u a. s. Dále pak poskytla Neuschloszově manželce kauci „na zajištění škod a ztrát, jež by banka utrpěti mohla na Dofteaně z příprav válečných a války na Balkáně zvláště“.⁴⁵

Po těchto změnách se stal podnik výlučně českou a. s. Předsedou její s. r. byl V. Škarda a všechna zbývající místa v tomto orgánu, podobně jako v dozorčím výboru, byla obsazena českými zástupci. Exploatace lesů v rumunském prostředí byla mimořádnou transakcí nejenom místem svého provedení, ale i rozsahem kapitálové účasti. Bilanční výsledky jsou k dispozici pouze z posledních dvou let před první světovou válkou. Tato doba byla však pro provoz podniku netypická jak vyšší úrokové míry, tak i odbytovými těžkostmi. Celkem dosáhla a. s. v r. 1913 88 736 K a r. 1914 55 917 K čistého zisku.⁴⁶

Uvnitř i vně Rakousko-Uherska navazovala ČPB styky s různými mimočeskými peněžními ústavy. Jejich prostřednictvím se podílela na dalších

⁴³ V. v. 7. 3. a 13. 4. 1909 a s. r. 22. 5. 1909.

⁴⁴ Česká průmyslová banka v Praze. Zpráva za obchodní období od 1. 1. do 31. 12. 1909 pro v. h. 8. 3. 1910. Praha 1910.

⁴⁵ V. v. 8. 1. 1913.

⁴⁶ S. r. 2. 3. 1915.

bankovních obchodech, které tak doplňovaly širokou škálu samostatného obchodního podnikání.

Už r. 1900 byla vyzvána vídeňskou velkobankou Union-Bank, aby se částkou 200 000 K zapojila do syndikátu zbytkové zápůjčky komise pro dopravní podniky ve Vídni. Nabídku však nepřijala, neboť tehdy měla „okamžitě více obchodů než kapitálů“.⁴⁷ Teprve o rok později přijal v. v. usnesení subskribovat 4% prioritní obligace rakouského Lloydu a v následujících letech akceptoval i další nabídky na přistoupení k syndikátům, např. 4,5 % bosensko-hercegovské železniční půjčky r. 1902, 4 % železničních obligací maďarské banky Magyar Agrár és Járadékbank r. 1903 atd. Díky syndikátním smlouvám se kontakt s vídeňskou velkobankou upevnil natolik, že když se vídeňská fil. Živnobanky nabízela za platební místo, ČPB její nabídku odmítla s poukazem, že onu funkci pro ni dobře vykonávala vídeňská Union-Bank a že tedy na tom nebylo třeba ničeho měnit.⁴⁸

Na vídeňském peněžním trhu se podařilo navázat spojení i s dalšími tamními velkobankami, jakými byly zejména K. k. priv. allgemeine Österreichische Boden-Credit-Anstalt, Niederösterreichische Escompte-Gesellschaft, K. k. priv. österreichische Credit-Anstalt für Handel und Gewerbe a Wiener Bank-Verein. Když oba posledně jmenované ústavy akcionovaly r. 1913 fu Mürzthaler Holzstoff- und Papierfabriken von M. Diamant a Cie v Brucku a. d. Mur., které v r. 1908 poskytla ČPB hypotéční půjčku 2 500 000 K, uzavřely s ní zvláštní dohodu a zajistily v nové a. s. zastoupení ve s. r. Vysokou hypotéční půjčku a kontokorentní úvěr poskytla ČPB v květnu r. 1911 také a. s. Zellulose-Fabriks-A. G. St. Michael bei Leoben a vyhradila si opční právo na její akcie za 200 000 K.⁴⁹

Na jihu Předlitavska udržovala ČPB od r. 1909 těsný úvěrový styk s oběma tamními jihoslovanskými bankami, který postupně rozšiřovala i o některé další formy finanční spolupráce. V červnu r. 1911 se podílela na syndikátu pro rozprodej nové emise ústavu Ljubljanska kreditna banka. V dubnu r. 1913 převzala za 600 000 K nominálních akcií ústavu Jadranska banka, v důsledku čehož pak vstoupil ředitel vídeňské fil. ČPB i do s. r. této tertské banky. Spojení s oběma uvedenými ústavami vzbudilo v závěru světové války intenzivní zájem také o některé zásahy do vnitřní organizace jihoslovanského peněžnictví a jeho společné finanční operace. Byla to zejména účast na přípravných pracích k založení stavební spol. s r. o. v Gorici a a. s. pro výstavbu loděnic v Rijeci.⁵⁰

V Haliči se podařilo kontaktovat se lvovským peněžním ústavem Galicyjski Bank kupiecki, který byl založen r. 1908 jako spol. s r. o. a dlouhodobě usiloval o přeměnu na akc. banku. ČPB byla ochotna podílet se na tomto akcionování částkou 500 000 K a r. 1911 zmocnila v. v. k zahájení

⁴⁷ V. v. 10. 3. 1900.

⁴⁸ Ib. 23. 4. 1904.

⁴⁹ Česká průmyslová banka v Praze. Zpráva za obchodní období od 1. 1. do 31. 12. 1913 pro v. h. dne 5. 3. 1914. Praha 1914 a v. v. 2. 5., 9. 5. a 24. 5. 1911.

⁵⁰ V. v. 27. 6. 1911, 18. 3. a 25. 11. 1913 a 23. 4., 7. 5. a 14. 5. 1918 a s. r. 5. 9. 1911, 26. 4. 1913 a 12. 6. 1918.

všech přípravných prací. Když pak z této transakce sešlo a o dva roky bylo jednání kolem ní obnoveno, souhlasila s. r. s původně uvažovanou účastí, vzhledem k probíhající hospodářské krizi však doporučila zabývat se akcionováním zásadně až v pozdější době. Tím ale byla tato příležitost promeškána, poněvadž ústav se mezitím r. 1913 konstitoval jako Galicyjski Akcyjny Bank kupiecki s akc. kapitálem 1 000 000 K.⁵¹

Z Uher došla ČPB nejprve nabídka ke spoluúčasti na založení a. s. szolnockého cukrovaru, které plánovaly Pesti Magyar Kereskedelmi Bank a pražská Živnobanka. Pražská centrála doporučila nabízenou operaci převést za budapeštskou af. Magyar-Cseh Iparbank, která však mohla splatit z předepsaného podílu 1 000 000 K pouze tři čtvrtiny a vyzvala mateřský ústav k upsání zbývajících 250 000 K. Ten však na tuto výzvu nepřistoupil.⁵² Úvěrová aktivita v uherském prostředí se plně rozvinula až na sklonku světové války, když v květnu r. 1917 přijaly správní orgány banky usnesení poskytovat tamním peněžním ústavům úvěry do 5 mil. K na eskont smének a do 5 mil. K na lombard válečných půjček a cenných papírů. Těchto možností využívala vedle budapeštské af. zejména dřevařská banka Magyar Fakereskedök Hitelintézete, jejíž obligo stouplu v době od 9. května 1917 do 17. dubna 1918 v eskontním účtu ze 3 100 000 K na 6 000 000 K.⁵³

V březnu r. 1910 požádala vídeňská fil. ČPB o zmocnění „studovati poměry v Bosně pro ev. navázání obchodních styků, ev. s nějakým peněžním ústavem“.⁵⁴ V debatě o této otázce se ve s. r. vyhranila dvě stanoviska: posl. J. Maštálka doporučoval zaujmout v anektovaných zemích ihned alespoň částečné pozice jako východiska příští obchodní činnosti, zatím co továrník L. Bondy navrhoval vyslat tam nejdříve důvěrníka a teprve potom exportovat kapitál. S. r. se přiklonila k druhému návrhu a pověřila vídeňskou fil. prozkoumáním bosenských obchodních možností. Výsledkem studia bylo schválení kapitálových účastí jednak na akc. pojišťovně Herceg-Bosna, zemaljski osiguravajúci zavod, jednak na peněžním ústavu Srpska centralna banka. Sarajevské bance byl mimo to povolen kontokorentní úvěr 100 000 K a řediteli vídeňské fil. bylo za to rezervováno místo v její s. r.⁵⁵

Kromě styků a spolupráce s mimočeskými peněžními ústavy na vnitřním trhu Rakousko-Uherska, pronikala ČPB s nečekanou opovážlivostí také do celní ciziny a to nejenom tradičním směrem na východ a zejména jihovýchod, ale také do západní Evropy, což bylo na české poměry neobvyklé a málo typické.

Už r. 1900 vyslala tehdejšího svého ředitele B. E. Schleifera na obchodní cestu do Německa a navázala tak první kontakty s tamními velkobankami. Jejich výsledkem se staly některé společné postupy při subskripcích ruské státní půjčky r. 1905, německé říšské půjčky a nové ruské státní

⁵¹ V. v. 31. 1. a 7. 2. 1911 a 25. 2. 1913 a s. r. 15. 2. 1911 a 4. 3. 1913.

⁵² V. v. 20. 2. a 27. 2. 1912.

⁵³ V. v. 1. 5. 1917 a s. r. 9. 5. 1917 a 17. 4. a 12. 6. 1918.

⁵⁴ S. r. 7. 3. 1910.

⁵⁵ V. v. 4. 10. 1910 a 18. 3. 1913 a s. r. 7. 10. 1910 a 26. 4. 1913.

půjčky r. 1906 atd.⁵⁶ Na přelomu let 1908—1909 se dokonce z podnětu hamburské fy L. Soyka pokusila založit dvě obchodní společnosti, které se měly zabývat exportem skla. Jednalo se jednak o přeměnu Soykovy pobočky v Šanghaji v komanditní společnost, jednak o zřízení spol. s r. o. převzetím Soykova podniku v Hamburku. Kapitálová účast na obou společnostech byla limitována obnosem 250 000 M s výhradou, že banka nebude poskytovat další úvěry a získá právo veta, pokud by přesahovalo angažmá společností 300 000 M.⁵⁷ Vytyčené smluvní podmínky překazily tuto operaci v samém zárodku. Přesto však sám fakt, že byla vůbec projednávána, zůstává zajímavým dokladem úsilí o uplatnění českého bankovního kapitálu na německých peněžních trzích. Od konce r. 1910 rozvíjela ČPB intenzivnější styky s bankéřským domem B. a E. Sachs v Berlíně, jehož jménem prováděla kulisní obchody na berlínské burze, a pro inkasa a depôt začala používat vedle starých partnerů, jakými byly Deutsche Bank nebo Berliner Handels-Gesellschaft, také některých dalších, především pak ústavu Bank für Handel und Industrie.⁵⁸ Uvedená spojení neotevírala pouze cestu do Německa, ale umožňovala pronikat i dále na západ.

U francouzských velkobank čerpala ČPB zpočátku jen úvěry, jak o tom svědčí opakující se prolongace smének u Crédit Lyonnais, Comptoir national d'escompte aj. Sménečné obligo v Paříži stále zvolna narůstalo a do konce r. 1911 dosáhlo výše 2 750 000 fr.⁵⁹ Kontakt s pařížskou burzou banka navázala od r. 1910, kdy začala používat služeb peněžní fy Gutmann-Morel-Kalm k provádění některých burzovních obchodů. Současně vyslala do francouzské metropole svého vrchního ředitele, aby se pokusil zavést na tamní burzu akcie ČPB a jejích koncernových podniků.⁶⁰ Výsledkem této aktivity bylo postupné rozšiřování okruhu interestentů, ochotných poskytovat reeskont, např. o peněžní ústavy Banque Franco-Américaine, Banque Franco-Japonaise, Société générale de crédit industriel et commercial, Société française de reports et dépôts, Banque de l'union Parisienne, Banque russe de commerce et l'industrie, Banque I. Allard a Co, Seligmann Frères a Co ad.

Vzájemné finanční styky česko-francouzské se pak rozvinuly v posledních letech před propuknutím první světové války. Na jejich prahu stála kooperace ČPB s pařížským ústavem Société centrale de banques de province, při níž se jednalo o pražskou komunální půjčku. Na nové investice potřebovalo město takový obnos, který za daných poměrů nemohlo obdržet od žádného pražského peněžního ústavu. Když proto došla v červnu r. 1912 společná česko-francouzská nabídka 26 250 000 fr., která měla být

⁵⁶ V. v. 12. 6. 1900, 2. 5. 1905 a 19. 4. 1906 a s. r. 3. 5. 1905 a 2. 5. 1906. Rovněž Česká průmyslová banka, NL 17. 2. 1907 a Česká průmyslová banka v Praze. Zpráva za obchodní období od 1. 1. do 31. 12. 1906 pro v. h. dne 20. 3. 1907. Praha 1907.

⁵⁷ V. v. 22. 12. 1908 a 19. 1. 1909 a s. r. 27. 1. 1909.

⁵⁸ S. r. 19. 11. 1910.

⁵⁹ V. v. 20. 11. 1906, 23. 7., 27. 8., 17. 10., 23. 11. a 17. 12. 1907, 25. 2., 14. 4., 19. 5., 21. 7. a 10. 11. 1908 a 14. 11. 1911 a s. r. 6. 9., 2. 11. a 11. 12. 1907, 12. 1., 26. 2., 14. 4., 20. 5. a 4. 8. 1908 a 6. 12. 1911.

⁶⁰ V. v. 22. 3. a 6. 12. 1910 a s. r. 20. 4. 1910.

realizována 4,5⁰/₀ dílčími dluhopisy královského hl. m. Prahy, začalo se o jejím přijetí na pražské radnici vážně uvažovat. Jednání však ztroskotala na dlouhé nevyhovitelnosti a s tím spojeným vysokým úrokem. Z těchto důvodů byla také nabídka nakonec zamítnuta a komunální půjčka ve výši 10 000 000 K byla uzavřena u vídeňské velkobanky K. k. priv. allgemeine österreichische Boden-Credit-Anstalt. Národohospodářská publicistika přijala česko-francouzskou kooperaci přes její takřka lichvářské pozadí se sympatiemi a slibovala si od ní uvolnění přístupu českému kapitálu na francouzský ukladací trh: „Můžeme tento zjev jenom nejradostněji uvítati, a to s nadějí, že transakce tato bude mít příznivý vliv na další náš styk s cizinou.“⁶¹

Očekávání se splnilo mj. i v případě ČPB, která např. umístila své dluhopisy u pařížského ústavu Banque Caquinacci Frères a Co a poskytla mu směnečný úvěr 300 000 fr.⁶²

Spojení ČPB s Velkou Británií se datuje od července r. 1909, kdy bylo její vídeňské fil. povoleno spolupracovat s bankéřskou fou L. Hirsch na londýnské burze na účet komitentů. První větší transakci na britském peněžním trhu chtěla zprostředkovat fa L. Lieblein, která sjednávala v červnu r. 1912 prodej 4,5⁰/₀ bankovních dluhopisů společnosti Investment Registry Ltd. Londýnská a. s. usilovala vázat tento obchod na poskytnutí hypotéční půjčky 6 000 000 K na stavbu hotelu Imperial v Karlových Varech. Zprostředkovatel však nabízel za dluhopisy nízký přepočítávací kurs 87,00 K a navrhoval „hojit se na kursu při papírech na hotel“.⁶³ Bance ale tato podmínka nevyhovovala, takže nepřistoupila ani na prodej dluhopisů ani k poskytnutí hypotéční půjčky.

Od r. 1911 spolupracovala ČPB také s nizozemským, belgickým a americkým kapitálem a navázala úvěrové styky s peněžními ústavami, jako byly amsterdamský Wertheim Gompertz, antverpská Banque de reports de fonds publique et de dépôt, newyorský A. Muzika aj.

Potřeby nečeské klientely ČPB poznávala a obstarávala prostřednictvím důvěrníků, kteří jí zvláště v eskontu směnek dohazovali za určité provize úvěry v Budapešti a v různých uherských oblastech, v Charvátsko-Slavonsku aj. S růstem běžných bankovních obchodů a s postupným přechodem k mimořádným transakcím přestával však tento způsob spojení postačovat. Proto přistoupila banka v předvečer první světové války k promyšlenému budování sítě pobočných ústavů, kterou tvořilo několik stálých fil. a poměrně početná skupina přechodných af.

Fil. byly ústrojnou součástí vlastní bankovní organizace, jíž sloužily především jako sběrný vkladů. Podle stanov je mohla banka zřizovat bez jakéhokoliv teritoriálního omezení „v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a také na jiných místech tuzemska i cizozemska“.⁶⁴

Koncem r. 1905 projednávaly správní orgány poprvé návrh na otevření

⁶¹ Zápůjčka 25 mil. K obce Pražské, NL 6. 7. 1912. Srov. k tomu rovněž návrh smlouvy na uzavření půjčky, projednávaný ve v. v. 28. 6. a 5. 7. 1912.

⁶² V. v. 6. 5. a 15. 7. 1913.

⁶³ Ib. 21. 5. a 4. 6. 1912 a s. r. 12. 6. 1912.

⁶⁴ Stanovy České průmyslové banky. Praha 1904, hl. I, § 2.

fil. v mimočeském prostředí — ve Vídni. Ředitel však takovému opatření nebyl nakloněn a upozorňoval, že by jím mohlo dojít k poškození zájmů tamních partnerských ústavů. Proto se také po zevrubné debatě v. v. usnesl, aby zastoupení v metropoli zajišťovala zatím jenom reprezentace. O přípravných pracích k zahájení její činnosti se měla vypracovat zpráva, která však byla z dalšího jednacího pořadu několikrát odložena a nakonec vůbec stažena.⁶⁵

O rok později se zabývala banka stejným tématem po druhé, když obdržela podněty k otevření fil. jednak ze Lvova a jednak znovu z Vídně. První z nich, tlumočený továrníkem L. Bondym už v červenci r. 1906, byl po vyslovení obav z možné pasivity odvolán a ředitelství ani bankovní orgány se k němu vícekrát nevrátily, ačkoliv byl později z řad východohaličských zájemců mnohokrát opakován.⁶⁶ Naproti tomu druhý podnět se dočkal své realizace. Vyústil totiž v usnesení zřídit vídeňskou fil., která však měla svou působnost prozatím omezovat kromě příjmů vkladů na poskytování hypotečních půjček a na burzovní obchody. Takto limitovaný program dlouho vázl na vypracování interních instrukcí, takže se uskutečnil jenom částečně v říjnu r. 1907 zřízením vídeňské fil. Diskontního družstva.⁶⁷

Fil. ve Vídni byla otevřena definitivně a v plném rozsahu v září r. 1908. Její dvoučlenné představenstvo tvořili posl. J. Maštálka a vídeňský továrník E. Hořovský, zatím co správa byla svěřena řediteli A. Špitálskému a jeho zástupci C. Ronkovi. Slova tehdejší výroční zprávy pak svědčila o tom, že bankovní vedení vkládalo do tohoto ústavu značné naděje: „Dle dosavadní úspěšné činnosti lze očekávat, že dospěje vbrzku k žádoucímu rozvoji a docílí pěkných úspěchů.“⁶⁸

V této době zahajovala ČPB přípravy také ke zřízení fil. v Terstu, které však poměrně záhy zredukovala stejně jako v předešlém případě na pouhé otevření fil. Diskontního družstva. Původní návrh uvést v činnost s fil. tohoto přidruženého peněžního ústavu v rakouském velkopřístavu také fil. bankovní byl v červnu r. 1909 opuštěn a ani v příštích letech nedošlo k jeho realizaci.⁶⁹

V polovině r. 1912 doporučily správní orgány přeložit fil. z Opavy do Krakova. Tímto opatřením se nemělo ani tak vyjít vstříc hlasům po zřízení fil., které zaznívaly z Haliče od r. 1906 ve stále větší zvučnosti, jako se spíš sledovalo řešení jistých personálních nesrovnalostí ve vnitřní bankovní organizaci. Se jmenováním nového opavského direktora padlo proto načas i toto doporučení, na něž navázala v pozměněné podobě jednání až po uplynutí necelého roku. Teprve tehdy se banka zbavila původních

⁶⁵ V. v. 4. 11., 7. 11., 12. 12. a 19. 12. 1905.

⁶⁶ Ib. 16. 7. a 11. 12. 1906.

⁶⁷ Ib. 12. 12. 1906, 12. 1. 1907 a 4. 8. a 9. 9. 1908 a s. r. 28. 12. 1906, 16. 3. 1907 a 4. 8. a 15. 9. 1908. Rovněž Česká průmyslová banka, Peněžní obzor 1, 1907—1908, č. 9, s. 267 a Česká průmyslová banka v Praze. Zpráva za obchodní období od 1. 1. do 31. 12. 1907 pro v. h. 25. 3. 1908. Praha 1908.

⁶⁸ Česká průmyslová banka v Praze. Zpráva za obchodní období od 1. 1. do 31. 12. 1908 pro v. h. dne 15. 3. 1909. Praha 1909.

⁶⁹ S. r. 4. 8. 1908 a 8. 7. 1909.

předsudků k rozšíření své organizační sítě i na neklidné haličské peněžní trhy a projevila ochotu k otevření krakovské fil. za předpokladu, že by tamní zájemci umístili jeden mil. K v jejích akcích nebo půl mil. v akcích a půl mil. na vkladech. Fil. v Krakově zahájila svou činnost v únoru r. 1914. Do jejího dvoučlenného představenstva byli jmenováni advokát F. Weiner a notář T. Starzewski, dirigentem byl ustanoven K. Hein.⁷⁰

V březnu r. 1911 angažovala banka jako svého zástupce pro Kraňsko a vůbec jihoslovanské země V. Urbančiče, jemuž s ohledem na dosahované obchodní výsledky schválila otevřít v říjnu r. 1912 agenturu losového odd. v Lublani. Udržovací náklady vedly v prosinci r. 1913 k rozhodnutí přeměnit tuto kancelář v bankovní fil. Lublaňská fil. byla zřízena v březnu r. 1914, její dvoučlenné představenstvo tvořili soukromníci K. Kauschegg a I. Gričar a úřad dirigenta zastával O. Balcar.⁷¹

S postupným otevíráním fil. ve Vídni, Krakově a v Lublani byla spojena i potřeba rozšířit protokolování ČPB o další jazyky. Od 16. února 1915 byla proto její fa znamenána vedle češtiny, němčiny a francouzštiny také v polštině, slovinštině, srbocharvátštině a italštině.⁷²

Kromě fil. disponovala ČPB za hranicemi domácí ekonomiky také afilacemi, které sice měly vlastní právní subjektivitu, skutečně však byly nesamostatné. Jejich zakládání n. přisvojování bylo totiž projevem finanční závislosti, poněvadž mateřský ústav si u nich vyhradoval přiměřené kapitálové účasti a vliv na správu. Tím kontroloval nejenom jejich jmění, ale také veškerou jejich obchodní činnost.

Z ředitelské rady v dubnu r. 1910 vyšla iniciativa k založení banky v Budapešti, která by se zabývala především skládáním kaucí a v menším rozsahu také eskontem směnek a fakturací. Tento v podstatě kauční ústav měl disponovat akc. kapitálem 500 000 K, z něhož by nejvýše polovinu upsala ČPB. Předložený návrh byl jednomyslně schválen ve v. v., zatím co ve s. r. se k němu ozvaly připomínky, které varovaly před takovou obchodní orientací a zrazovaly od budapeštského peněžního trhu vůbec; avšak i tam byl nakonec návrh přijat. Na dalších schůzích nejvyšších bankovních orgánů byl původní projekt rozšiřován, takže postupně se schvalovaly návrhy na zvýšení jeho akc. kapitálu a tím i kapitálové účasti ČPB.⁷³

Ústav se konstituoval 11. března 1911 pod názvem Magyar-Cseh Iparbank r. t. s akc. kapitálem 2 000 000 K, na němž se ČPB zúčastnila obnosem 700 000 K. Za tuto účast měla pak v ředitelství rezervována dvě místa, která zaujali J. Novotný jako místopředseda a C. Roněk jako člen. Ještě před oficiálním zahájením činnosti byla mezi oběma bankami uzavřena úvěrová smlouva, v jejímž rámci obdržela af. eskontní úvěr do 6 mil. K

⁷⁰ V. v. 11. 6. 1912 a 9. 9., 8. 11. 25. 11. 191. a s. r. 1. 6. 1912 a 1. 10., 5. 11. a 3. 12. 1913. Rovněž Sąd Rejonowy Kraków, B-I-111, č. 24/1 a Gazeta Lwowska 104, 11. 6. 1914, s. 12.

⁷¹ V. v. 26. 3. 1911, 8. 10. 1912 a 16. 12. 1913 a s. r. 11. 2. a 4. 3. 1914. Rovněž SOA Praha, KSO, Sp-XII-108, č. 2322/79.

⁷² SOA Praha, KSO, Sp-XII-108, č. 2322/80.

⁷³ Ředitelství 18. 4. 1910, v. v. 19. 4. 1910 a s. r. 20. 4. 1910.

a nekrytý úvěr v běžných účtech do 500 000 K. Výroční zpráva mateřského ústavu o budapeštské af. se zadostiučiněním konstatovala: „Tato za krátkou dobu svého trvání mohla se již vykázáti velmi uspokojivými výsledky, vyplácejíc za prvé období správní, asi sedmiměsíční, 3⁰/₀ dividendu pro rata temporis.“⁷⁴ Dividenda ve výši 7 K se v dalších letech pohybovala v rozmezí 10—12 K, poněvadž af. otevřela dobře prosperující odd. pro komisionářský nákup a prodej obilí a po vzoru mateřského ústavu začala financovat dřevařské podnikání. Počátkem r. 1912 založila výnosnou a. s. Tuzlai Faipar r. t., která provedla exploataci 360 000 m³ smrkového dřeva v bosenské Tuzle.

Na samém konclu první světové války přikročila ČPB k přípravám na otevření podobného ústavu také v Záhřebu. Projektovaná Hrvatsko-česka industrijska banka měla pracovat s akc. kapitálem 20 mil. K, z něhož bylo upsáno 12 mil. K. Na tomto splaceném obnosu se podílela třetinou Prva hrvatska štedionica a dvěma třetinami zakladatelka. S ústavem byla uzavřena 15. října 1918 úvěrová smlouva, která však následkem převratných politických událostí vstoupila v platnost v jiných podmínkách.⁷⁵

Vedle af. v Rakousko-Uhersku hodlala ČPB zakládat n. přisvojovat si ústavy stejného zaměření také v zahraničí a v červnu r. 1910 si k tomuto svému záměru vyžádala stanovisko ministerstva obchodu. Jakmile obdržela pro tento druh činnosti vládní zmocnění, přistoupila k postupnému zřizování cizích průmyslových malobank, jejichž většinou přechodné působení však přispívalo do bilancí spíše pasivy než aktivy.

V rumunském prostředí projevila o takový ústav zájem už v květnu r. 1911, kdy se tam mohla zúčastnit kapitálem 500 000 K na akc. bance, jejíž založení připravovala fa Koralek a Müller. Na nabízenou účast však nakonec nepřistoupila s odůvodněním, že by její zástupci nemohli dojíždět příliš často do Bukurešti.⁷⁶ Jen o pár měsíců později, kdy se na bukureštském peněžním trhu vynořila možnost zdánlivě výhodnější transakce však tato argumentace jakoby ztratila svou platnost. Na doporučení svého důvěrníka chtěla tehdy zříditi v rumunském hl. m. směnárnu s akc. kapitálem 1 mil. lei. Při vypracovávání návrhu stanov byl však program ústavu postupně rozšiřován a v souladu s tím se nakonec jeho fa ustálila pod názvem Banca industrială română. Po schválení projektu rumunskou vládou svolali zakladatelé v lednu r. 1912 ustavující v. h., na níž byl představen ředitel ústavu O. Weinreich a zvoleny správní orgány. ČPB vyslala

⁷⁴ Česká průmyslová banka v Praze. Zpráva za obchodní období od 1. 1. do 31. 12. 1911 pro v. h. dne 2. 3. 1912. Praha 1912. Rovněž v. v. 28. 3. 1911 a s. r. 12. 4. 1911, C 1912, 1, s. 514 a Uhersko-česká průmyslová banka, Peněžní obzor 4, 1911, č. 6, s. 91.

⁷⁵ V. v. 4. 6., 26. 6., 2. 7., 16. 8., 16. 9., 24. 9. a 15. 10. 1918 a s. r. 12. 6., 9. 7., 30. 9. a 24. 10. 1918. Rovněž Chorvátsko-česká průmyslová banka, Peněžní obzor 8, 1918, č. 7—8, s. 88.

⁷⁶ V. v. 9. 5., 17. 5. a 23. 5. 1911 a s. r. 24. 5. 1911.

do ředitelství dva své důvěrníky a do s. r. delegovala C. Ronka a P. Levého.⁷⁷

Losové obchody bukureštské af. se nevyvíjely podle původních předpokladů, poněvadž ředitel začal tříštit její činnost na nejrůznější bankovní operace. Proto byl mateřský ústav nucen provést personální změny v jejím vedení a přistoupit k reorganizaci na řádnou obchodní banku s akc. kapitálem 5 mil. lei. I toto opatření se však minulo očekávaným účinkem, takže v říjnu r. 1912 přijal v. v. následující důvěrné doporučení: „Do Rumunské průmyslové banky více se neangažovati a na základě poměrů na Balkáně a i v Rumunsku zavládnoucích prostudovati a připravovati likvidaci.“⁷⁸ Podle doporučeného průzkumu musila být bilance upravena tak, že k 31. prosinci 1912 končila ztrátou pouhých 26 542 lei a novinářům byla vyplacena odměna, aby o průběhu likvidačních prací neuveřejňovali žádné zprávy. Tak skončila v naprosté tichosti historie af., která měla sehrát v Bukurešti podobnou roli, jaké se zhostila budapeštská af. na obchodním teritoriu v zemích koruny Uherské.

O nic šťastnější ruku neměla ČPB ani ve francouzském prostředí. V březnu r. 1913 jí odtud došlo upozornění na ústav Banque de l'industrie de Paris, jehož otevření se tehdy chystalo. Za obchodní cesty po západní Evropě v červnu r. 1913 navázal vrchní ředitel J. Novotný kontakty se zakladateli a začal jednat o podílu svého ústavu na jejich projektu. Výsledkem jeho postupu se stala dohoda, podle které byly na pařížské burze zakoupeny akcie zakládaného ústavu za 1 300 000 fr. Jedna třetina tohoto obnosu se měla vrátit do konce r. 1913 zpět syndikátu a zbývající dvě třetiny se měly vyměnit za akcie ČPB.⁷⁹

Pařížská af. se konstituovala v červenci r. 1913 s akc. kapitálem 6 mil. fr, na němž participovala podle původní dohody česká účast 1 300 000 fr. Předsedou s. r. ústavu byl zvolen Buquenault de Puchesse, místopředsedou J. Novotný. Protože však neměli čeští důvěrníci potřebné podmínky ke kontrolní činnosti, bylo af. už koncem r. 1913 dopsáno, aby si našla kupce pro akcie, které se nacházely v českém držení, a aby „vzhledem k dojmu a zkušenosti, že znemožňuje se náš byť i nepřímý vliv na všeobecnou správu banky, s níž pan vrchní ředitel Novotný nesouhlasí, týž na účet ve s. r. jmenované banky rezignoval.“⁸⁰ Syndikát po tomto ultimatu v březnu r. 1914 skutečně odkoupil všechny akcie upsané ČPB a ta poskytla francouzskému partnerovi místo kapitálové účasti eskontní úvěr ve výši 1 500 000 fr. Úvěr byl postupně vyčerpán, takže jeho konečné vyúčtování mohlo být provedeno ještě před vyhlášením první světové války.⁸¹

⁷⁷ V. v. 25. 9., 5. 10., 10. 10., 17. 10., 24. 10., 21. 11., 5. 12. a 27. 12. 1911 a 9. 1. a 16: 1. 1912 a s. r. 26. 9., 30. 10. a 16. 12. 1911 a 7. 2. 1912. Rovněž Česká průmyslová banka v Praze. Zpráva za obchodní období od 1. 1. do 31. 12. 1911 pro v. h. dne 2. 3. 1912. Praha 1912 a Česká průmyslová banka v Praze. Zpráva za obchodní období od 1. 1. do 31. 12. 1912 pro v. h. dne 5. 3. 1913. Praha 1913.

⁷⁸ V. v. 8. 10. 1912. V. t. obsáhlou zprávu C. Ronka: Rumunská průmyslová banka v Bukurešti, která je přiložena k protokolu o schůzi v. v. 13. 2. 1912.

⁷⁹ V. v. 11. 3., 25. 4., 3. 6., 17. 6. a 24. 6. 1913 a s. r. 10. 6. a 15. 7. 1913.

⁸⁰ V. c. 11. 11. 1913 a s. r. 3. 12. 1913.

⁸¹ V. v. 17. 3. 1914 a s. r. 25. 4. 1914.

V březnu r. 1917 obdržela vídeňská fil. dopis svého obchodního zástupce ze Sofie, který tam doporučoval založit af. pod názvem Bálgarsko-česka promiřlena banka. Nejvyšší správní orgány přijaly doporučovanou transakci s netajenými sympatiemi, rozcházely se však v návrzích na dobu její realizace: v. v. byl ochoten projednávat ji teprve po uklidnění poměrů, kdežto s. r. se usnesla zahájit „vážná jednání ihned“.⁸² Záležitost byla předána k prodiskutování ve v. v., jehož vlivem však nakonec přece jen zvítězilo opatrnější stanovisko, které navrhovalo další zkoumání; tím se celá otázka protáhla hluboko do r. 1918 a ve víru jeho podzimních událostí vzala za své.

Podobně jako jiné české obchodní banky zahájila také ČPB své podnikání na cizích peněžních trzích běžnými bankovními obchody, z nichž byly nejobvyklejšími eskont směnek a emise vlastních obligací. Směnečné úvěry poskytovala v nečeském prostředí především v zemích koruny Uheršké a ojedinele též v jižních oblastech Předlitavska. V povolování hypotéčních půjček cizím zájemcům byla krajně zdrženlivá.

Mimořádné bankovní transakce, při kterých byl opatřován celý n. alespoň značná část kapitálu nově zakládaným a. s., se zaměřovaly převážně na financování exploatace lesů v bývalém Sedmihradsku, ale také v Charvátsko-Slavonsku, Bosně a rovněž v Rumunsku. Méně úspěšné bylo poskytování úvěrů na těžbu haličské ropy. Při mnohých těchto operacích spolupracovala s peněžními ústavu uvnitř i vně Rakousko-Uherska, kde postupovala nejenom tradičním východním a jihovýchodním směrem, ale s dávkou náležitého sebevědomí i do západní Evropy.

Životní síle a čínorodosti začala v posledních letech před první světovou válkou přizpůsobovat také svou organizační síť za hranicemi české ekonomiky, kterou tvořily vedle fil. ve Vídni, Krakově a v Lublani také af. otevřené v Budapešti a v Záhřebu a s určitou přenáhlelostí i v Bukurešti a v Paříži.

V bankovní činnosti Živnobanky a Pragobanky a zejména ve spekulativně podbarveném obchodním programu Sporobanky byla kapitálová expanze častokrát motivována a zdůvodňována myšlenkou slovanské hospodářské vzájemnosti. ČPB tímto způsobem svou obchodní aktivitu nikdy nevysvětlovala. Neuchylovala se před svými akcionáři ani před širokou veřejností v tomto ohledu k žádnému manévrování a dávala zcela otevřeně najevo, že měla na zřeteli pouze prosperitu a zisk.

⁸² V. v. 20. 3. a 22. 3. 1917 a s. r. 21. 3. 1917.

3. OBCHODY STŘEDNÍCH A MALÝCH BANK ZA HRANICEMI DOMÁCI EKONOMIKY

POKUSY UNIVERZÁLNÍCH ÚSTAVŮ O PRONIKÁNÍ NA NEČESKÉ TRHY

České banky se všeobecným obchodním zaměřením, které vznikly bezprostředně před vypuknutím první světové války, našly domácí peněžní trh obsazen starší konkurencí, takže se prosazovaly jen krok za krokem a s vynaložením velkého úsilí. Pravdivost těchto slov dokládají počáteční dějiny České banky v Praze a Moravskoslezské banky v Brně, které se navzdory stíženým poměrům uplatňovaly nejenom v českých zemích, ale pokoušely se nesměle překračovat i jejich hranice.

První z uvedených ústavů byl vytvořen z podnětu První české diskontní společnosti v Praze. Toto úvěrové společenstvo bylo založeno r. 1899 za tím účelem, aby svému členstvu eskontovalo směnky, účty a otevřené knižní pohledávky, poskytovalo půjčky na efekty a zboží atd. Koncem r. 1907 sdružovalo 448 členů s 944 podíly v celkovém obnosu 560 000 K, kdežto různé jeho fondy převyšovaly sumu 210 000 K.¹ Společenstevní forma s poměrně malým kapitálem se stávala natolik těsná, že k zajištění hladkého reeskontu vlastního materiálu bylo třeba hledat užší spojení s některou obchodní bankou. Když nevedlo k žádoucímu cíli jednání s Kralobankou, aby úvěrové potřeby společenstva převzala její pražská fil., podal advokát V. Srb jménem První české diskontní společnosti žádost o koncesi k založení samostatné banky.

Jakmile udělilo ministerstvo vnitra zmocnění k přípravným pracím, byla v dubnu zahájena subskripce 5 000 ks akcií a do konce června r. 1907 byl plně splacen akc. kapitál ve výši 2 mil. K. Po schválení stanov se nový ústav konstituoval 30. listopadu 1907 jako Česká banka v Praze. Na zdvojnásobení akc. jistiny se usnesla už mimořádná v. h. 1. srpna 1908 a vzápětí po ní znovu i řádná v. h. 9. března 1909, takže na základě obou těchto usnesení byl akc. kapitál zvýšen nejprve v říjnu r. 1908 na 4 mil. K a pak až na jaře r. 1911 na 8 mil. K. V. h. 13. března 1918 přijala návrh na zvýšení akc. kapitálu na 20 mil. K.²

Jako ústav s univerzální statutární působností mohla Česká banka jen s námahou soutěžit se staršími a obchodně zavedenými českými a německými peněžními ústavy v Praze. Naštěstí se zpočátku opírala o spojení s První českou diskontní společností, které kryla na základě zvláštní smlouvy celou její úvěrovou potřebu a v jejichž zadávaných směnkách měla zaručený materiál alespoň pro rozvinutí prvních běžných bankovních obchodů. Jinak pracovala většinou s drobnou a střední klientelou, kterou nenacházela výhradně v českých zemích, ale v omezeném rozsahu také na širším obchodním teritoriu. Krátce po zahájení činnosti 30. ledna 1908

¹ Nestr. cit. Pamětní spis a C 1909, 1, s. 998—999.

² Obvodní soud pro Prahu 1, Podnikový rejstřík, B-I-211, č. 17/1 a nestr. Zpráva za 1. obchodní období od 30. 1. do 31. 12. 1908 k v. h. dne 9. 3. 1909. Praha 1909.

souhlasily totiž její správní orgány s nabídkami směnečných úvěrů také do Charvátsko-Slavonska a do Haliče.³

V jihoslovanském prostředí byly povoleny nejstarší eskonty smének už 15. března 1908 spořitelně Stubička štedionica v Stubici a o den později ústavu Banka za Podravinu v Djurdjevcu. Postupem doby tu běžných bankovních obchodů zvolna přibývalo, všechny však musily být přizpůsobeny kapitálovým možnostem jednotlivých žadatelů.⁴

Ve druhé z uvedených zemí byl eskont smének vyměřen 19. března 1908 do výše 250 000 K neprotokolované eskontní a komisionářské obchodní řě M. Litwaka ve Lvově, která pak na tamním trhu zprostředkovávala vesměs neobyčejně nízké úvěry. Vůbec největší obnos, jaký kdy Česká banka v tomto prostředí uvolnila, obdržela Galicyjska Kasa zaliczkowa 18. června 1909 ve výši 100 000 K a tento úvěr byl 10. září 1909 zvýšen na 150 000 K. Pro všechny ostatní drobné haličské ústavy zůstávala podobná úroveň jen nedosažitelným snem.⁵

Koncem r. 1908 přibýly pak k charvátsko-slavonské a haličské klientele České banky také některé slovenské peněžní ústavy v Horních i v Dolních Uhrách. Z nich zaujala v denním exekutivu přední místo Úverná banka v Ružomberku, které byly 1. prosince 1908 eskontovány směnky do 150 000 K.⁶

Na podzim r. 1909 bylo však povolování nových úvěrů mimočeským klientům zastaveno a staré úvěry byly podstatně restringovány. Po tomto opatření se eskontní obchod na cizích peněžních trzích oslabil a přestal se rozvíjet způsobem, který bylo možno sledovat dříve u všech pražských obchodních bank. Následkem této stagnace bylo v únoru r. 1914 ponecháno 22 ústavům v Charvátsko-Slavonsku směnečné obligo do 1 010 000 K a 17 slovenským ústavům v uherském prostředí obligo do 1 280 000 K.⁷

Na této situaci se v podstatě nic nezměnilo ani v období první světové války, které bylo eskontu smének krajně nepříznivé. České bance naopak vyvstaly na tomto úseku spíše starosti, které měla mj. i se spořitelnou Karlovačka štedionica v Karlovci. Ústav se totiž ocitl v mímokonkursní likvidaci, která si vynucovala zdlouhavé vyhledávání pohledávek a propouštění jednotlivých akceptantů z obliga.⁸

Z obchodní činnosti v celní cizině povolila Česká banka v srpnu r. 1909 černohorské vládě půjčky 200 000 K a 300 000 K na záruku cel a na důchod soli. Půjčky se měly zaplatit během půl roku ve třech splátkách a jejich podmínkou bylo 6⁰/₁₀ zúročení a limit 3 000 K na výlohy, spojené s dohodou. Dále bankovní vedení přistoupilo na nabídku vídeňské velkobanky

³ Horák, J.: o. c., s. 195 lokalizuje obchodní činnost České banky v Praze výhradně do českých zemí.

⁴ Denní exekutiv 15. 3. a 16. 3. 1908.

⁵ Ib. 19. 3. 1908, v. v. 21. 3. 1908 a s. r. 16. 3. 1908.

⁶ Denní exekutiv 1. 12. 1908 a Vývoj slovenského bankovníctví, Bankovní zprávy 4, 1912, č. 5, s. 3—5.

⁷ V. v. 7. 2., 20. 2. a 23. 2. 1914 a s. r. 4. 2. a 17. 2. 1914.

⁸ Ib. 2. 12. 1914, 12. 4., 23. 10. a 28. 12. 1915, 28. 4. 1916, 9. 2., 18. 5. a 3. 8. 1917 a 22. 2., 29. 3. a 17. 5. 1918.

K. k. priv. Bank a Wechselstuben-A. G. Merkur fungovat v září r. 1909 jako upisovací místo na emisi bulharské státní půjčky.⁹

Mezi mimořádnými transakcemi za hranicemi domácí ekonomiky stálo v popředí povolení dřevařské fě Š. Ulama ve Lvově z r. 1906 nabízet a dodávat na jméno České banky pražce pro státní, zemské a soukromé dráhy. Celkem se jednalo o dodávku 80 — 100 tisíc pražců, z nichž byla většina určena pro státní dráhu Praha - Plzeň při provizi 5 hal. z jednoho pražce. O rok později bylo vyhověno požadavku lvovského velkoobchodníka po druhé za zvýšenou odměnu za jeden pražec, a to 5 hal. pro státní a 6 hal. pro zemské a soukromé dráhy.¹⁰

Pokud šlo o kapitálové účasti, ujala se Česká banka r. 1910 zvýšení akc. kapitálu z 250 000 K na 500 000 K dopravní společnosti Austro-hrvatsko parobrodarsko d. d. v Puntě, která měla tři parníky a zajišťovala jimi spojení mezi Rijekou, Opatijí a Krkem. Subskripcí 2 000 ks akcií po 50 K ocitla se celá pětina akc. jistiny této dopravní společnosti v rukou pražského ústavu, jemuž za to bylo vyhrazeno i přiměřené zastoupení ve s. r. Bankovní věstník hodnotil transakci jako jeden z praktických projevů slovanské hospodářské vzájemnosti.¹¹

Na poli zakladatelské činnosti v mimočeském prostředí sluší uvést i podíl na přípravných pracích k založení dvou jihoslovanských peněžních ústavů. Na známou výzvu sarajevské fil. ústavu Ljubljanska kreditna banka z 1. října 1910 k účasti na otevření bosenské pojišťovny se základním kapitálem 2 mil. K projevila Česká banka ochotu vstoupit s jinými českými obchodními bankami do syndikátu k převzetí akcií za 100 000 K. Ve s. r. se tento krok zdůvodňoval tím, že „uplatněn by byl kapitálový vliv náš na jihoslovanských podnikcích“.¹² Po návštěvě I. Hribara v Praze, jejímž účelem bylo sestavit konzorcium ze zástupců českého bankovníctví ke kapitálové účasti na zřízení slovanské banky v Bělehradě s akc. kapitálem 10 mil. K, projevila Česká banka o tuto spolupráci rovněž zájem a limitovala svůj případný podíl obnosem 250 000 K.¹³

Vliv starších konexí českých obchodních bank snažila se Česká banka oslabovat poměrně hustou sítí fil a exp., které byly v první řadě sběrnými vkladů. Všechny tyto pobočné ústavy měly svá sídla v Čechách, i když stanovy umožňovaly jejich otevření také „na jiných místech tuzemska a cizozemska“.¹⁴ K rozšíření bankovní organizace na nečeské prostředí chyběly před r. 1918 důvody a opodstatnění. Proto např. s. r. nepřistoupila na projekt někdejšího ředitele ČPB B. E. Schleifera na zřízení komandity ve Vídni a odkázala jej ke konečnému prozkoumání ve v. v., kde však byl

⁹ Denní exekutiv 12. 8. a 18. 8. 1909, v. v. 14. 8., 21. 8. a 25. 9. 1909 a rovněž ministerstvo financí českému místodržitelství 2. 4. 1910 — SÚA, PM/T, kart. 24, čj. 8—10.

¹⁰ Ib. 14. 8. 1909 a 1. 9. 1910.

¹¹ Rakousko-chorvátská akc. paroplavební společnost v Puntu, Bankovní zprávy 3, 1911, č. 1, s. 2—3 a nesit. Zpráva za 3. obchodní období od 1. 1. do 31. 12. 1910 k v. h. dne 3. 3. 1911. Praha 1911.

¹² S. r. 15. 10. 1910.

¹³ V. v. 13. 12. 1913 a 20. 2. 1914.

¹⁴ Stanovy České banky v Praze. Praha 1907, § 2.

tento návrh zamítnut. Podobně skončily i jiné soukromé podněty na otevření vídeňské a lvovské fil.

V krátkém období své předválečné činnosti se tedy Česká banka na cizích peněžních trzích nijak vážněji neprosadila a bezprostředně před r. 1914 se dostala do finančních obtíží, když stavba honosného bankovního paláce pohltila značnou část jejích peněžních prostředků. Období válečné ekonomiky pak nebylo běžným bankovním obchodům v mimočeském prostředí příznivé a k zakladatelské činnosti zas chyběla bankovnímu vedení potřebná odvaha. Přesto však nelze souhlasit s tvrzením dosavadní literatury, jako by se působnost ústavu omezovala výhradně na české země. Eskontní úvěry, povolované v letech 1908—1909 v Charvátsko-Slavonsku, v Haliči a v Uhrách, podobně jako i několik jednorázových mimořádných transakcí v cizině svědčí o tom, že ani Česká banka se nevyhýbala vývozu kapitálu. Jeho počáteční realizace byla ovšem značně skromná.

Stejný vývoj lze předpokládat také u druhé univerzální české obchodní banky, která byla utvořena a začala se vyvíjet za nápadně podobných okolností na Moravě.

Jmenovala se Moravsko-slezská banka v Brně a iniciovaly ji dvě brněnské peněžní instituce: Moravský diskontní ústav, který vznikl r. 1905 jako spol. s r. o., byl protokolován také polsky a patřil k největším společenstevním organizacím toho druhu na Moravě, a dále Pozemkový ústav, který prováděl realitní obchody v moravském a slezském prostředí. K zajištění úvěrových potřeb obou těchto ústavů se konstitovala 29. prosince 1910 malobanka, která se stala po Moravobance druhou zástupkyní českého bankovníctví na brněnském peněžním trhu.¹⁵

Nový ústav měl zahájit svou činnost s akc. kapitálem 1 mil. K, který však byl na základě usnesení ustavující v. h. r. 1911 zdvojnásoben a r. 1917 přechodně zvýšen na 3 mil. K. Pod vedením E. Kačírka eskontoval nejdříve směnky svých zakladatelů a postupně rozšiřoval kontakty s dalšími klienty, zejména s moravskými a slezskými záložnami s českým úředním jazykem. Založil několik průmyslových závodů na Moravě a poměrně záhy obracel obchodní pozornost také do sousedních Uher.

Eskontní spojení Moravsko-slezské banky s peněžními ústavy tohoto teritoriálně blízkého prostředí možno pouze předpokládat, z mimořádných transakcí je pak doloženo založení komanditní společnosti k zakoupení uhelného terénu v Somoskőújfalu. V tamních dolech se těžilo pouze tolik, aby byla kryta reжіe spojená s nutnou údržbou. R. 1915 bankovní vedení od plánovaného akcionování společnosti upustilo a v posledním válečném roce celý podnik pronajalo na dobu patnácti let.¹⁶

Zalostný nedostatek dokumentace znemožňuje blíže charakterizovat činnost Moravsko-slezské banky a nutí spokojit se pouze s předpokládanou

¹⁵ Městský soud v Brně, Podnikový rejstřík, B-I-100, č. 16/1 a nestr. První výroční zpráva Moravsko-slezské banky v Brně za dobu od zahájení činnosti do 31. 12. 1911. Brno 1911.

¹⁶ Moravsko-slezská banka v Brně moravskému místodržitelství 7. 3. 1912 — SOA Brno, B 14, kart. 8028, sign. 176 a 177 a rovněž C 1918, 1, s. 601.

analogií s pokusem o vývoz kapitálu, který uskutečnila Česká banka v Praze.

vykročení speciálních ústavů na dráhu územní expanze

Na rozdíl od ústavů se širokým programem univerzálních bank uplatňovaly se speciální ústavy vedle starší konkurence relativně snadněji a rychleji, což plně platilo o tempu i o způsobu, s jakým přecházely Moravobanka, Pozemková banka a zejména Agrobanka od jednorázových akcí k systematickému pronikání na nečeské peněžní trhy.

Moravobanka byla první samostatnou českou obchodní bankou na Moravě, která se konstitovala 27. dubna 1908. Pod vedením F. Aschenbrennera, bývalého ředitele Moravského diskontního ústavu v Brně, zahájila oficiálně činnost 1. května 1908 pod fou Moravská agrární a průmyslová banka. Uplatňovala se nejprve v běžných bankovních obchodech a postupně se specializovala na pozemkové transakce, komisionářský obchod se zbožím, zvl. s cukrem, zpeněžování lesních porostů a na zakladatelskou činnost v moravském železářském a potravinářském průmyslu.¹

Díky své vitalitě upevňovala pravidelně vnitřní organizaci i akc. jistinu. Během jednoho desetiletí postupně otevřela patnáct venkovských fil., které jí pomáhaly udržovat spojení s moravskou a západočeskou klientelou, zatím co fil. v Praze jí zajišťovala kontakt se Zemskou bankou království Českého a rovněž se Živnobankou. Akc. kapitál obnášel původně 2 mil. K, na základě usnesení v. h. 16. března 1909 a 14. března 1910 se zdvojnásobil nejprve na 4 mil. K a pak na 8 mil. K, zatím co usneseními v. h. 18. března 1911 a 12. března 1913 byly emitovány akcie za 4 mil. K a pak za 2 mil. K. K poslednímu zvýšení akc. kapitálu došlo na základě usnesení mimořádné v. h. 26. června 1917, kdy dosáhla akc. jistina výše 18 mil. K a její zdvojnásobení navrhla pak v. h. 26. března 1918.²

Moravobanka se stala nejvýznamnější moravskou obchodní bankou, která operovala nejenom na moravském obchodním teritoriu, ale i za jeho východními a severovýchodními hranicemi. Zatím co východní proud této rozpínavosti mířil za slovenskými klienty v Horních a Dolních Uhrách, severovýchodní proud vyhledával partnery mezi polskými peněžními ústavy v rakouském Slezsku a v Haliči. V obou případech se jednalo o běžná úvěrová spojení, což doznávala i slova první výroční zprávy: „Naše čin-

¹ SOA Brno, C 11, kart. 144, B-I-8, čj. 1034/08 a Městský soud v Brně, Podnikový rejstřík, B-I-8, č. 2/1. Rovněž Brněnské noviny 9. 5. a 2. 6. 1908 a Stanovy Moravské agrární a průmyslové banky. Brno b. r., čl. I, § 1.

² C 1919, 1, s. 585. Rovněž Váša, Z.: Moravské banky, Moravskoslezská revue 6, 1910—1911, s. 565—567 a Ženožička, A.: Z vývoje bankovníctví na Moravě, Lidové noviny 1. 1. 1911.

nost pro eskont smének se vztahovala na Moravu a vešli jsme do styku pouze s několika ústavu slováckými a polskými.“³

Na uherských peněžních trzích byly povoleny první směnečné úvěry 21. května 1908 ústavům Priemyselná banka v Ružomberku a Ludová banka v Námestove, oba ve výši 50 000 K. Do konce roku schválil v. v. v tomto prostředí směnečné úvěry v celkové výši 600 000 K ještě dalším 17 drobným ústavům.⁴

Na haličském peněžním trhu patřil k nejstarším směnečný úvěr z 25. května 1908, který byl vyměřen ve výši 20 000 K ústavu Towarzystwo kredytowe miejskie v Cieszanové. Po něm pak následovalo za dobu sedmi měsíců ještě dalších 53 nízkých směnečných úvěrů, které povolil v. v. haličským ústavům v celkové výši 802 000 K.⁵

Schvalování vyššího eskontu smének se vymykalo z kompetence v. v. a náleželo výhradně jednání s. r. Do Uher byly takto povoleny úvěry jednak ružomerské Úverné bance 25. května 1908 ve výši 250 000 K a 15. července 1908 ve výši 400 000 K, jednak martinské Tatrabance 18. září 1908 ve výši 250 000 K, do Haliče pak 1. října 1908 úvěr lvovskému ústavu Akcyjnyj Bank związkowy dla stowarzyszeń zarobkowych i gospodarczych, z něhož připadalo 250 000 K na směnky jednotlivců a 250 000 K na směnky peněžních ústavů.⁶

V příštím roce se eskontní kontakty s nemoravským prostředím dále rozvíjely a vedly k přípravám na otevření jednatelství ve Lvově. Za zprostředkovatele tamních obchodů byl totiž získán eskontér a majitel petrolejové rafinérie M. H. Reich, jemuž byl k tomu účelu dán k dispozici úvěr do výše 500 000 K a brzy nato až do výše 1 mil. K. Kancelář tohoto komisionáře, který vykonával pro centrálu i pro nově zřízenou fil. v Moravské Ostravě informační a zprostředkovatelské služby, se tak stávala zárodkem možného pobočného ústavu.⁷

Vzestupný vývoj běžných bankovních obchodů trval až do sklonku r. 1909, kdy byl vystřídán nejprve vážnutím a později vypovídáním směnečných úvěrů, které se tak v létě r. 1910 omezily na cizích peněžních trzích jen na několik málo nízkých obnosů. Podle referátu ředitele z 11. listopadu 1910 kleslo obligo polských ústavů z původního 1 200 000 K na pouhých 180 000 K a slovenských z původního 2 200 000 K na pouhých 800 000 K.⁸

Jistou náhradu za stagnující eskont smének poskytly operace pozemkového odd., které bylo zřízeno počátkem r. 1911 a hned v prvním roce své činnosti provedlo vedle řady obchodů na Moravě také parcelace dvou velikostatků, zprostředkované soukromníkem z Trzebinie.⁹

³ Nestr. Výroční zpráva Moravské agrární a průmyslové banky za období od 1. 5. do 31. 12. 1908. Brno 1909.

⁴ Srov. k tomu protokoly o schůzích v. v. za r. 1908.

⁵ Ib.

⁶ S. r. 1. 10. 1908.

⁷ V. v. 29. 4., 21. 5. a 8. 6. 1909.

⁸ Ib. 16. 6. a 11. 11. 1910.

⁹ Srov. k tomu mj. článek vedoucího pozemkového odd. J. Marchy: Koncentrace půdy a parcelace, Moravskoslezská revue 8, 1911—1912, s. 498—502.

Jednalo se jednak o velkostatek v Osieku, který byl zakoupen za 300 000 K a z jehož výměry bylo předem prodáno 180 j a současně se projednával prodej dalších 120 j, jednak o velkostatek v obci Stara Wieś Dolna, který byl zakoupen za 245 000 a z něhož bylo předem prodáno 96 j. Podle předběžných výpočtů mohlo se při obou těchto parcelacích utržit až 200 000 K.¹⁰

Předpokládaný zisk rozhodl o tom, že pozemkové odd. provedlo na domácí půdě jen několik drobnějších obchodů a těžiště své činnosti začalo přesunovat dále na severovýchod.

Počátkem r. 1912 zakoupila Moravobanka panství Konská na Těšínsku a postupně z něho odprodala místním průmyslovým závodům pozemky ke stavebním účelům za 25 000 K, různé rozptýlené parcely drobným zájemcům za 140 000 K a veškeré dřevo z lesů za 385 000 K. Po těchto odprodejích zůstal v držení banky zámek se třemi dvory v ceně 830 000 K. Na tuto zbývající část panství byl sice získán koncem roku kupec, který však v poslední chvíli nemohl dostat cenovým podmínkám, takže z prodeje nakonec sešlo. Operace byla ukončena teprve v březnu r. 1913, kdy pozemkové odd. zprostředkovalo prodej zbývajících nemovitostí zpět původnímu majiteli a přispělo tak k dosažení zisku 75 000 K.¹¹

V létě r. 1912 převzala Moravobanka za 510 000 K k prodeji velkostatek Zřecín o celkové výměře 360 j zemědělské a 250 j lesní půdy a počítala s provedením jeho parcelace do konce kalendářního roku.¹² Ani tento předpoklad se však nesplnil a pozemkové odd. nakonec zemědělskou půdu parcelovalo po celý následující rok, zatím co lesy se podařilo odprodat až v létě r. 1916.

Všechny další haličské pozemkové obchody, o nichž začala Moravobanka jednat v letech 1912—1913, se proti původnímu očekávání protáhly na velmi dlouhou dobu a podařilo se uzavřít je teprve až díky zvýšené poptávce po půdě jako dobré investici k uložení peněz válečných zbohatlíků.

Koncem r. 1912 byla zakoupena část velkostatku v Dobrzechowě za 1 080 000 K. Tři dvory o celkové výměře 560 j měly přitom hodnotu se vším živým a mrtvým inventářem, zásobami a hospodářskými budovami 853 000 K, lesní komplex a mlýn s pilou byly oceněny 382 000 K, takže bylo možno počítat se ziskem více než 160 000 K. Navíc patřila k nemovitostem i těžební práva na ropu, při jejichž zpeněžení se měl kupec dělit s prodávajícím na polovinu.¹³

Projektovaná parcelace však měla s ohledem na panující hospodářskou krizi neobyčejně pomalý průběh a byla nakonec zcela přerušena po propuknutí první světové války a obsazení této oblasti ruským vojskem. Celá ekonomie utrpěla značné ztráty, neboť půda zůstala neobdělána, zeměděl-

¹⁰ V. v. 27. 9. a 19. 10. 1911.

¹¹ Ib. 9. 2., 8. 5., 28. 9. a 21. 12. 1912 a nestr. Výroční zpráva Moravské agrární a průmyslové banky za období od 1. 1. do 31. 12. 1912. Brno 1913.

¹² V. v. 26. 6. 1912 a Výroční zpráva Moravské agrární a průmyslové banky za období od 1. 1. do 31. 12. 1912. Brno 1913.

¹³ V. v. 16. 11. a 23. 11. 1912 a s. r. 5. 12. 1912.

ské plodiny se zkrmily a vytěžené dřevo bylo buď spáleno n. použito jako materiál na opravu válkou poškozených staveb a mostů.¹⁴

Teprve po ústupu front začala Moravobanka hospodařit na jednotlivých dvorech ve vlastní režii a zahájila i kácení bukových porostů, k čemuž využívala práce ruských válečných zajatců. V létě r. 1916 se podařilo pozemkovému odd. odprodat jeden dvůr, když jeho kupec konečně uznal platnost předválečné kupní smlouvy; proti původní dohodě bylo však třeba slevit z ceny 170 000 K obnos 10 000 K na válečné škody.¹⁵

Ostatní prodej byl komplikován zčásti pronájmem druhé poloviny panství, zčásti odhalením některých přehmatů ve správě nemovitostí. Z několika zájemců zůstalo po dlouhém vyjednávání nakonec ve hře jenom konzorcium v Biale. Tomu také byl v létě r. 1917 velkostatek prodán za cenu, která byla dojednána za dva dvory ve výši 650 000 K, za lesní komplex ve výši 450 000 K a za mlýn s pilou ve výši 50 000 K.¹⁶

Statek Witanowice o výměře 297 j zakoupila Moravobanka od novojičínského podnikatele v březnu r. 1913 za 198 000 K. Podle informací v. v. „rolníci i nájemci hlásí se již za kupce a nabízí za jedno jtro průměrně 800 K nejméně“, takže se prý dalo očekávat rychlé rozprodání v menších parcelách a docilení zisku asi 50 000 K.¹⁷ Také v tomto odhadu však pozemkové odd. zaskočila mimořádná situace, následkem níž se v období předválečné hospodářské krize nepodařilo rozprodat téměř vůbec nic a v prvních letech války bylo odprodáno pouze nepatrné množství půdy za 14 000 K. Když pak místní rolníci narukovali, podařilo se propachtovat jenom asi 100 j, kdežto zbývající půdu Moravobanka opět obdělávala ve vlastní režii. Tato situace trvala do poloviny r. 1916, kdy správní orgány stále ještě musily konstatovat, že „parcelace pozemků, od které jsme si mnoho slibovali, nebyla dosud možná“.¹⁸ Místo zamýšleného dělení bylo nakonec třeba přistoupit k celkovému odprodeji, jímž byl statek převeden 30. června 1918 na soukromníka v Zakopaném s čistým ziskem pouhých 21 475 K.

Kupní smlouva na statek v obci Družków Pusty o výměře 870 j a ceně 595 000 K byla připravena v říjnu r. 1913 a pozemkové odd. přitom kalkulovalo s vysokým ziskem 200 000 K. Při potvrzování smluvních podmínek však byly vzneseny dodatečné požadavky o dřevařských obchodech, v čemž viděl majitel nepřijetí své původní nabídky, a odmítl proto odevzdání svého statku. Soudní projednávání vzniklého sporu v květnu r. 1914 a odvolací řízení v listopadu r. 1915 dopadlo v neprospěch kupní strany. Proto bylo upuštěno od nového odvolání k nejvyššímu soudu a raději obětovány všechny vzniklé škody, neboť podle vyjádření ředitele „v nynější době získávat v Haliči nový statek nebylo by snad výhodné a to zvláště s ohledem na statek v Dobrzechowě, který již máme na čtvrtý rok a nemůžeme se jej zbavit“.¹⁹

¹⁴ V. v. 4. 11. 1914 a 30. 12. 1915 a pozemkové odd. 28. 7., 11. 8. a 28. 12. 1915.

¹⁵ V. v. 22. 6. 1916.

¹⁶ Pozemkové odd. 23. 6. 1917.

¹⁷ V. v. 11. 1. 1913.

¹⁸ Ib. 22. 6. 1916.

¹⁹ Ib. 5. 11. 1915.

Dosavadní neblahé zkušenosti odrazovaly tak Moravobanku od navazování jakýchkoliv dalších haličských pozemkových obchodů, ačkoliv jí k tomu docházela stále řada lákavých nabídek. Při jejich projednávání sice správní orgány nezaujímaly předem zamítavá stanoviska, nabádaly však pozemkové odd. k velké opatrnosti a odkazovaly je k novým a novým revizím. Takto prodlužovaným řízením stávala se obchodní jednání zpravidla bezpředmětnými. V samém závěru první světové války přijala pak s. r. zásadní usnesení nereagovat na návrhy nákupů a nájmu haličských velkostatků vůbec.²⁰

Kromě Haliče zaměřilo pozemkové odd. v mimočeském prostředí svou pozornost také na druhé tradiční obchodní teritorium, kde se mu podařilo uzavřít sice jenom jedinou, zato však neobyčejně rychlou a úspěšnou operaci.

Na začátku r. 1917 se Moravobanka dověděla, že bude na prodej panství Bytčica u Ziliny, k němuž patřily čtyři dvory o výměře 3 524 uherských j se dvěma lihovary a lesem. „Zdá se dle celého expozé objekt ten krásný a ač v Uhrách, nám velice vhodný“, zapsal si o této nabídce vedoucí pozemkového odd. a po prohlídce připojil k této charakteristice ještě poznámky: „Panství ono nechá se ve velkém parcelovati a doufám vyzískati odprodejem větších komplexů ca 300 000 K.“²¹ Vzhled k zájmu, který o transakci začala projevovat také pražská Pozemková banka a budapeštský ústav Magyar Agrár és Járadek Bank, byla s původním majitelem uzavřena velmi rychle kupní smlouva. Podle ní bylo panství převzato už 15. února 1917 za cenu 3 158 000 K. Vedoucí pozemkového odd. se snažil hospodaření všemožně intenzifikovat, „aby velkostatek ten na nejvyšší stupeň racionálního hospodaření přivedl, čímž docílíme nejen nejvyšší prodejní ceny, ale též výnos takový, který by mimo úroky z objektu ještě značným procentem kapitál amortizoval“.²² Správnost tohoto počínání vyšla najevo už zanedlouho, když bylo celé panství prodáno 17. dubna 1917 novému majiteli za 3 750 000 K a vyneslo tak během dvou měsíců téměř 550 000 K čistého zisku.

Bezprostředně po otevření pozemkového odd. věnovala se tedy Moravobanka systematictější pozemkovým operacím v mimočeském prostředí, než na území vlastní Moravy. Po prvních úspěších vkládala určité naděje zvláště do Haliče, takže podle usnesení v. v. ze 17. října 1912 byli v centrále ustanoveni dva disponenti, z nichž jeden byl určen pro haličské a druhý pro ostatní pozemkové obchody.²³

V první polovině r. 1914 se pak stalo téměř hotovou věcí zřízení fil. v Krakově, která měla realizovat svou působnost převážně ve spolupráci s pozemkovým odd., s odd. pro správu velkostatků a se zbožním odd. Fil., pro kterou byl už stanoven dirigent a pronajaty kancelářské místnosti na Rynku Główném 22, měla zahájit činnost od 1. dubna 1914. Celý krok

²⁰ S. r. 29. 7. 1918.

²¹ Pozemkové odd. 30.—31. 1. a 6.—11. 2. 1917.

²² Ib. 24. 3. 1917.

²³ V. v. 17. 10. 1912.

však byl nejprve oddálen, neboť místní kruhy se patřičně nezúčastnily upisování akcií a nezajistily pro začátek ani dostatek vkladů, později pak úplně ztroskotal následkem vypuknutí první světové války.²⁴

Síť pobočných ústavů zůstala tak rozestřena prakticky jen v domácím prostředí a postupně v ní zaujímal stále vlivnější postavení pražská fil.

Fil. v Praze zahájila svou činnost 1. září 1912 a pod vedením F. Pokorného, dosavadního místoředitele centrály, uskutečňovala bankovní obchody na pražském peněžním trhu a poměrně záhy také mimo něj. Na jaře r. 1913 schválilo např. představenstvo fil. návrh, aby dubrovnická lázeňská společnost Erste österreichische Hôtel- und Curorte-A. G. označila Moravobanku za jedno ze svých subskripčních míst. Jednalo se sice jenom o inkaso splátek na akcie, přesto však to byl pasivní obchod, při němž pražská fil. převzala ručení za prodej akcií zahraničního podniku.²⁵

Těžiště obchodní činnosti pražské fil. tkvělo v komisionářském obchodu se zbožím, zvláště s některými druhy potravin, poživatin a kůží. Tento druh podnikatelské aktivity se rozvíjel zejména v letech první světové války.

V říjnu r. 1915 byl např. schválen nákup 3 vagónů soleného vepřového masa, 7 vagónů solených vepřových hlav, 10 vagónů konzerv a 2 vagónů vepřového sádla v Budapešti. Převážná část těchto potravin byla okamžitě rozprodána, takže zbyla jen menší zásoba masových konzerv a vepřového sádla. Ve stejné době se uskutečnil nákup dvou a půl vagónů kakaového másla, jehož většina byla ihned prodána vinohradskému velkoobchodníkovi A. Maršnerovi.²⁶ O měsíc později byl projednán nákup 1 865 sudů dánského másla, z čehož byla převážná část rozprodána bezprostředně po svém uložení v děčínských skladištích a zbytek během necelých dalších tří týdnů. Stejně rychle proběhl v téže době obchod s margarínem, jehož bylo zakoupeno 15 vagónů od vídeňské spol. s r. o. Handels-und Industrie-Gesellschaft a celá zásilka byla ihned prodána březnické fě J. Kučery.²⁷

Z komisionářského obchodu poživatinami dosahoval největších obrátů nákup a prodej kakaa a zejména kávy. V listopadu r. 1915 bylo např. schváleno zakoupení 1 102 pytlů kakaových zrn v Dánsku, která byla okamžitě prodána zmíněnému A. Maršnerovi. Velké nákupy kávy prováděla pražská fil. spolu s velkoobchodní frou J. Smrkovský v březnu a v dubnu r. 1916 u kontrahentů v Terstu, Hamburku, Stockholmu, Amsterdamu a v Rotterdamu. Většina tohoto zboží byla disponována budapeštským komitentům, část se však prodávala ve Vídni, Lvově, Sarajevu a dokonce i v Turecku. Vedle kakaa a kávy byl v téže době prováděn také obchod s čajem, pepřem a rozinkami.²⁸

Před vánočními r. 1916 vedla pražská fil. spolu s frou Bratří Roháčkové

²⁴ Jedním z výsledků těchto přípravných prací bylo vytištění propagačních publikací, např. *Kalendarczyk losowań Morawskiego Banku Agrarnego i Przemysłowego*, Kraków b. r.

²⁵ Představenstvo Praha 5. 3. 1915.

²⁶ V. v. Praha 16. 10. 1915.

²⁷ Ib. 26. 11. 1915.

²⁸ Ib. 17. 12. 1915 a 18. 3. a 29. 4. 1916.

jednání v Záhřebu, při kterém bylo nakoupeno 2 360 hl vína, 19 vagónů ořechů, 100 q fiků, 286 q svatojanského chleba, 200 q lískových oříšků a 100 q papriky.²⁹

Ze surovin se zaměřoval komisionářský obchod přednostně na kůže, které byly nakupovány v Kodani a prodávány zlínskému obuvnickému závodu F. Štěpánka. Tímto způsobem byly vyřízeny zakázky 3 800 ks hovězích kůží v listopadu r. 1915, 1 000 ks hovězích kůží v lednu r. 1916, 18 000 hovězích a telecích kůží v dubnu r. 1916 a 1 500 ks hovězích a 3 500 ks telecích kůží v listopadu r. 1916.³⁰

Obrovská poptávka, diktovaná strachem z nedostávajícího se zboží a jeho přemrštěných cen, neustále rostla a vedla k nebyvalým obrátům. Komisionářský obchod přinášel takřka bez jakéhokoliv rizika velké zisky a stal se tak v období válečné ekonomiky jedním z vyhledávaných odvětví bankovní činnosti. V posledních letech války byl však značně podvázán ústřednovým hospodářstvím a všeobecným nedostatkem zboží.

Pražská fil. zprostředkovala Moravobance také jednu z významných konzorciálních transakcí, která se týkala nečeských ústavů Hrvatska eskomptna i mjenjačna banka v Brodu n. Savom a Úverná banka v Budapešti. Oba ústavy patřily do koncernu Sporobanky, která doplatila na svůj předválečný horečný rozvoj částečnou imobilizací a zakázáním přímých i nepřímých účastí na zakladatelské činnosti. Zákaz byl respektován do 19. října 1917, kdy se s. r. mateřské banky rozhodla podílet se na zvýšení akc. kapitálu obou svých dceřiných ústavů a převzaté akcie z nové emise prodat ve vhodné době za nejvýhodnější kurs.³¹ Zájem o převzetí akcií projevila dvě konzorcía, nejprve záhřebských a později pražských obchodních bank, obě nabídky se však týkaly poloviční držby, a proto byly zamítnuty. Schválena byla teprve až nabídka pražské Pozemkové banky a Moravobanky na třetinovou držbu akcií.³²

Kooperace byla předběžně projednána pražskou fil. Moravobanky, která také podala návrh, aby centrála s Pozemkovou bankou zakoupila 10 500 ks nově vydaných akcií brodské banky. S. r. nato pozvala do Brna ředitele F. Pokorného, který měl přivést všechny doklady o tom, „jaké výhody a povinnosti ze spojení toho bychom měli“.³³ Poněvadž podle ředitelské relace Pozemková banka návrh účasti už schválila a Sporobanka se zavázala zajistit Moravobance pro tuto transakci potřebný úvěr, nestálo nic v cestě vytvoření emisního syndikátu.

Stejně sdružení Sporobanky, Pozemkové banky a Moravobanky se uplatnilo současně při rozprodeji emise akcií budapeštské banky. Transkripci nových akcií vykonala Sporobanka, při čemž jednu polovinu nové emise zakoupila Pozemková banka a druhou pražská fil. Moravobanky. Úverná banka se tím dostala do naprosté závislosti na českém bankovním kapitálu, neboť z její první emise držela Sporobanka akcie v hodnotě

²⁹ Ib. 10. 11. 1916.

³⁰ Ib. 26. 11. 1915, 14. 1. 1916 a 29. 4. a 10. 11. 1916.

³¹ V. t. dřívější text na s. 45.

³² Ib. a dále text na s. 81.

³³ S. r. 24. 1. 1918.

270 000 K a z druhé zakoupily Pozemková banka a Moravobanka každá na polovic akcie za 500 000 K.³⁴

V emisních syndikátech nenáležela Moravobance úloha garanta, přesto však mohla po vykonaných revizích vyslat do správních a dohlížitelských orgánů obou dceřiných ústavů své čelné představitele. Ve s. r. brodské banky ji zastupovali ředitel pražské fil. F. Pokorný a advokát J. Koudela a ve s. r. budapeštské banky vrchní ředitel F. Aschenbrenner a továrník J. Mašek, zatím co do dozorčích výborů obou ústavů byl delegován K. Sikýř.³⁵

Zastoupení v konzorciu přivedlo Moravobanku i k několika dalším operacím, z nichž byly nejvýznamnějšími účast na dalším zvýšení akc. kapitálu brodské banky a spoluúčast na komisionářském obchodu s vínem, který prováděla budapeštská banka. Těmito konzorciálními transakcemi byla připravována půda pro poválečnou kapitálovou expanzi, která směřovala především na Slovensko a rovněž do jihovýchodní Evropy.

* * *

Už 20. března 1905 požádal pražský advokát P. Nesý jménem skupiny vlivných osobností českého veřejného a hospodářského života předběžně o koncesi ke zřízení Pozemkové banky v Praze, na základě níž udělilo ministerstvo vnitra 26. června 1905 zmocnění k zahájení přípravných prací k založení tohoto ústavu. Pro stoupající drahotu peněz a některé další překážky neodvažovali se žadatelé přistoupit k veřejné subskripci, a lhůta k podání konečné žádosti jim proto byla několikrát prodlužována. Upisování akcií se dělo důvěrně al pari a veřejně bylo zahájeno teprve až 1. února 1909. Při soukromé subskripci upsal 300 zájemců 3 745 ks akcií a při veřejné 599 upisovatelů 3 755 ks akcií, takže se mohlo požádat o schválení stanov. Žádost byla kladně vyřízena 4. června 1909.³⁶

Po ustavující v. h. 17. června 1909 zahájil nový ústav na pražském peněžním trhu oficiální činnost od 1. července 1909 a jeho ředitelem se stal bývalý přednosta pardubické fil. Rakousko-uherské banky G. Stock. Původní akc. kapitál ve výši 3 mil. K byl r. 1911 a r. 1912 dvakrát rozmnožen, po každé o 3 mil. K. V. h. 26. března 1912 přijala návrh na emisi 15 000 ks nových akcií po 400 K, z nichž byly dvě třetiny splaceny na jaře r. 1917 a šestina koncem téhož roku, takže na sklonku války dosáhla akc. jistina 14 mil. K.³⁷

Následkem poklesu stavebního ruchu a neuspokojivých výsledků v obchodu s půdou odchylovala se Pozemková banka od svého speciálního poslání a zabočovala na dráhu univerzálního ústavu. Tento vývoj se zastavil teprve v podmínkách válečné ekonomiky, která svědčila realitním opera-

³⁴ Ib. 11. 12. 1917.

³⁵ V. v. Praha 17. 4. 1918.

³⁶ České místopředsitelství P. Nesému 1. 7. 1905 a 4. 6. 1909, SÚA, ČM 1901—1910, 30/34/63, kart. 7932, čj. 158092/05 a 134349/09 a Obvodní soud pro Prahu 1, Podnikový rejstřík, B-II-55, č. 28/1.

³⁷ C 1919, 1, s. 601.

cím a převodům nemovitého majetku. Za této situace se banka vracela k obchodnímu programu, který jí statutárně náležel, a podařilo se jí výhodně rozprodat všechny nemovitosti z předešlého období. Následkem stoupající ceny půdy se však nové statky a usedlosti získávaly se stále většími obtížemi, což vedlo k uskutečnění několika transakcí na jihu Předlitavska.

První z nich byla parcelace ve slovinské obci Krupa v Dalmácii, od něhož byla v průběhu r. 1916 prodána větší část pozemků a v následujícím roce se podařilo tento rozprodej ukončit. Při obchodu byla mj. zdůrazněna i jeho slovanská motivace: „Tím byly pozemky tyto převedeny do rukou slovanského lidu tamějšího, čímž posílono značně jeho hospodářské postavení. Tímto skutkem uvedla se banka na slovanském jihu ve všeobecnou známost a požívá tam značně přátelských sympatií.“³⁸

Povzbuzena daleko spíše obchodním úspěchem než jeho druhotně odvozenými nacionálními souvislostmi, zakoupila Pozemková banka krátce nato r. 1917 jiný statek ve slovinské obci Vitanje v jižním Štýrsku, jehož pozemky prodala z větší části opět místnímu rolnictvu a zbytek českému kolonistovi. Po tomto druhém výhodném rozprodeji, který se realizoval v cizině, nechala ve svém bankovním věstníku uvést, „že speciální činnost banky mohla by se v těchto krajích dobře a s prospěchem pro zájmy všeobecné rozvinouti“.³⁹

Zkušenosti z obou transakcí vedly k systematickému rozšiřování obchodní působnosti na slovanském jihu nejenom v Předlitavsku, ale i v zemích koruny Uherské. Za tím účelem byly zakoupeny r. 1918 větší statky v obcích Kutina, Sigetec a Vinica i rozsáhlé komplexy luk a pastvin při řece Drávě a všechny tyto nemovitosti byly za vyšší ceny dále prodávány.⁴⁰

Realitní obchody za hranicemi českých zemí přivedly Pozemkovou banku k rozhodnutí rozšířit svou organizaci také na Kraňsko a Charvátsko-Slavonsko.

K dosavadním fil. a exp., otevíraným postupně v jednotlivých českých a moravských městech, přibyla tak na samém sklonku první světové války fil. v Lublani. Za členy jejího představenstva byli získáni tamní exponent českého kapitálu I. Hribar a dále říšský posl. V. Ravnikar. Po zakoupení vlastního domu byl tento zahraniční pobočný ústav v květnu r. 1918 oficiálně otevřen a publicistika předpovídala zdar v jeho příštím rozvoji: „Banka může se oddávati oprávněným nadějím, že nová fil. bude s to vykázati příznivé výsledky.“⁴¹ Politická situace poskytovala už jen málo času k tomu, aby se platnost této předpovědi dala ověřit ve starých státních poměrech.

Oporou příštích zájmů v Brodu n. Savom se měla stát kapitálová účast na tamním ústavu Hrvatska eskomptna i mjenjačna banka. Jak bylo po-

³⁸ Obchod nemovitostmi r. 1917, Zprávy Pozemkové banky 9, 1918, č. 1, s. 1—2.

³⁹ Nestr. Devátá výroční zpráva Pozemkové banky v Praze za r. 1918. Praha 1919.

⁴⁰ Pozemková banka na slovanském jihu, Zprávy Pozemkové banky 9, 1918, č. 6, s. 3.

⁴¹ Ib.

psáno výše, zakoupila Pozemková banka spolu s Moravobankou značnou část nových akcií této af. a hodlala v ní zříditi speciální odd. pro obchod.⁴²

* * *

Agrární krize, vlekoucí se od poč. 70. do konce 90. let 19. stol., postihovala všechny vrstvy rolnictva, vyvolala jejich všeobecnou nespokojenost a dala vzniknout politickému hnutí. Agrární strana zaměřila všechny své síly na vybudování hospodářské základny a postupně získávala vliv v důležitých zemských organizacích, vytvářela zájmové stavovské svazy a družstevní zemědělské podniky a zapojovala do sféry svého vlivu různé typy peněžních ústavů.

Úvěrové potřeby venkova kryly převážně okresní hospodářské záložny a raiffeisenky, které se r. 1896 soustředily v Ústřední jednotě hospodářských společenstev v Praze. Toto centrum agrární skupiny finančního kapitálu začalo poměrně rychle pracovat na projektu banky, jejímž účelem mělo být lepší úvěrování hospodářských skladištních družstev, odstranění hypotéčního zadlužení rolnických usedlostí, parcelace velkostatkářských latifundií a vytvoření přirozeného ústředí drobných venkovských peněžních ústavů. Po déletrvajícím úsilí byla v květnu r. 1910 sestavena komise, z jejíhož podnětu byla vláda požádána o souhlas ke zřízení Agrární banky v Praze. Předběžné oprávnění k přípravným pracím obdrželi koncesionáři koncem roku za předpokladu, že budou provedeny doplňky předložených stanov a snížena navrhovaná akc. jistina z 5 na pouhé 2 mil. K.⁴³

Zásługou Ústřední Jednoty hospodářských společenstev a zčásti i okresních hospodářských záložen byla se zdarem provedena subskripce, takže předáci české agrární strany mohli podat žádost o definitivní koncesi, která byla kladně vyřízena 19. června 1911. Na ustavující v. h., která se konala 16. července 1911, byla zvolena s. r. pod vedením zemského posl. a místopředsedy strany J. Dvořáka a potvrzení ve svých funkcích členové ředitelství v čele se ctižádostivým K. Svobodou, který byl do té doby vrchním likvidátorem Živnobanky.

Svou činnost zahájila Agrobanka 14. srpna 1911 jako stavovský ústav, který stál pod politickým dohledem české strany agrární. Stanovy ji opravňovaly ke všem druhům bankovních a směnárenských obchodů, zvláště pak k provozování a financování obchodů se zemědělskými plodinami a s výrobky zemědělského průmyslu, k povolování záloh na osobní úvěr a hypotéky, k eskontu a reeskontu směnek, k provádění sanací, depurací a meliorací na nemovitostech, k uskutečňování parcelačních a realitních obchodů a k vydávání vlastních bankovních dluhopisů. Přes nepříznivé poměry na peněžním trhu vyrostla v poměrně krátké době z tohoto ústavu

⁴² V. s. 45 a 78.

⁴³ Novotný, J.: Agrární banka v letech 1911—1929. Praha 1979, rukopis, s. 48—62 a týž: Zahraniční kapitálová expanze Agrární banky do Uher a jihovýchodní Evropy v letech 1911—1918, Slovanské štúdie 9, 1978, s. 257—277. Dále rovněž Novotný, J., Šouša, J.: Agrobanka v době první světové války. In: Sborník k dějinám 19. a 20. stol., 13, Praha 1993, s. 65—92.

vrcholná úvěrová a obchodní organizace. Její původní akc. kapitál ve výši 2 mil. K byl rozmnožován r. 1912 na 4 mil. K, r. 1916 na 6 mil. K a r. 1917 na 12 mil. K. Vnitřní bankovní organizace byla posílena zřizováním fil. v Českých Budějovicích, Brně a v Novém Jičíně a exp. ve Vysokém Mýtě, Nové Pace a v Příbrami.

Navzdory omezeným prostředkům vlastního jmění a nezralé organizační struktúře pokusila se Agrobanka poměrně brzy po zahájení své činnosti umísťovat část svého kapitálu za hranicemi českých zemí. Dálo se tak nesoustavně a převážně jen prostřednictvím odd. pro zboží a odd. zemědělských strojů.

První z těchto odborných odd. rozvíjelo poměrně úspěšně komisionářské obchody v Haliči na podkladě nákupu brambor, které sjednával od září r. 1911 pražský velkoobchodník J. Roubíček, zatím co vlastní odd. pro zboží organizovalo prodej haličských brambor na domácím trhu. Aktivita tohoto komisionáře byla značně rozvětvená a zasahovala dokonce i polské pohraniční oblasti v sousedním Rusku, takže bankovní vedení uvažovalo otevřít tam své obchodní jednatelství. Současně odd. zprostředkovávalo úvěrové kontakty s haličskými velkostatkáři a soukromíky, stejně jako se lvovskými družstevními svazy, jako byly např. Związek ekonomiczny koł rolniczych, Syndykat rolniczy a Zarząd główny Towarzystwa koł rolniczych. Kromě haličských klientů udržovalo toto odborné odd. jednorázové obchodní styky s vídeňskou fou Gebrüder Gibian a s některými peněžními a družstevními institucemi v jižních oblastech Předlitavska, v cizině pak s bělehradským ústavem Centralna poljoprivredna banka a zvláště pak s mnichovskou sladovnou Münchener Export-Malzfabrik, již Agrobanka povolila v květnu r. 1914 úvěr 10 000 M na zakoupený český slad.

Odd. zemědělských strojů organizovalo prodej výrobků českých strojíren na domácím trhu i mimo něj. Obchody lákaly také k několika zakladatelským pokusům, jejichž jediným výsledkem se stalo v listopadu r. 1913 zřízení komanditní společnosti F. Haša, továrna hospodářských strojů v Trnavě. Z jejího kmenového kapitálu upsal původní majitel 40 000 K, strojírenská fa V. O. Deyl 10 000 K a konečně Agrobanka, strojírenská fa Batista a Šulc a a. s. Rolnická strojírna a slévárna, dř. A. Dobrý po 20 000 K. Trnavská společnost měla zajišťovat prodej výrobků těch strojíren, které se zúčastnily na jejím založení. Když se však zdráhala podřídit rozhodujícímu vlivu svých zakladatelů, přiměla Agrobanka v červenci r. 1914 ostatní podílníky k její likvidaci. V jiných případech zůstalo jen při zakladatelských záměrech. Z nich stojí za zmínku jednání jednak s fami Agraria v Záhřebu a J. David v Olešnici o prodeji zemědělských strojů do země koruny Uherské a do anektované Bosny,⁴⁵ jednak s fou Bratří Proškové a varenským ústavem Banka Dobrudža o zřízení exportní a. s. v Sofii.

⁴⁴ J. Novotný pokládá J. Roubíčka za haličského velkoobchodníka.

⁴⁵ S. r. 19. 2. a 4. 3. 1912. J. Novotný píše omylem o založení továrny na zemědělské stroje.

Vedle odborných odd., která zprostředkovávala byt i nesystematicky vývoz kapitálu, zabývaly se otázkami územní expanze čas od času i nejvyšší bankovní orgány. Na přelomu let 1913—1914 se např. ředitel zúčastnil přípravné porady, která byla svolána z iniciativy I. Hribara a týkala se známého projektu slovanské banky. Zamýšlený ústav měl být založen v Bělehradě s akc. kapitálem 10 mil. K, jehož jednu polovinu by opatřilo rusko-francouzské konzorcium a druhou česko-jihoslovanská finanční skupina, v níž stála po boku předních českých obchodních bank také mladá Agrobanka.⁴⁶

Komisionářský obchod zemědělskými výrobky, stejně jako organizace nákupu a prodeje zemědělských strojů, náležející před r. 1914 k základním obchodním aktivitám Agrobanky v mimočeském prostředí, byly po vyhlášení mobilizace ochromeny n. přímo přerušeny. Směry kapitálové expanze za první světové války zůstaly v podstatě zachovány, změnil se však rozsah, formy a zejména systém vývozu kapitálu.

Halič, která byla na dlouhou dobu bojištěm východní fronty, stala se jako obchodní teritorium nepoužitelná. Podmínky k navázání důslednějšího spojení tam byly obnoveny teprve v posledních dvou válečných letech, kdy také Agrobanka uskutečnila z podnětu a ve spolupráci s Pragobankou dvě významné konzorciální transakce.

První z nich byla smlouva z 27. října 1917 o společné účasti na Ústavu Galicyjski ziemski Bank kredytowy, který provozoval převážně pozemkové a realitní obchody. Při zvýšení jeho akc. kapitálu ze 3 na 6 mil. K upsaly Pragobanka a Agrobanka celou tuto emisi na polovic, vyžádaly si složit do svých depýt 50 % akcií původní emise a vyhradily si poloviční zastoupení ve s. r.⁴⁷ V listopadu r. 1917 převzaly i financování tohoto ústavu, když mu poskytly lombardní úvěr do 3 mil. K a reeskontní úvěr do 5 mil. K. Díky úspěšným bilancím podařilo se lvovskému ústavu snížit do konce světové války dlužní salda u obou pražských bank na pouhých 800 000 K.

Druhou významnou společnou operací bylo zřízení lvovské spol. s r. o. Spółka rolnicza v prosinci r. 1917, na jejímž kmenovém kapitálu se zúčastnily Galicyjski ziemski Bank kredytowy, Pragobanka a Agrobanka stejnými podíly a rovnoměrně obsadily také všech šest míst ve s. r.⁴⁸ Společnost provedla několik výhodných parcelací a prodejů šlechtických velkostatků. Dosažené obchodní výsledky vedly v únoru r. 1918 zakladatele k úvahám o její fúzování se spol. s r. o. Agraria a rozšíření jejího obchodního programu o prodej zemědělských strojů.

Zvlášť velkých rozměrů dosáhla kapitálová expanze Agrobanky v Uhrách, kde bylo za první světové války provedeno financování peněžních ústavů a dřevařských podniků, zakládání nových a. s. i obchodování se zemědělskými výrobky a realitami.

Zprostředkovatelem a iniciátorem většiny těchto transakcí byl P. László, ředitel malobanky, která vznikla z původní spořitelny a jejího postup-

⁴⁶ Ředitelství 15. 12. 1913 a 13. 2. 1914.

⁴⁷ Nečas, C.: Na prahu české kapitálové expanze. Brno 1986, s. 104.

⁴⁸ Ředitelství 8. 2. 1918.

ného splývání s akc. stavební společností a fúzemi s dalšími dvěma budapeštskými spořitelny. Od r. 1914 pracovala s akc. kapitálem 3 mil. K pod názvem Magyar Gazdasági Hitelbank. Agrobanka poskytovala ústavu v terminovaných lhůtách od listopadu r. 1915 do března r. 1917 vysoké hypotéční úvěry k provádění parcelací stavebních pozemků v budapeštských čtvrtích Újpest, Rákospalota a zejména Veresegyháza. Poslední z těchto úvěrů ve výši 800 000 K byl povolen na dva roky s pololetní výpovědí nebo na tři roky s podmínkou, že po dvouleté lhůtě může být kapitál pololetně vypovězen.⁴⁹

V červnu r. 1916 byla Agrobance nabídnuta čtvrtinová participace na odd. pro prodej vepřového dobytka, které zřizoval s kmenovým kapitálem budapeštský ústav Magyar Agrár és Járadekbank. Proti přijetí nabídky se však ve s. r. ozvaly ostré výhrady poukazující na to, že uherský dovoz mohl poškozovat zájmy domácích chovatelů. Vedení banky se nakonec o nabídnutou kapitálovou účast rozdělilo v září r. 1916 rovnoměrně se Živnobankou a Pragobankou a vymohlo pro své odd. pro zboží generální prodej uherského bravu v českých zemích.⁵⁰

V dubnu r. 1918 poskytla Agrobanka lombardní úvěr ve výši 2 mil. K budapeštské spořitelně Kereskedelmi Takarékpénztár na zakoupení akcií několika významných maďarských bank.

Další oblastí kapitálové působnosti Agrobanky v Uhrách byl dřevařský obchod a průmysl, s nímž ji kontaktoval opět P. László. První operace tohoto druhu provedla v březnu r. 1916, když povolila lombardní úvěr budapeštské fě A. Laendler ve výši 550 000 K na akcie společnosti Hazai Fatermelő r. t.⁵¹ Daleko výnosnější transakce uskutečnila však s dřevařskými koncerny, jež vznikly z magnátské držby pozemků a které zakládaly a. s. k exploataci lesních porostů.

Majitelem jednoho takového koncernu byl velkostatkář A. Mikes, který už před válkou zřídil na svých panstvích a. s. Gróf Mikes Zabolai, Erdőgazdasága és Fűrésztelepei r. t. a dále Dolhai Faipar r. t. Pro potřeby posledně jmenované společnosti uvolnila Agrobanka v květnu r. 1917 kontokorentní úvěr 1 000 000 K a lombardní úvěr 1 500 000 K, v červenci r. 1917 lombardní úvěr 1 750 000 K a v listopadu r. 1917 hypotéční úvěr 4 000 000 K. Vysoká úvěrová závaznost jí pak zajistila oprávnění vyslat do s. r. společnosti dva své zástupce. Za účelem soustředění roztržštěného podnikání téhož koncernu založil na podzim r. 1917 jeho majitel centrální a. s. pro těžbu, zpracování a zpeněžení dříví Faipar és Vegyipar r. t., pro jejíž finanční zabezpečení požádal Pragobanku a Agrobanku o poskytnutí lombardního úvěru 15 000 000 K. Obě banky požadovaný obnos v lednu r. 1918 povolily každá z jedné poloviny při stanovení relativně přísných podmínek. Když pak byly v dubnu r. 1918 požádány svým klientem o další úvěr ve výši 9 000 000 K, Pragobanka žádost odmítla a Agrobanka po delším rozvažování hodlala celou výpomoc poskytnout sama. Její nabídka

⁴⁹ Ib. 16. 3. 1917. Podle J. Novotného byl úvěr povolen na dva a půl roku.

⁵⁰ V. pozn. 47.

⁵¹ Reditelství 2. 3. a 27. 3. 1916. J. Novotný uvádí majitele fy pod jménem A. Leandler a hodnotu nominálních akcií ve výši 724 000 K.

však v říjnu r. 1918 „následkem nynějších politických poměrů prozatím podávána nebyla“.⁵²

Druhý koncern, s nímž udržovala Agrobanka finanční spojení, byl v rukou budapeštské fy Milkó Vilmos és Fiai a patřila k němu velká latifundia s dřevařskými podniky a s lihovarem. První styk byl navázán v červnu r. 1916 poskytnutím směnečného úvěru ve výši 250 000 K. V lednu r. 1918 byl povolen pro nově založenou a. s. tohoto koncernu Kőrösbanyai Erdőipar és Faipar r. t. lombardní úvěr 1 500 000 K spojený s rezervací dvou míst ve s. r. Po menším kontokorentním úvěru 300 000 K v březnu r. 1918 obdržela tato a. s. lombardní úvěr 6 000 000 K už v červnu r. 1918 na exploataci lesních komplexů ve Felsővissó.⁵³

V červnu r. 1917 poskytla Agrobanka na polovic s Pragobankou rimesový úvěr 3 000 000 K a. s. Rosmayer Ferencz Fekereskedelmi r. t., která provozovala velkoobchod dřívím a vlastnila parní pilu v Budapešti. S financováním dřevařského průmyslu souvisela i nejrozsáhlejší úvěrová operace na budapeštském peněžním trhu, kterou uskutečnila Agrobanka v prosinci r. 1917, když v konzorciu s Pragobankou uvolnila lombardní úvěr 10 000 000 K speciálnímu peněžnímu ústavu Magyar Fekereskedök Hitelin-tézete.

Odd. pro zboží úvěrovalo pak v Uhrách velké nákupy vín od budapeštských soukromých fem prostřednictvím banky Magyar Agrár és Járadek-bank. Tyto operace se uskutečňovaly většinou na společný účet s pražskými velkoobchodníky a z rozdílů mezi nákupními cenami v Budapešti a prodejními cenami v Praze plynuly tučné výnosy. Při této příležitosti byla financována také obchodní společnost Malomipari és Árúfölgarmi r. t., v jejímž ředitelství zasedali členové velkostatkářské rodiny Milkó. Obchodní partneři utvořili poč. r. 1918 zájmové společenství pro nákup a prodej zemědělských výrobků uherské provenience, při čemž Agrobance byly vyhrazeny české země a budapeštské společnosti Uhry, Rumunsko a Turecko. Na podkladě této rajonizace Agrobanka komisionářsky obchodovala především vínem a v srpnu r. 1918 vyměřila svému klientovi lombardní úvěr 1 500 000 K s vyhrazením dvou míst ve s. r.

Mimo Uhry utvořila Agrobanka syndikát k provozování nákupu a prodeje vín, do něhož vstoupila vedle pražských velkoobchodníků J. Smrkovského, P. Količe a J. V. Šimonka také dubrovnická společnost Erste dalmatinische Handelsgesellschaft. Komisionářský obchod byl zahájen okamžitě⁵⁴ a podílníci při něm opět vydělávali na vysoké české poptávce, která trvale překračovala možnosti dalmatské nabídky. Vyrovnáváním cenových rozdílů a stoupajícími provozními náklady však tyto výhody zvolna pomíjely, což vedlo koncem roku k rozpuštění syndikátu.

Ve srovnání s Haličí a Uhrami zůstávala klientela Agrobanky v rakous-

⁵² Ředitelství 9. 10. 1918.

⁵³ Ib. 26. 6. 1916 a 18. 1. 1918. J. Novotný klade tuto transakci do února r. 1918 a uvádí, že zástupci českého agrárního kapitálu pronikli poprvé a naposled do s. r. a. s. v Uhrách.

⁵⁴ Ředitelství 4. 10. a 13. 11. 1916. J. Novotný píše, že nákupy a prodeje vín byly zahájeny až v prosinci r. 1916.

kém prostředí jen sporá. Styk s vídeňskými velkobankami se omezoval na K. k. priv. österreichische Bank und Wechselstuben-A. G. Merkur, kde byly r. 1915 sjednány podmínky k uložení části peněžních přebytků, a dále pak na K. k. priv. allgemeine Verkehrsbank a Union-Bank, z nichž v r. 1917 první převzala peněžní přebytky do 20 mil. K a druhá do 10 mil. K.⁵⁵ V červnu r. 1916 bylo přijato usnesení zakoupit za výhodný kurs 4,5 % zástavní listy K. k. priv. österreichische Boden-Credit-Anstalt v hodnotě 500 000 K. Spojení s průmyslem bylo pak úspěšné pouze v případě vídeňské spol. s r. o. Gewerbe-Industrie, od níž byly převzaty do komisionářského prodeje kosity nového typu. Fiaskem skončilo naproti tomu úsilí o založení vídeňské obuvnické továrny Perfekta a bezvýsledná zůstala rovněž snaha získat zastoupení na obchodní společnost Allgemeine Vieh- und Fleischverkehrs-Gesellschaft. Obchody na rakouském trhu obstarávala informační kancelář Agrobanky a Ústřední jednoty českých hospodářských společenstev, která byla založena pod názvem Agro-Büro poč. r. 1916 s cílem rozšiřovat sortiment směnitelného zboží mezi tamními komitenty a oběma českými peněžními institucemi. Kancelář však nesplnila předsevzaté poslání a v poměru k výnosnosti uzavřených obchodů zůstávaly náklady vynaložené na její zřízení hluboko pod očekávanou úrovní a rentabilitou.

Proti expanzi do mimočeských zemí v Rakousko-Uhersku mělo pronikání Agrobanky do celní ciziny podružnější význam a omezovalo se v podstatě jen na komisionářské obchody se zbožím, organizované mezi monarchií, resp. českými zeměmi, a Německem n. státy, které stály na straně ústředních mocností, popřípadě byly neutrální.

Obchody se zemědělskými plodinami, provozované na německém trhu, měly být vzájemně vyrovnané a bylo při nich využíváno spolupráce s velkoobchodníkem J. Soukalem. Spolu s touto fou zorganizovala Agrobanka v listopadu r. 1914 vývoz 400 vagónů ovsy, za který chtěla jako kompenzaci dovézt 200 vagónů mouky. Německé úřady to však nepovolily, takže zůstalo jen při jednostranném vývozu. V dubnu r. 1915 se podařilo nakoupit od velkoobchodníků Gebrüder Dippe v Quedlinburgu 500 q řepného semena, které pak Soukalova fa rozprodávala velkostatkům a rolnickým usedlostem v Čechách. Mimo to bylo získáno zastoupení i několika německých sladoven, jimž odd. pro zboží dodávalo český slad a také zčásti zprostředkovávalo úvěrování. Nejtěsnější spojení bylo i nadále udržováno s a. s. Münchener-Export-Malzfabrik. V průběhu r. 1916 prodala Agrobanka na německém trhu určité množství jetelového semene a v listopadu r. 1917 financovala obnosem 1 mil. K dodávky sušených brambor, které měla pro německou vládu převzít organizace Kriegsverband der Kartoffeltrocknungsindustrie ve Vídni. Od berlínského obchodníka F. Balka přejímala také do komisionářského prodeje dříví a v dubnu r. 1918 mu povolila kontokorentní úvěr 3 mil. K.

Ojedinelé obchody uzavřela Agrobanka i v několika státech a zemích, které byly spojenci ústředních mocností n. se staly dočasně okupovaným

⁵⁵ Reditelství 19. 10. 1917.

územím. Po intervenci předsedy s. r. na ministerstvu orby byl např. v dubnu r. 1915 povolen dovoz většího množství rýže z Bulharska. Tato operace byla však nárazová a dalšímu jejímu pokračování zabránil vývoj událostí na balkánské frontě. Stejně krátkodobý zůstal podíl na vyvážení zemědělské produkce z obsazeného území Ukrajiny. V únoru r. 1918 se Agrobanka zúčastnila a brzy nato přímo vstoupila do syndikátu pro nákup ukrajinských výrobků, jehož členy byly vedle nově založené Obilní a vývozní společnosti také německy protokolované pražské fy M. Stiassny, H. Brand a K. Gehorsam. V září r. 1918 se pak banka stala podílníkem Obilní a vývozní společnosti a mohla částečně disponovat dováženým ukrajinským obilím a koňmi, jejichž odprodej byl prováděn výsadně touto společností.

Prostřednictvím různých partnerů obchodovala Agrobanka také v neutrální cizině. Na jaře r. 1916 uvolnila spolu s Moravobankou kontokorentní úvěr pro spol. s r. o. Společnost pro nákup a prodej brambor, která zakoupila 1 700 vagónů holandských brambor.⁵⁶ Oba ústavy poskytly k tomuto účelu každý po 1 mil. K, dostalo se jim však za to ze strany německých úřadů obvinění ze styku s nepřátelskou cizinou. Polovina zásilky byla proto při průjezdu Německem zadržena a uvolněna teprve po osobním zákroku zástupců konzorcia v Berlíně. Tato zkušenost vedla v červenci r. 1916 k odřeknutí nabízené účasti na syndikátu pro nákup bramborové moučky v Nizozemí. Poněkud hladší průběh měl komisionářský obchod holandskou kávou. Pro tento účel zřídila Agrobanka s velkoobchodníkem J. Smrkovským zvláštní konto à meta, v němž odčetla z nostra 319 pytlů kávy a její obchodní partner postoupil uzávěrku 750 pytlů kávy. Nákupy se realizovaly u amsterdamských fem H. Kandera, F. V. Kaufner a E. E. Visser a veškerá káva byla od nich dodána do září r. 1916. Asi 800 pytlů, dodaných do překladištní stanice Bosanski Brod, bylo tam pražskou obchodní frou na místě prodáno, zbytek zboží v počtu asi 3 200 pytlů byl pak dopraven k dalšímu rozprodeji do Prahy.⁵⁷

Ve Švýcarsku financovala Agrobanka r. 1915 nákupy rýže a benzínu. Obchody s rýží projednávala kolínská fa N. Eisler, která uzavřela v květnu r. 1915 smlouvu o dovozu 500 vagónů a v listopadu r. 1915 další smlouvu o dovozu 50 vagónů tohoto zboží do českých zemí.⁵⁸ V květnu r. 1915 jednala banka spolu s pražským ústavem Deutsche Agrarbank für Österreich se stejným švýcarským konzorciem o nákup 500 vagónů benzínu jako paliva k zajištění nerušeného provozu zemědělských strojů.

Spolupráce s kolínským obchodníkem vedla v říjnu r. 1916 k založení spol. s r. o. pro export a import. Počáteční jednání, ke kterému se připojila i ČPB, se však ocitlo ve slepé uličce. Proto byl kruh zakladatelů rozšířen o Živnobanku a Pragobanku a konečným výsledkem bylo v lednu r. 1918 ustavení pražské Společnosti pro obchod mezinárodní s kmenovým kapi-

⁵⁶ Ib. 29. 3. 1916. J. Novotný uvádí, že při tomto nákupu se jednalo o 4 000 vagónů zboží.

⁵⁷ Ředitelství 31. 5. a 24. 11. 1915. Podle J. Novotného byl druhou smlouvou domluven dovoz 120 vagónů.

⁵⁸ Ředitelství 12. 4., 19. 4., 8. 5. a 4. 9. 1916.

tálem 800 000 K. Představenstvo společnosti bylo pětičlenné a tvořili je vedle D. Drachovského, který nahradil mezi zakladateli fu Eislerovu, zástupci všech čtyř pražských bank. Agrobanku v tomto orgánu reprezentoval K. Svoboda.

Z mladé generace českého bankovníctví uplatňovala se za hranicemi domácí ekonomiky nejvýrazněji Agrobanka. Její kapitálová expanze probíhala v období rakousko-uherského imperialismu ve dvou etapách, které oddělilo vypuknutí první světové války. Před r. 1914 byl vývoz kapitálu nesystematický a omezoval se převážně na obchod zemědělskými produkty a zemědělskými stroji. Úvěrování zahraniční klientely, stejně jako kapitálové účasti na cizích společnostech a fách byly teprve v samých začátcích. V průběhu válečných let se naopak uskutečňovaly konzorciální operace při financování peněžních ústavů v Haliči a v Uhrách a úvěrování uherských dřevařských podniků, jakož i obchody se zbožím, realizované nejenom v rámci monarchie, ale také v Německu a nárazově v některých dalších státech a zemích.

Ve srovnání se Živnobankou, Pragobankou, Sporobankou a ČPB, zastupujícími městskou finanční oligarchii, nemohla Agrobanka jako představitelka agrární skupiny finančního kapitálu vytvořit s ohledem na své kapitálové a organizační možnosti onu síť pobočných ústavů, která by se stala východiskem k důslednějšímu dobývání peněžních trhů v mimočeském prostředí. Podobně jako u ČPB chybělo rovněž v obchodním programu Agrobanky jakékoliv zdůvodňování kapitálové expanze politickými n. národnostními argumenty, poněvadž angažovanost mezi slovanskou klientelou nestála v popředí, ale spíše ve stínu podnikatelské aktivity na uherském a německém peněžním trhu.